

UUTISIA! ARVIOITA? –

**Kirjasta ja sen tekijästä kirjoitetut journalistiset jutut Helsingin
Sanomissa ja Satakunnan Kansassa syksyllä 2012**

Tiina Saari

Journalistiikan pro gradu -tutkielma

Syksy 2014

Viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty HUMANISTINEN	Laitos – Department VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä – Author Tiina Saari	
Työn nimi – Title Uutisia! Arvioita? – Kirjasta ja sen tekijästä kirjoitetut journalistiset jutut Helsingin Sanomissa ja Satakunnan Kansassa syksyllä 2012	
Oppiaine – Subject Journalistiikka	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year 09/2014	Sivumäärä – Number of pages 134
Tiivistelmä – Abstract <p>Heikki Hellman ja Maarit Jaakkola (2009) ovat osoittaneet tutkimuksessaan, että Helsingin Sanomien kulttuuriosastolla uutisten määrä on lisääntynyt ja arvioiden määrä vähentynyt. Hellman ja Jaakkola nimittävät muutosta ”journalistiseksi käänneeksi”. Kulttuurijournalismin vahvin alalaji on yhä kirjallisuus, jonka saamaa julkisuutta sanomalehdissä tutkitaan tässä pro gradussa. Keskeisin käsite on kirjallisuusjournalismi, joka tarkoittaa kirjoihin sekä kauno- ja tietokirjailijoihin keskittyvää journalismia. Tutkimuskysymys on, millaista kirjallisuusjournalismi on Helsingin Sanomissa ja Satakunnan Kansassa syksyllä 2012. Tutkimusmetodina on kvantitatiivinen sisällön erittely. Journalistisen käänneen tarkastelussa on käytetty Goldingin ja Elliottin (1979) sekä Harcupin ja O’Neillin (2001) päivittämiä uutiskriteereitä.</p> <p>Tutkimus osoittaa, että kirjallisuudesta julkaistut journalistiset jutut ovat rikkoneet lehtien kulttuuriosastojen raja-aidat. Uutiskriteerit näkyvät kirjallisuusjutuissa. Helsingin Sanomien kulttuuriosaston yleisin juttutyyppe on kirja-arvio; Satakunnan Kansan osaston jutuista enemmistö on uutisia. Tietyt tekijänimet toistuvat molemmissa sanomalehdissä. Kirjailijasta ja teoksesta riippuen näkyvyyttä on saatu eriarvoisesti. Vaikka tietokirjallisuutta julkaistaan ja myydään enemmän kuin kaunokirjallisuutta, sanomalehdissä on kirjoitettu eniten kotimaisesta fiktiosta. Esille nousseet teokset ovat samoja kuin Suomen Kustannusyhdistyksen listaamat bestsellerit. Tietokirjallisuuden aihealueesta historia on ilmestynyt eniten juttuja, ja Kansalliskirjaston mukaan siitä on myös julkaistu eniten teoksia vuonna 2012.</p>	
Asiasanat – Keywords journalistiikka, kirjallisuusjournalismi, sanomalehti, kirjailija, kirjallisuus, kulttuuri, journalistinen käänne, kirja-arvio, uutinen	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto / Jyväskylän yliopiston kirjasto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 KIRJALLISUUSJOURNALISMIN ASEMA	3
1.2 UUTISKRITEERIT ELIITTISYYDESTÄ VIIHTEELLISYYTEEN	5
1.3 TUTKIMUSKYSYMYS JA ETENEMINEN	6
2 JOURNALISMI JA KIRJALLISUUS MUUTOKSESSA	8
2.1 "MEISTÄ" HENKILÖKESKEISIKSI.....	8
2.2 LYHYESTI KIRJALLISUUDEN JA LEHDISTÖN YHTEENKIETOUTUNEESTA HISTORIASTA.....	9
2.3 DEBATTI KÄYNNISSÄ TIETOKIRJOJEN KAUTTA	11
2.4 KAUNO- JA TIETOKIRJOJA YHÄ ENEMMÄN.....	13
2.5 KONSERNIEN JA KUSTANTAMISEN KIEMUROITA.....	15
2.5.1 Helsingin Sanomat – suurin sanomalehti	17
2.5.2 Satakunnan Kansa – maakunnan "ykkösmedia"	18
3 KIRJALLISESTA JULKISUUDESTA HIDASTA JOURNALISMIA?.....	19
3.1 KIRJALLISUUSTUOTE MEDIAKULTTUURISSA	19
3.2 SYMBOLISTA VALTAA HANKKIMASSA	21
3.3 TÄHTIKIRJAILIJAT JA -TOIMITTAJAT MYYYVÄT?	22
3.4 JOURNALISTINEN KIRJALLISUUSKRITIIKKI.....	25
3.4.1 Kriitikko – nykyään kuluttajatestaaja?.....	26
3.4.2 Valtakulttuurin tuolla puolen	27
3.5 JOURNALISMISTA LÄHES KIRJALLISUUTTA?.....	29
4 METODOLOGIA JA AINEISTO	31
4.1 SISÄLLÖN ERITTELYN JA TUTKIMUSLINJOJEN MÄÄRITTELY	31
4.2 OTANTA JA OPERATIONAALISET KYSYMYKSET	33
4.3 KOODAAMINEN JA LUOKITUSRUNKO	35
4.3.1 Etusivusta talousosastoon	38
4.4.2 Reportaaseista vinkkeihin	38
4.4.3 Kirjailijasta teoksen genreen	40
4.4.4 Koolta ja kuvallakin on merkitystä	43

5 ANALYSOINTI.....	44
5.1 YLEISKATSAUS: KIRJALLISUUSPALKINNOT JA -LIITTEET	44
5.1.1 Eniten kirjallisuusjuttuja edelleen kulttuurisivuilla	46
5.1.2 Uutisia ja arvioita lähes yhtä paljon	47
5.1.3 Suomalaisia mieskirjailijoita – paitsi Sofi Oksanen.....	48
5.1.4 Kotimainen fiktio vallassa	51
5.2 KIRJALLISUUSJOURNALISTISIA YHTEYKSIÄ.....	52
5.2.1 Perinteisesti: kulttuurissa arviot, uutisissa uutiset	52
<i>Televisio –osastolla fiktiota, uutisosastolla faktaa</i>	54
<i>Fiktiosta mielipiteitä, faktasta kirja-arvioita</i>	56
5.2.2 Lastenkirjallisuudesta lyhyitä, historiasta pitkiä juttuja	58
5.2.3 Kuvallisimmat jutut harrastuksista ja kuluttajaosastoilla	60
5.2.4 Mieskirjailijoista mielipiteitä, naiskirjailijat ottavat kantaa.....	62
5.2.5 Televisio-osastolla mielipiteitä englantilaiskirjailijoista	63
5.3 VERTAILU LEHTIEN KIRJALLISUUSJOURNALISMISTA	66
5.3.1 Kuumat kirjailijanimet.....	66
<i>Riikka-ala-harjat ja suvi-aholat</i>	66
<i>Elina-wallinit ja kimmo-ahoset</i>	68
<i>HS kansainvälisempi kuin SK</i>	69
5.3.2 SK uutisvetoinen – HS:ssa kirja-arvio kunniaassa	70
5.3.3 HS:ssa ulkomaista fiktiota, SK:ssa historiasta tietokirjoja	73
5.3.4 HS:ssa myös pitkiä kirja-arvioita – SK:ssa muut jutut.....	76
5.3.5 Kuvia enemmän HS:ssa, naiskirjailijoita SK:ssa	77
5.4 KIRJALLISUUSARTIKKELIEN TYYLEJÄ	79
5.4.1 Lyhyt juttu kuvatta.....	79
5.4.2 Suomalainen naiskirjailija useimmin esillä	80
6 TULKINTOJA.....	82
6.1 KIRJALLISUUSJOURNALISMIN JOURNALISTINEN KÄÄNNE	82
<i>Kirja-arvion uudet kriteerit</i>	83
<i>Kriteeri viihteellisyydestä tuo kirjailijat esille</i>	84
6.1.2 Eriarvoista näkyvyyttä.....	85
6.1.3 Kirjallisuusjournalistista palvelua	86

6.1.4 Läheisyyskriteeri – ei esillä kaukaisten maiden tekijöitä.....	88
6.2 UUTISKRITEERI LUO KIRJALLISUUSKILPAILUA.....	89
6.2.1 Tähtikirjailijat Sofi Oksanen ja J. K. Rowling.....	90
6.2.2 Uutuuden ja toistuvuuden kohtaaminen	91
6.3 PALSTATILAA SAANEET KIRJAT BESTSELLEREITÄ	92
6.3.1 Ulkomaiset naiskirjailijat myydyimpiä.....	94
6.3.2 Jalkapalloilijatahden elämäkerrasta talouteen ja utopiaan.....	95
7 LOPUKSI.....	98
LÄHTEET	101
KIRJALLISUUS	101
LEHDET.....	104
ELEKTRONISET LÄHTEET	106
MUUT LÄHTEET	110
LIITTEET	111
LIITE 1 KANSALLISKIRJASTON TILASTO SUOMESSA JULKAISTUSTA KIRJALLISUUDESTA	111
LIITE 2 LUOKITUSRUNKO	113
LIITE 3 HAVAINNOLLISTUKSIA TUTKIMUSAINEISTOSTA.....	121
LIITE 4 AINEISTOSTA ESILLE NOUSSEET TEKIJÄNIMET	127
LIITE 5 TAULUKOITA ANALYSOINNIN POHJALLA	128
LIITE 6 TAULUKOITA VERTAILUN POHJALLA.....	133

1 JOHDANTO

Jokainen tragedia on onneton omalla tavallaan.

Heinäkuussa 2011 norjalainen Anders Behring Breivik tappoi 77 ihmistä Oslossa ja Utøyan saarella. Kaikki kysyivät, miksi. Breivikin naapuri Aage Borchgrevink on kirjoittanut kirjan ”Norjalainen tragedia, En norsk tragedie” terrori-iskujen tekijästä. Helsingin Sanomat on puolestaan julkaissut ulkomaansivuillaan tietokirjailijasta henkilöjuttuun, jossa esitellään myös teosta.

”Hänessä ei ole syvyyttä tai ydintä, vaan hän on irrallaan kaikesta. Hän täytti tyhjyyttään kuluttamalla, pelaamalla ja lietsomalla itseensä internetistä vihaa. Ja jotta ei joutuisi tunnustamaan tyhjyyttään, hän rakensi itselleen hahmon, jota yritti sitten asuttaa.” Breivik on aikamme lapsi, Aage Borchgrevink sanoo (HS, 30.12.2012).

Kirjallisuus ja journalismi täydentävät toisiaan: molempien tehtävänä on kertoa elämästä ja tulkita sitä. Ne kertovat myös toisistaan. Sekä fiktiiviset että faktoihin pohjautuvat esitykset raportoivat sosiaalisista oloista. Rikollisuudesta, erityisesti henkirikoksista, kertominen toistuu niin kirjallisuudessa ja elokuvissa kuin journalismissa. Yhtenä syynä henkirikosuutisten kysyntään voi olla se, että äärimmäiset rikokset auttavat suuntaamaan epämääräisten uhkien aiheuttamaa ahdistusta johonkin konkreettiseen (Mäkipää & Mörä 2011, 212, 221).

Aivan kuten paras kirjallisuus, paras journalismi pyrkii kertomaan jotakin olennaista maailmasta ja ajasta, jossa elämme. Se etsii kaaoksen ja hälyn seasta selityksiä, tulkintoja ja analyysejä (Vehkoo 2011, 183).

Koska kirjojen lukeminen auttaa ymmärtämään – tai käsittelemään edes jollain tavalla järjenvastaisiakin tapahtumia –, niitä on mielestäni ehdottomasti nostettava esille mediassa. Perinteinen sanomalehtemme on siihen oivallisin väline, sillä sitä itseäänkin pystyy lukemaan kuin kirjaa. Lehden äärelle voi pysähtyä. Käännellä sivuja käsin, mietiskellä sanojen merkitystä – ilman nettiuutisten liikkuvia kuvia, värikkaita linkkejä ja muita houkutuksia, jotka ikään kuin hoputtavat siirtymään kohta jo seuraavaan aiheeseen. Johanna Vehkoo (2011, 208–209) julistaakin, että sanomalehden pitää unohtaa perusuutinen ja keskittyä sen sijaan kontekstiin sekä hyvään kirjoittamiseen. Juuri hitautensa vuoksi lehti voi tarjota hyviä tarinoita. Suuntaus on kuitenkin ollut päinvastainen: ”uutisellisuutta” on lisätty, juttupituuksia lyhennetty.

Yhä useampi uutisaihe pyörii valtamediaa aiemmin sosiaalisessa mediassa. Verkkojournalismi, johon kuuluvat muun muassa twiitit, klikkauskilpailut ja räväkät postaukset, on valtaamassa alaa perinteisiltä sanomalehdiltä. Niin vaihtoehtoiset mediat kuin sanomalehtiä ”viihteellisemmät” välineet, kuten aikakauslehdet ja iltapäivälehdet, näyttävät kasvattaneen suosiotaan. Vehkoon (2011, 14–15) kärjistyksen mukaan vain pääkirjoituksia ja kuolinilmoituksia saa helpommin luettua sanomalehdistä kuin netistä. Jaan Kuisma Korhosen (2012, 68) näkemyksen perinteisen journalistisen kirjallisuuskritiikin tärkeästä roolista, sillä se on ainoa journalismin muoto, joka keskittyy kirjallisuuden substanssiin – siihen, mistä ja miten kirjat kertovat. Kun kommentoi kirjallisuutta, kommentoi nykymaailmaa: sekä kauno- että tietokirjailijat tulkitsevat yhteiskuntaamme, kuten globalisaatiota, talouskriisiä ja Perussuomalaisen puheenjohtajan linjauksia.

Tutkimukseni lähtökohtana on, että erityinen, tarkkarajainen kulttuuriosasto, johon kirjasta ja sen tekijöistä kirjoitettu journalismi on perinteisesti kuulunut, on menettämässä monopoliasemaansa. Kyseisessä kehityksessä on kuitenkin myös haittapuolensa. Kauno- ja tietokirjojen arvioimisen sijaan keskitytään arvioimaan kirjailijoita – tulkitsemaan teoksia heidän elämänsä kautta, mikä edustaa vanhentunutta kirjallisuuskäsitystä. Lehdissä julkaistaan juttuja kirjailijoiden ihmissuhteista, elämäntavoista, palkinnoista ja myyntivoitoista. Tuntuu, että luemme päivästä toiseen menestyjien tarinaa. Joskus olen kadehtinut kirjailijoita, sillä he ovat onnistuneet luomaan toisen todellisuuden tai talti-oimaan tästä maailmasta osan.

Työskennellessäni Ilta-Sanomien Viihde-osastolla syksyllä 2013 olin juttukeikalla Finlandia-palkinnon ehdokkaiden julkistamistilaisuudessa. Kirjailijat vaikuttivat ahdistuneilta: Leena Krohn näytti siltä kuin olisi halunnut paeta paikalta, Hannu Raittilan naamalle kihosi hienoisia hikipisaroita jännityksestä. Klassikkomieskirjailijamme Kjell Westö jakoi intensiivisimmän mediahuomion nuorehkon naiskirjailijan, Riikka Pelon, kanssa. Heidät piiritettiin mikeillä ja kameroilla, ja kateuteni hälveni.

Haastattelussani¹ Raittila nosti esille, kuinka kyseinen päivä on sadoille kirjailijoille vuoden onnettomin. Hän totesi, että ei pidä sanoista ”voitto” ja ”kilpailu” – kirjailijat pitävät enemmän yhtä median pyöryksessä kuin kilpailevat keskenään. Kirjoittaessani juttua tunsin osasyllisyyttä kyseisen puhettavan ylläpitämisestä. Sanomalehtien kirjallisuudesta julkisuudesta erotuin kuitenkin tekemällä Ilta-Sanomiin pääjutun siitä, kuinka kirjailija Asko Sahlberg oli liukastunut Göteborgin rautatieasemalla ja lyönyt päänsä niin, että joutui tikattavaksi. Tutkimuksessani haluan selvittää, millaista journalismia perinteiset sanomalehdet ovat kirjoittaneet teoksista ja niiden tekijöistä syksyllä 2012.

1.1 KIRJALLISUUSJOURNALISMIN ASEMA

Sanomalehtien kulttuurisivut kutistuvat, kritiikki katoaa ja ”kovat uutiset” tulevat tilalle. Suomessa katsotaan usein mallia Ruotsilta: esimerkiksi Svenska Dagbladet -päivälehti on lopettanut oman urheilutoimituksensa ja kulttuuriliitteensä. Kulttuuriuutiset on liitetty osaksi uutissivuja, ja lehti on muuttunut kaksiosaiseksi aamu- ja talouslehdeksi. Norjalainen omistaja Schibsted on halunnut saada sanomalehtensä tuottamaan entistä paremmin. Kriisi on osittain syntynyt siitä, että mediatilat eivät ole rahoittaneet journalismia verkossa olevien muiden tuotteidensa tuloilla. (HS, 22.9.2012 & 26.9.2012.)

Yhdysvalloissa puolestaan on jo pitkään näyttänyt siltä, että mainostajat ja lukijat jättävät perinteisen sanomalehden ja seuraavat maailmanmenoa netin kautta. Perinteinen uutisteollisuus ei näytä kuitenkaan sisäistäneen muutosta, vaan keskittyy liukuhihnatyönä tuotettaviin uutisiin (Seppänen & Väliverronen 2012, 211). Pitkämuotoisen, ”long-form journalism”, ja hitaan journalismin ilmaisumuotoja on kuitenkin hahmoteltu verkkojournalismiin (Jaakkola 2012, 147).

Suomalaisista sanomalehdistä kattavimmin kulttuuria seuranneen Helsingin Sanomien kulttuuriosasto on ollut suurimmillaan 2000-luvun alussa, jolloin kulttuurisivuja oli keskimäärin 3,2 päivässä. Sen jälkeen tarjontaa on supistettu. Myös juttujen määrä osas-

¹ Henkilökohtainen tiedonanto 13.11.2013 Finlandia-palkinnon ehdokkuuksien julkistamistilaisuudessa Helsingissä.

tolla kasvoi vuoteen 2003 asti (paitsi lamavuonna 1993), mutta sitten vähentynyt sivumäärä heijastui kirjoitusten määrään. Arvostelujen keskipituus lyhentyi. HS:n lehtiuidistukset ovat vaikuttaneet merkittävästi kulttuurisivujen asemaan. (Hellman & Jaakkola 2009, 31–32.)

Kulttuurisivut ovat Suomessa kuitenkin yhä perinteisempiä kuin esimerkiksi Saksassa, missä populaarikulttuuri on vallannut palstatilaa. Kulttuurijournalismia hallitsivat vuonna 2008 klassiset taiteet, erityisesti kirjallisuus: ne ovat kattaneet noin 60 prosenttia kulttuuri-osaston aineistosta (Hellman & Jaakkola 2009, 39–40). Tutkimuksessani tarkastelen kulttuurijournalismin osa-alueesta, kirjallisuudesta, kertovaa journalismia.

Sanomalehdissä aiemmin korkeakulttuuriin keskittyneet, kriittikovaltaiset kulttuuri-osastot ovat muuttuneet uutismaisemmiksi, viihteellisemmiksi ja pinnallisemmiksi. Tätä väitettä Heikki Hellman ja Maarit Jaakkola (2009, 24) ovat tutkineet ja osoittaneet, että Helsingin Sanomien kulttuurisivuilla uutisten määrä on lisääntynyt ja arvioiden määrä vastaavasti laskenut. Hellman ja Jaakkola laskivat tutkimuksessaan Helsingin Sanomien kulttuuri-osaston sivumäärän kehityksen, kirjoitusten määrän ja keskipituuden sekä juttutyyppeiden osuudet prosentteina vuosina 1978–2008.

Esteettinen paradigmassa kriitikko toimii kulttuurin ja taiteen kentällä, hän on ”maku-tuomari”, joka arvioi tietopääomansa kautta kokemaansa ja kertoo valistajan roolissa ulkopuolisille, miten taiteesta voi ajatella ammattimaisesti. Yleisön ihannerooli on paradigmassa ”sivistysihminen”. **Journalistisessa paradigmassa** taas kirjoittajan ammatti-identiteettinä on ensisijaisesti journalisti, joka on tiedonvälittäjä ja uutisoija. Lukijoita ajatellaan laajana yleisönä, kansalaisena ja kuluttajana arjessa. Perinteisesti kulttuuri-journalismin onnistuminen on ollut kiinni siitä, miten tasapainottelu traditioiden ja lajityyppien välillä on onnistunut. (Hellman & Jaakkola 2009, 29, 35.)

Hellman ja Jaakkola (2009, 30, 35–36, 39) puhuvat tutkimuksensa pohjalta ”*journalistisesta käänneestä, paradigmaattisesta muutoksesta, joka muuttaa kulttuurijournalismin tekemisen kulttuuria*”. Journalistinen käänne tarkoittaa ”uutisvaatimusta” kulttuurijournalismille, ja se nostaa lajissa esille muun muassa tärkeyden, suuruuden, läheisyyden ja uutisuuden kriteerit. Kulttuuri-osastolla korostettiin ennen hyvän laadun kriteeriä, esteettistä paradigmaa, eli käsitellyn teoksen laatua. Paradigmojen ero näkyy erityisesti genre- ja metodivalinnoissa. 1970- ja 80-luvuilla oli tavallista, että Helsingin Sanomien

kulttuurisivujen avauksena oli kritiikki. 1990-luvulta alkaen entistä journalistisempi aineisto on vallannut lähtöjutun paikan. Ensimmäiselle sivulle ilmestyivät ensin reportaasit ja henkilöjutut, sitten uutiset. Vuonna 2008 puolet lähtöjutuista oli uutisia.

Sekä taiteen ja kulttuurin että median rakenteellisten muutosten paineissa kulttuurijournalismin pitäisi päivittää itsensä ajantasalle. Tarvitaan myös uutta tutkimusta, sillä käsitteet ovat vanhentuneita kriisipuheen ja kulttuuripessimismin konteksteissa. Kulttuurijournalismin paikka on nähtävä entistä laajemmin julkisuudessa ja yhteiskunnallisissa kytköksissä. Sitä on käsiteltävä sekä journalistisen (uutistoiminta) että taiteellisesti esteettisen (kritiikki) osakulttuurien kokonaisuutena. (Jaakkola 2012, 137, 139, 148.)

1.2 UUTISKRITEERIT ELIITTISYYDESTÄ VIIHTEELLISYYTEEN

Kulttuurijournalismin journalistisessa käänteessä voidaan katsoa tärkeiksi tulleen Johan Galtungin ja Mari Rugen (1965) aikoinaan listaamat 12 uutiskriteeriä, kuten jatkuvuus, tärkeys ja esiintyvyyden aste. Kriteereitä on päivitetty ajankohtaisemmiksi kahteen kertaan, ja lähtökohtaisesti nojaan näihin versioihin tässä tutkimuksessa. (ks. esim. Harcup & O'Neill 2009, 164–166, 171; Paschal 2009, 58.)

Peter Golding ja Philip Elliott (1979, 114–123) ovat painottaneet yleisön roolia vastaanottajana, journalistisen materiaalin saatavuutta ja sen sopivuutta kunkin median tuotantorutiineihin. Goldingin ja Elliottin 11 uutiskriteeriä ovat seuraavat: *draama* (konfliktit), *visuaalinen houkuttelevuus* (kuvallisuus), *viiheteellisyys* (eli viihdyttävyyys, ”human interest” ja julkkikset), *tärkeys* (merkittävä suurelle joukolla ihmisiä), *suuruus* (”isot nimet” mukana suuressa tapahtumassa), *läheisyys* (kulttuurinen ja maantieteellinen, riippuen yleisöstä), *negatiivisuus* (huonot uutiset tarjoavat yleisön haluamaa shokkiarvoa), *lyhyys* (kompaktisti täynnä tietoa), *ajankohtaisuus* (tuoreus, journalistisen kilpailun voittaminen eli ensimmäisenä oleminen, skuupit), *eliittisyys* (eliitit eli valiojoukot) sekä *henkilöt* (tapahtumien ja asioiden monimutkaisuus on tarpeellista esittää yksilöiden kautta).

”Julkkiskulttuurin” ja individualismin vahvistuttua myös Tony Harcup ja Deirdre O'Neill (2001, 273–276) lisäsivät Galtungin ja Rugen listaan uutisarvoja. Tutkijoiden mukaan monet uutistarinat eivät liity tapahtumiin, vaan viiheteeseen – eli viittaavat johonkin po-

sitiiviseen asiaan sekä eliittijoukkoon kuuluviin organisaatioihin. Harcup ja O’Neill katsovat viihteen koostuvan viidestä ulottuvuudesta: hyvistä kuvausmahdollisuuksista, viittauksista seksiin tai eläimiin, huumorista sekä show- tai tv-tähdistä. Lisäksi uutistarinat liittyvät lehtien agendoihin.

Harcup ja O’Neill (2001, 279) ovat koonneet kymmenen kriteerin listan: *vallan eliittisyys* (tarinat vallassa olevista henkilöistä ja organisaatioista), *kuuluisuudet* (julkkikset, tarinat ihmisistä, jotka ovat jo valmiiksi kuuluisia), *viihhteellisyys* (tarinat, joissa on seksiä, huumoria, showbisnestä, paljastavaa draamaa, nasevia otsikoita), *yllättävyys* (tarinat, joissa on jokin yllättävä elementti), *”pahat uutiset”* (negatiiviset tarinat, kuten tragediat), *”hyvät uutiset”* (positiiviset tarinat, kuten pelastumiset), *suuruus* (tarinat koskettavat suurta joukkoa ihmisiä), *tärkeys* (tarinat asioista ja ihmisistä ovat oleellisia yleisölle), *seurattavuus* (tarinat aiheista, jotka ovat jo olleet esillä) ja *sanomalehden oma agenda* (uutisorganisaation oma asialista ja siihen sopivat tarinat).

1.3 TUTKIMUSKYSYMYS JA ETENEMINEN

Haluan pro gradu -tutkielmassani kartoittaa, miten kirjallisuus – sekä teos että sen tekijä – ovat esillä perinteisessä mediassa eli tilattavissa printtilehdissä. Vertauksellisena lähtökohtana on edellisessä alaluvussa esittelemäni Hellmanin ja Jaakkolan tutkimus. Mil-laista journalismia kirjallisuudesta kirjoitetaan sanomalehdissä ja millä osastolla? Kes-kityn ainoastaan kulttuurijournalismin yhteen taidelajiin, kirjallisuuteen. Muut kulttuuri-journalismin osa-alueet rajaan tutkimukseni ulkopuolelle. Käytän tutkimuksessani käsi-tettä *kirjallisuusjournalismi*, joka tarkoittaa tässä *kirjoihin ja niiden tekijöihin, kau-no- ja tietokirjailijoihin, keskittyvää journalismia*.

Uskon kirjallisuuden, tämän perinteikkäimmän taide- ja viestintämuodon, aseman muut-tuneen radikaaleimmin nimenomaan sanomalehdistössä. Tarkasteltavaksi ajanjaksoksi olen ottanut kirjallisen syyskauden, elokuun alusta joulukuun loppuun vuonna 2012. Tutkimuskysymykseni on:

Millaista on kirjallisuusjournalismi Helsingin Sanomissa ja Satakunnan Kansassa syksyllä 2012?

Aiempaan tutkimukseen ja sanomalehtien lukemiseen pohjautuen minulla on muutamia oletuksia tutkimukseni tuloksesta: Kirjailijoista ja kirjoista ei kerrota pelkästään sanomalehtien kulttuuriosastolla, vaan myös esimerkiksi uutisosastolla. Kirjallisuudesta kirjoitetaan yhä enemmän uutisia ja vähemmän arvioita. Vaikuttaa siltä, että tietokirjallisuudesta elämäkerrat ovat suosiossa ja että kirjailijoista kirjoitetaan yhä enemmän henkilöjuttuja. Tämä kertoo median kokonaisvaltaisesta henkilöitymisestä.

Luvussa 2 ja 3 luon teoreettista viitekehystä tutkimukselleni. Luvussa 2 käyn ensin läpi lyhyesti kirjallisuuden kentän historiaa, muutoksia ja nykytilaa. Kirjallisuusjournalismi kulttuurijournalismin alalajina kuuluu tutkimuksessani kulttuurijournalismin kehykseen. Esittelen tieto- ja kaunokirjallisuuden nykytilaa sekä kerron hieman mediakonserneista. Luvussa 3 valotan kirjojen ja niiden tekijöiden, journalismin, talouden sekä yhteiskunnan suhteita ytimekkäästi. Kirjallisuuden tutkimuksen alueelta perehdyn lyhyesti kirjallisuussosiologiaan. Pohdin tähtikirjailijuuden ja -toimittajuuden ilmiötä sekä kurkistan kirjallisuuskritiikin ja kriitikon todellisuuteen. Lisäksi pohdin hitaan journalismin sekä kirjallisuuden ja siitä kertomisen yhteyttä.

Luvussa 4 kerron, miten teen määrällisen eli kvantitatiivisen sisällön erittelyni. Luvussa 5 puolestaan esittelen erittelyn pohjalta syntyneitä tuloksia, analysoin ja vertailen niitä. Luvussa 6 kokoan analyysini pohjalta tulkintoja, joihin annan myös joiltain osin laadullisia esimerkkejä tutkimusaineistostani. Luvussa 7 kokoan lopuksi yhteen pohdintojani siitä, millaista journalismia kirjallisuudesta kirjoitetaan sanomalehdissä ja millaista kirjallisuusjournalismi ehkä tulevaisuudessa on.

2 JOURNALISMI JA KIRJALLISUUS MUUTOKSESSA

Tässä luvussa käyn lyhyesti läpi kirjallisuuden ja journalismin historiaa, nykytilaa sekä niiden erillisiä mutta myös yhteenkietoutuvia suuntauksia. Lisäksi esittelen tutkimukseni sanomalehdet.

2.1 ”MEISTÄ” HENKILÖKESKEISIKSI

Kulttuurijournalismiksi kutsutaan Pohjoismaissa sanomalehden sisältöjä, jotka julkaistaan omilla sivuillaan siihen erikoistuneiden toimittajien kirjoittamana. Tällainen journalismi liittyy taiteeseen ja siihen viitataan toisinaan käsitteellä (taide)kriitikki. Laajemmin kulttuurijournalismi voidaan nähdä journalistisina sisältöinä, jotka käsittelevät kaikkea kulttuuria, kuten muun muassa elämäntapaa, hyvinvointia ja tyyliä. Jutut sijoitetaan eri puolille lehteä yleistöimittajien tekeminä. (Jaakkola 2012, 139.) Tutkimukseni käsitän kirjallisuusjournalismin laajasti.

Merja Hurri (1993, 13, 17) on määritellyt **kulttuuriosaston** sanomalehdissä säännöllisesti julkaistuksi journalistiseksi kokonaisuudeksi, joka sisältää taiteeseen liittyviä kirjoituksia. Hurrin mukaan pääkaupunkilehtien kulttuuriosastojen kirjoitukset ovat keskittyneet taidekulttuuriin, ammattitaiteeseen, uutisiin, yleisötilaisuuksiin ja pääkaupungin kulttuuritarjontaan. Kulttuuriaineisto on liittynyt hänen mukaansa sanomalehdistön kehitykseen; kulttuurikirjoittelu on ollut osastoja vanhempi ilmiö.

Kirjallisuuden roolina on ollut määritellä ”meidät”, rakentaa kansallinen identiteetti. Tuolloin siltä vaadittiin todellisuusvastaavuutta ja yleispätevyyttä. Nykyään kirjallisuudessa pääsevät esille nimenomaan poikkeavat, subjektiiviset äänet, ja entiset tehtävät ovat siirtyneet journalismille, televisiolle ja elokuville. Julkisuus on henkilökohtaistunut, yksityisestä on tullut julkista. (Lehtonen 2001, 126–130.) Tästä aiheesta Helena Sinervo (2007, 167) toteaa seuraavasti:

Nyt luovia ovat esimerkiksi Idols-konseptin keksijät, jotka ovat älynneet käyttää hyväkseen nuorten ihmisten menestymisen haaveita ja yleisöjen halua eläytyä niihin.

Kirjailijoiden persoonien korostuminen on osa henkilövetoisen journalismin nousun ilmiötä. Heikki Kuutin Mediasanaston (2006, 50)² mukaan **henkilöittäminen** tarkoittaa journalistista toimintamallia, joka nostaa esille yksittäisiä henkilöitä: useimmiten politiikan ja talouden eliittiä tai viihdemaailman julkikkia. Tällaisen journalismin taustatekijöitä ovat Jaana Siljamäen (2009, 5) mukaan tiivistetysti muun muassa henkilöjuttujen lisääntyminen journalismin eri genreissä, kuten naistenlehtijulkisuudessa, tarinoiden suosio ja yksilökeskeisyys yhteiskunnassa.

Kirjallisuuden ja kirjailijoiden medioitumista, eli mediavälitteisyyttä, ovat lisänneet kirjallisuuspalkinnot. Finlandia-palkintoa perusteltiin aikoinaan kirjallisuuden kilpailuasetelman säilyttämiseksi muuhun mediaan verrattuna. Aikoinaan kirjallisuuspalkintojen synnyttämä arvostus rajoittui kirjalliseen maailmaan, nykyään se on sidoksissa nimenomaan syksyn romaaniuutuuksien myynnin edistämiseen. Kun kirjallisuuden saama julkisuus muuttui, myös kirjallisuusinstituutio muuttui. Esimerkiksi menestysromaanista tehdään usein televisio- ja elokuvasopimuksia. (Lehtonen 2001, 139–141.)

Kustantamot ja elokuvateollisuus lähentyvätkin toisiaan koko ajan. Ne miettivät, miten myydä ”tuotettu sisältö” mahdollisimman monessa muodossa (Lehtonen 2001, 148–149). Kirjallinen julkisuus hajaantuu siis kaikkialle mediajulkisuuteen. Entinen varsinainen kirjallinen julkisuus on muuttunut ”älymystöläiseksi alajulkisuudeksi” (emt., 167).

2.2 LYHYESTI KIRJALLISUUDEN JA LEHDISTÖN YHTEENKIETOUTUNEESTA HISTORIASTA

Snellmanilainen kansallisuusfilosofia, joka korosti kirjallisuuden merkitystä ”kansakunnan” itsetunnon muodostajana, vallitsi 1800-luvulla. Kansakunnan voiman tulkittiin

² Saatavilla myös: Media Doc Oy. Mediasanasto: <http://www.mediadoc.fi/pdf/H.pdf>.

olevan kielessä ja kulttuurissa: kirjallisuus ja sen kritiikki olivat tärkeä osa ”hengen viljelyä”. Kansallisuuspolitiikan nimissä omakielinen kustannustoiminta oli välttämätöntä, ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura rakensi julkaisuohjelmalle pohjaa 1830-luvulta alkaen. Globalisaation myötä ”kansakunnan” käsite on murentunut, eivätkä puheet kritiikin tehtävästä ”hyvän kulttuurin puolustajana” ole enää uskottavia. Kritiikit keräävät kirjailijoille kuitenkin kulttuurista pääomaa ja pitävät yllä käsityksiä siitä, millainen kirjallisuus on arvostettua. (Korhonen 2012, 64–66; Niemi 1994, 148.)

Ranskassa lehtien niin sanotuissa feuilleton-osastoissa alettiin julkaista 1800-luvun puolivälissä kaunokirjallisuuden ohella kirjallisuusarvosteluja. Siinä missä angloamerikkalainen kulttuurijournalismi on mieltynyt objektiivisuuteen, mannereurooppalainen on halunnut käydä poliittista, debatoivaa keskustelua. Esimerkiksi saksalainen kulttuurijournalismi keskittyy subjektiiviseen, esseemäiseen ilmaisuun. Manner-Euroopassa puhutaan ”feuilletonismi-perinteestä”, jossa on pohjoismaista kulttuurijournalismia enemmän kaunokirjallisia ilmaisuja. (Jaakkola 2012, 140.)

Kun tarkastellaan taas suomalaisen kirjallisuuden kehitystä 1900-luvulla, voidaan todeta sen olleen kustannuskentässä erikoistumisen ja vaihtoehtojen kokeilun aikaa. 1940- ja 1980-luvulla kirjatoiminta kasvoi, koska yleisö halusi luettavaa ja muodostui ”erityisyleisöjä”. Sotien jälkeisinä vuosina kustannustoimintaa värivät poliittiset ideologiat, ja kirjojen nimikemäärät lisääntyivät. (Niemi 1994, 148–149.)

Kirjatuotanto lähti hallitsemattomaan kasvuun, mutta vuodesta 1955 lähtien suomalaisen kaunokirjallisuuden näytti käyvän heikosti kilpailussa käännösten kanssa. Vuonna 1965 kirjanimikkeistö romahti kerralla, kun kirjoille säädettiin liikevaihtovero. Vuosina 1974 ja 1975 tapahtui uudelleen samanlainen lamaannus, sillä kirjojen hinnat nousivat kustannusten, kuten painopaperin hinnan, noustua. Taustalla oli vuoden 1973 öljykriisi. Vuonna 1984, ”Orwellin vuonna”, taas puhuttiin lukemiskulttuurin pysähtymisestä. 1990-luvulla puolestaan epäiltiin laman iskeneen kirjoihin. Kirjakulttuurin uhkakuvia ovat aina olleet uudet viestimet ja tekniset keksinnöt. (Niemi 1994, 154–155.)

Ennen toista maailmansotaa ja 1940-luvulla kiisteltiin siitä, voiko taiteesta kirjoittaa ”rahvaanomaisessa” sanomalehdessä (Hurri 1993, 11–12). 1960-luvulla päivälehtien kulttuoriosastoilla alettiin käsitellä sekä korkeaa että matalaa kulttuuria. Tuolloin lehtiin perustettiin kulttuuritoimituksia, ja kriitikon tehtävät sulautuivat osaksi journalistisista

lähtökohdista työskentelevän toimittajan työnkuva. Näin kriitikoista tuli ennemmin osa lehdistöä kuin taidemaailmaa. (emt., 53.)

1960-luvun ja 1970-luvun ideologisista konflikteista siirryttiin 1980-luvulla ”mediakonflikteihin”, median ja taide-elämän välisiin ristiriitoihin. Mahdollisuus toimia toimituksen ”henkireikänä” katsottiin silti edelleen kulttuurijournalistien tehtäväksi (Hurri 1993, 11–12). Toisaalta markkinavetoisuus, kaupallistuminen ja palvelujournalistinen suuntaus ovat määritelleet lukijan usein kuluttajaksi, vaikka tavoitteena olisi kulttuurisen kansalaisuuden edistäminen. Kirjallisuusarvostelujen käytössä oleva tila on vähentynyt samaan aikaan, kun ilmestyvien kirjojen määrä on peräti kaksinkertaistunut. Populaarikulttuuristen aiheiden ja käsittelytapojen lisääntyminen ovat lehdistön yrityksiä reagoida kulttuurin muutokseen. (Jaakkola 2012, 148; Lehtonen 2001, 155, 157, 159.)

1980-luvulla Helsingin Sanomien kulttuuriosastoa laajennettiin ja sen mielipiteellistä kirjoittelua kannustettiin lisäämällä kolumnipalstoja. Laajat, oppineet kirjoitussarjat olivat suosiossa, eikä kritiikin ja esseen valta-asemaa kyseenalaistettu. Kun HS perusti Nyt-liitteen syksyllä 1995, ajankohtaistoimitukseen kuuluneet radio- ja tv-sivut siirtyivät kulttuuritoimituksen vastuulle. Tämä lisäsi omalta osaltaan populaarikulttuuria kulttuurisivuille. Kulttuuritoimituksen tehtäviksi siirrettiin myös sarjakuvasivu ja ”Minne mennä” -sivu – palvelujournalismi siis vakiintui toimitukseen. Vuonna 2000 uutisjournalismin paradigmasta kotoisin oleva juttujen palastelu, eli jakaminen esimerkiksi kanalajatuksi, otettiin käyttöön kulttuurijournalismissa. (Hellman & Jaakkola 2009, 32.)

Sanomalehden ja kirjallisuuden kustantamisessa aatteellinen ja kulttuurinen tehtävä on ollut oleellinen – liiketaloudellisen menestyksen ohella. 1990-luvun lopulta lähtien mediasta on kuitenkin tullut yhä selvemmin liiketoimintaa. Nykyään tärkeintä näyttää olevan se, että omistajille kertyy voittoa. (Seppänen & Väliaverron 2012, 154.)

2.3 DEBATTI KÄYNNISSÄ TIETOKIRJOJEN KAUTTA

Kirjat synnyttävät suhteen itsensä ja lukijan välille: niiden avaama maailma alkaa elää omaa elämäänsä lukijan tajunnassa. Kirjat ovat myös tuotteita. Kun niistä syntyy julkisia puheenaiheita, kyseessä on julkinen teko. Osa kirjoista on sellaisia, joiden arvo on oman syntyhetkensä julkiseen mediakeskusteluun osallistumisessa. Sekä kirja että siitä

kirjoitettu kritiikki taistelevat samalla kentällä median huomiosta. Kirjallisuus on kie-
toutunut osaksi yhteiskuntaa määrittäviä diskursseja. Puhe kirjallisuudesta on puhetta
yhteiskunnasta, ja osallistuessaan siihen kritiikki osallistuu kulttuuria koskevaan valta-
taisteluun. (Korhonen 2012, 77–79.)

Kaunokirjallisuuden asema on ollut Suomessa suhteellisen voimakas, ja siitä on haettu
turvaa uhkaavina hetkinä. 1900-luvun alussa sen osuus julkaisutoiminnasta oli kolman-
nes, parhaimmillaan lähes puolet nimikkeistöstä. Vielä 1960-luvulla fiktion määrä ylitti
ajoittain 40 prosentin osuuden tuotannosta, mutta sen jälkeen kaunokirjallisuus on me-
nettänyt jalansijaansa. 1980- ja 1990-luvulla sen osuus tuotannosta supistui alle viiden-
nekseen, ja alkoi tietokirjallisuuden vyöry. Tieto sai ylivallan kirjallisuusinstituutiosta
kirjojen myynnin näkökulmasta. Kirjastoissa puolestaan fiktiivinen kirjallisuus on py-
synyt vallassa. (Niemi 1994, 150–151.)

Juhani Niemen (1994, 151–153) mukaan lukijakunta on luottanut kotimaiseen kirjaan,
vaikka kaunokirjallisuuden tarjonnassa käänöksillä oli pitkään valta-asema. Käännös-
kirjallisuus menetti kuitenkin 1990-luvulla suhteellista painoarvoaan kirjamarkkinoilla.
Niemen julkaistun kirjallisuuden määrästä lajeittain keräämän taulukon mukaan (Hel-
singin yliopiston kirjaston vapaakappaletuimistosta vuonna 1992) suurimpana nimike-
ryhmänä on ollut kaunokirjallisuus. Tietokirjallisuudesta aiheet tekniikka, teollisuus,
liiketalous ja liikenne, historia ja taide ovat vahvistaneet asemiaan.

Niemi (1994, 153) on päätellyt näiden vuoden 1992 lukujen pohjalta, että yhteiskunnal-
lista keskustelua käydään kirjallisuuden kautta, vaikka 1970-luvun jälkeen ei ole ollut
pamflettikirjojen uutta aaltoa. Tietokirjallisuuden nimikkeistön suuri määrä aiheista
yhteiskuntatieteet, kansantalous ja politiikka viittaa hänen mukaansa kuitenkin debatin
jatkuvuuteen.

Yleistiedon sijaan kirjamarkkinoilla on keskitytty entistä enemmän erikoistietoon, sillä
suosiotaan ovat lisänneet esimerkiksi opaskirjat. Muihin pohjoismaihin verrattuna Suo-
men markkinoilla oli 1990-luvun alussa vähän fiktiivistä kirjallisuutta, sillä suuret kus-
tannustalot olivat suunnitelleet tuotantoaan ulkomaisten tilaustöiden varaan. Vuonna
1976 perustettu Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus (FILI) alkoi organisoida kirjalli-
suuden vientiä, ja käännöstoiminta institutionaalistui. (Niemi 1994, 153–154.)

2.4 KAUNO- JA TIETOKIRJOJA YHÄ ENEMMÄN

Elettyyn elämään perustuvat elämäkerrat vaikuttavat kiinnostavan lukijoita nykyään enemmän kuin fiktiiviset romaanit. Yksi tunnetuimmista esimerkeistä on kirjailija James Freyn ”A Million Little Pieces” (2003) ja sen vastaanotto. Kirjaa myytiin oma-elämäkertana, mutta se paljastui suurelta osin fiktioksi. Yleisö pettyi, sillä se olisi halunnut pitää kirjan totuudellisena. Myös suomalaisessa kirjallisuudessa sepitteelliset elämäkerrat ovat olleet pidettyjä, samoin kuin tunnettua henkilöä käsittelevät romaanit. (Hatavara 2012, 10–11.)

Erikoistutkija Rauli Kohvakan³ mukaan Suomessa ilmestyy yhä enemmän tieto- ja kaunokirjoja. Kirjallisuuteen lasketaan kirjat, joissa on vähintään 49 sivua, ja pienpainatteen⁴. Suomessa on julkaistu Kohvakan mukaan pääosin kotimaista kirjallisuutta, jonka osuus oli 83 prosenttia kaikista nimikkeistä vuonna 2005. Kotimaisista kirjoista 75 prosenttia oli suomenkielisiä, viisi prosenttia ruotsinkielisiä. Tilastokeskuksen kirjallisuuden tilasta raportoivan artikkelin⁵ mukaan käännöskirjallisuuden osuus Suomessa julkaistusta kirjanimikkeistä on ollut 15–25 prosenttia. Eniten suomennoksia on tehty englanninkielisestä kirjallisuudesta, jonka osuus on kasvanut 1990-luvulta lähtien. Myös skandinaavisista kielistä suomennetaan yhä enemmän nimikkeitä, mutta niiden osuus on pienentynyt. (Tilastokeskus & Kohvakka 2007.)

Kaunokirjallisuus on vain pieni osa Suomessa ilmestyvistä kirjoista. Valtaosa (85 prosenttia) julkaistuista teoksista on tietokirjallisuutta. Tietokirjoja eivät julkaise ainoastaan kustannusyrietykset, vaan myös muun muassa yliopistot ja järjestöt. Yhteiskunnan tiedonvälityksessä luotetaan kirjaan, vaikka sähköisten ja digitaalisten välineiden merkityksen kasvu on korostunut. Muilla kuin kotimaisilla kielillä julkaiseminen yleistyi no-

³ Kohvakka, Rauli (15.6.2007): *Kirjan menestystarinoita*. Tilastokeskuksen Elinolot-yksikkö. Hyvinvointitiedotus 2/2007. Saatavilla: http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-06-15_001.html?s=0. Viitattu 18.3.2013.

⁴ 4-48-sivuiset julkaisut rajataan Tilastokeskuksen mukaan pienpainatteiksi.

⁵ Tilastokeskus (16.4.2007): *Kirja Suomessa – pitkän linjan menestystarina*. Saatavilla: <http://www.stat.fi/tup/suomi90/huhtikuu.html>. Viitattu 6.5.2014.

peasti 1980- ja 1990-luvuilla. Ulkomaiselle lukijakunnalle julkaiseminen on ollut osa eri alojen kansainvälistymistä. (Kohvakka 2007.)

Suomessa julkaistaan Tilastokeskuksen mukaan vuosittain 13 000–14000 kirjanimikettä. Kansalliskirjaston listauksen mukaan vuonna 2012 on julkaistu kaiken kaikkiaan 13 559 teosta (henkilökohtainen tiedonanto). Sen Tilastokeskukselle ja Unescolle tekemässä tilastossa⁶ on kuitenkin näkyvissä yhteensä 11 513 teosta, joista pienpainanteita on 1309 kappaletta, kirjoja 10 204 kappaletta. Tilaston mukaan suomenkielisiä teoksia on 9279. Tietokirjoja eri aiheista on julkaistu 8676 kappaletta, kaunokirjallisuudesta puolestaan 2293 teosta. Tietotekniikka on kehittänyt kirjankustantamisen prosesseja, ja kirjojen tuotanto on tullut aiempaa edullisemmaksi. Tämä taas on laskenut julkaisukynnystä.

Kirjankustannusyriyten toimialajärjestön, Suomen Kustannusyhdistyksen⁷ mukaan uusia kirjoja julkaistiin painettuina vuonna 2012 yhteensä 4355 kappaletta, joista 699 on kaunokirjallisia teoksia, 324 sarjakuvia, 1261 lasten- ja nuortenkirjoja, 1623 tietokirjoja ja 448 oppikirjaa. Seuraavana vuonna (2013) tilanne on suhteessa pysynyt samankaltaisena, mutta kirjoja on ollut hieman vähemmän. Tietokirjoja on ollut edelleen eniten, mutta lasten- ja nuortenkirjojen määrä on vähentynyt⁸. Kustannusyhdistys on myös tilastoinut uudet, painetut esikoiskirjat, jotka se määrittelee ”kirjailijan ensimmäiseksi kyseiseen kirjallisuuslajiin kuuluvaksi teokseksi”. Yhdistys kokoaa esikoisteostilastoja vain kotimaisesta kaunokirjallisuudesta sekä lasten- ja nuortenkirjallisuudesta. Sen mukaan vuonna 2012 esikoisteoksia julkaistiin painettuina 64, ja niistä 53 oli kaunokirjoja. Kotimainen proosa eli kertomakirjallisuus oli siis huomattavana genre-enemmistönä.

⁶ Katso Liite 1. Kansalliskirjaston tilasto Suomessa julkaistusta kirjallisuudesta vuonna 2012. Saatu FileSender -ohjelman kautta tutkimustani varten 14.4.2014. Kansalliskirjastosta lähetettiin sähköpostin kautta myös Excell-tiedosto tutkimustani varten aiemmin, 14.11.2013.

⁷ Jäsenten osuus Suomessa myydyistä kirjoista on noin 85 prosenttia. Suomen Kustannusyhdistyksen tilastointi. Saatavilla:
<http://tilastointi.kustantajat.fi/PublicReporting/Yearly.aspx?reportName=FirstEditionsInPrint.txt&language=FIN>. Viitattu 12.4.2014.

⁸ Kustannusyhdistys luokittelee sarjakuvat lasten- ja nuortenkirjallisuuteen, mutta tutkimuksessani olen liittänyt ne kotimaisen kaunokirjallisuuden luokkaan.

2.5 KONSERNIEN JA KUSTANTAMISEN KIEMUROITA

Tilastokeskuksen mukaan Suomen vanhin edelleen toimiva kirjankustannusyritys, Frenckellin Kirjapaino, perustettiin vuonna 1642. Nykyiset 1800-luvulla perustetut suuret kustantamot, Otava, WSOY ja Gummerus, ovat osa kulttuuri-instituution luomista autonomian aikana, jolloin Suomi oli Venäjän alainen suuriruhtinaskunta. 1980-luvulta lähtien kustannusliikkeiden nimikkeet ovat vähentyneet. Kirjallisuutta tuottavat markkinoille monet järjestöt, uskonnolliset yhteisöt ja yksityiset kansalaiset. (Niemi 1994, 149.) On esimerkiksi mahdollista julkaista kirja joukkorahoituksella, kuten Senja Larsen aikoi vuonna 2012 tehdä ruotsin oppikirjansa suhteen (HS, 18.8.2012).

Marginaaliset ryhmät ovatkin alkaneet kustantaa kirjoja. Esimerkiksi vuonna 2011 dekkarikirjailijat perustivat CrimeTime-kirjailijaosuuskunnan⁹. Myös nuoret runoilijat ja kirjallisuuden asiantuntijat ovat perustaneet runouteen keskittyvän kustantamon, osuuskunta Poesian. Se julkaisee uutta runoutta ja muuta vähälevikkistä kirjallisuutta. ”Tekstityöläisten yhteisö” on perustettu syksyllä vuonna 2010¹⁰.

Kirjankustannus on kaikesta huolimatta valtamedian tarjoamassa julkisuudessa entistä selvemmin kahden ison kustannusyhtiön välistä kamppailua. Mediatyhtiö Sanoma ja WSOY-kustantamo fuusioituivat vuonna 1999. Tällöin konsernin nimi muuttui SanomaWSOY:ksi, ja lyheni myöhemmin Sanomaksi. Konserni myi vuonna 2011 yleistä kirjallisuutta julkaisevan WSOY:n ruotsalaiselle Bonnier-mediakonsernille. Kaupan yhteydessä koettiin merkittävän osan suomalaista kulttuurihistoriaa siirtyneen ruotsalaisomistukseen, sillä WSOY on ollut Suomen vanhimpia kaunokirjallisuuden kustantajia. Bonnier omistaa myös Tammi-kustantamon. Otava on jäänyt ainoaksi suomalaiseksi ”suureksi haastajaksi” kirjankustantamisen alalla. (Helsingin Sanomat, 29.4.2011.)

⁹ CrimeTimen verkkosivut. Saatavilla: <http://www.crime.fi/2011/11/dekkariosuuskunnassamme-jo-14-kirjailijaa/>. Viitattu 22.10.2013.

¹⁰ Osuuskunta Poesian verkkosivut. Saatavilla: <http://www.osuuskuntapoesia.fi/osuuskunta/>. Viitattu 22.10.2013.

Sanoma-konsernin Learning & Literature -liiketoimintaryhmän johtajana toimineen, hollantilainen Jacques Eijkensin mukaan kustannusalan näkyvimmit muutostrendit ovat viestinnän digitalisoituminen ja kirjailijakuvan muutos, mikä tarkoittaa kustantamisen keskittyvän entistä enemmän kirjailijan brändin ympärille (Helsingin Sanomat, 22.6.2010). Myös sanomalehtien rooli ihmisten arjessa on muuttunut. Levikintarkastus Oy:n teettämän Kansallisen Mediatutkimuksen¹¹ mukaan vuonna 2012 lehtien lukeminen matkapuhelimella ja tabletilla on lisääntynyt. Tutkimuksen mukaan 94 prosenttia 12 vuotta täyttäneistä suomalaisista kuitenkin lukee painettua sanoma- tai aikakauslehteä vähintään viikoittain, yhä useampi iltaisin.

Sanomalehtien Liiton mukaan Suomessa ilmestyy lähes 200 sanomalehteä. Kuten kirjallisuudella, myös sanomalehdistöllä on ollut valistajan ja opettajan rooli. Ensimmäinen sanomalehtemme oli ”Tidningar utgifne af et Sällskap i Åbo”, joka alkoi ilmestyä 15. tammikuuta 1771 Turussa¹². Vuoden 2012 KMT:n mukaan Helsingin Sanomien painetuilla lehdillä on ollut lukijoita 859 000, Satakunnan Kansalla 123 000. Molemmat on luokiteltu tutkimuksessa lukijoiden määrän mukaan ”kärkimedialehtiin”, Helsingin Sanomat ensimmäisenä, Satakunnan Kansa seitsemäntenä.

Mediatalat ovat tehneet edelleen vuonna 2014 voittoa. Journalisti-lehden (6/2014) mukaan Sanoma Oyj:n liikevaihto on ollut vuonna 2013 noin 2219 miljoonaa ja sen tuottama liikevoitto noin 155 miljoonaa euroa. Tulos on suurin verrattaessa muihin mediataloihin. Toiseksi voitokkain taloista on ollut Alma Media Oyj, jonka liikevoitto on tuona vuonna ollut 24 miljoonaa (Journalisti 6/2014).

Jos ne kiinnostuvat kvartaalien sijaan pitkän aikavälin selviytymisstrategioista, niiden pitää sijoittaa rahaa ja resursseja journalististen sisältöjen ja digitaalisten palvelujen kehittämiseen. Ongelmana on, miten osakkeenomistajat sopeutetaan pienempiin voittoihin (Vehkoo 2011, 206).

¹¹ Kansallinen Mediatutkimus. KMT 2012 (1.3.2013). Saatavilla: http://www.tns-gallup.fi/doc/uutiset/KMT_Lukija_tiedote_maaliskuu_2013.pdf. Viitattu 7.5.2014.

¹² Sanomalehtien Liitto.Saatavilla: http://www.sanomalehdet.fi/files/19/mika_on_sanomalehti.pdf, <http://www.sanomalehdet.fi/sanomalehtitieto/sanasto> ja <http://www.sanomalehdet.fi/sanomalehdet>. Viitattu 9.4.2014.

Niin kuin valtaapitäville kustantamoille, myös valtamedialle on ilmestynyt vaihtoehtoisia ryhmiä. Esimerkiksi 5. toukokuuta vuonna 2014 avattu journalismin joukkorahoituspalvelu ”Rapport”¹³ lupaa ”kääntää median perinteisen toimintamallin ylösalaisin”. Nettipalvelussa lukijat valitsevat ne tekijät ja juttuideat, joita tukevat. Palveluun hyväksytään vakiintuneita journalismin ammattilaisia, jotka aloittavat työnsä vasta rahoituksen varmistuttua. Lukijat voivat myös ehdottaa toimittajille juttuideoita. (Rapport.fi.)

2.5.1 Helsingin Sanomat – suurin sanomalehti

Tutkin pro gradussani Helsingin Sanomia, joka kuuluu edellä mainittuun mediataloon, Sanoma Oyj:hin. Vuonna 2014 mediayrityksestä on käytetty nimeä ”Sanoma Media Finland”, ja se määrittelee kustantavansa ”Pohjoismaiden suurimman” sanomalehden lisäksi muun muassa iltapäivälehteä Ilta-Sanomia, talousverkkomediaa Taloussanomiam sekä alueellisia lehtiä.¹⁴ Nimitän Helsingin Sanomia tutkimuksessani ”valtakunnalliseksi sanomalehdeksi”, sillä Uudellamaalla ilmestyvän lehden levikki on sanomalehdistä suurin (Sanomalehtien liiton ja Levikintarkastuksen mukaan 337 962¹⁵) ja se voi levitä koko maahan. Sanomalehtien Liiton mukaan sanomalehdet jaetaan kahteen ryhmään: pääkaupungin sanomalehdet eli ”valtakunnalliset lehdet” sekä maakuntalehdet eli ”maakuntakeskuksissa ilmestyvät suurimmat sanomalehdet”¹⁶.

Helsingin Sanomat on edelleen yksi johtavista suomalaisista medioista kulttuuriuutisoinnin saralla. Julkaistu kulttuuriaineisto tuotetaan toimituksessa pääasiassa itse tai freelancereilla. Tutkimukseni sijoittuu Helsingin Sanomien perinteisen broadsheet-mallin aikakauden viimeiseen syksyyn, aikaan ennen kuin lehti siirtyi tabloidi-malliin vuoden 2013 alussa (Helsingin Sanomat, 7.1.2013).

¹³ Journalismin joukkorahoituspalvelu Rapport. Saatavilla: <http://www.rapport.fi/rapport/index2.php?k=225114>. Viitattu 7.5.2014.

¹⁴ Sanoma Media Finland. Saatavilla: <http://media.sanoma.fi/>. Viitattu 3.4.2014.

¹⁵ Sanomalehtien Liitto. Levikki. Saatavilla: http://www.sanomalehdet.fi/sanomalehtitieto/levikki/suomen_10_suurinta_sanomalehtea_levikin_mukaan. Viitattu 9.4.2014.

¹⁶ Sanomalehtien Liitto. Sanomalehti opetuksessa. Saatavilla: http://www.sanomalehdet.fi/files/19/mika_on_sanomalehti.pdf. Viitattu 9.4.2014.

2.5.2 Satakunnan Kansa – maakunnan ”ykkösmedia”

Helsingin Sanomien lisäksi olen valinnut tutkittavakseni maakuntalehden, Satakunnan Kansan. Lehden aineistoa tuotetaan paljolti yhteistyönä mediakonsernin muiden talojen kanssa: Satakunnan Kansa kuuluu Alma Median alueellisten lehtien liiketoimintayksikkö Alma Aluemiaan, kuten myös Aamulehti, Lapin Kansa, Pohjolan Sanomat ja Kainuun Sanomat sekä 29 paikallis- ja ilmaisjakelulehteä. Satakunnan Kansa on määritelty Alma Median yritystietonettisivuilla ”Satakunnassa ilmestyväksi seitsenpäiväiseksi sanomalehdeksi ja maakunnan ylivoimaiseksi ykkösmediaksi”. Lehden pääilmestymispaikkakunta on Pori.¹⁷

Satakunnan Kansa on pienempi lehti kuin Helsingin Sanomat, ja se ei levikkinsä perusteella kuulu Sanomalehtien Liiton mukaan kymmenen suurimman sanomalehden joukkoon. Maakuntalehti on siis hyvä kontrasti ja vertailukohde valtakunnalliselle sanomalehdelle. Sekä Satakunnan Kansassa että Helsingin Sanomissa käytetään myös Suomen Tietotoimiston, STT:n, toimittamaa materiaalia.

Maakuntalehti vaihtoi formaattinsa tabloidiin Helsingin Sanomia vuotta aiemmin (17.1.2012¹⁸). Uudistunut lehti on kahdessa osassa, uutisosassa ja Enemmän-osassa. Enemmän-osa pitää sisällään ihmiset, tarinat ja taustat, kulttuurin, mielipiteen ja pääkirjoituksen. Satakunnan Kansan kulttuuriosastolla, jolla artikkelit kirjallisuudesta ovat perinteisesti ilmestyneet, työskentelee pääasiallisesti kulttuuritoimituksen vastaava ja kaksi toimittajaa lehden nettisivujen mukaan¹⁹. Samassa yhteydessä on ilmaistu, että 11 toimittajaa työskentelee ”Alma Aluemedian kulttuurin yhteistoimituksessa”.

¹⁷ Alma Media. Yritystieto. Saatavilla: <http://www.almamedia.fi/yritystietoa/tuotteet-ja-palvelut/>. Viitattu 3.4.2014.

¹⁸ HS.fi uutiset (14.4.2011): *Satakunnan Kansa muuttuu tabloidiksi*. Saatavilla: <http://www.hs.fi/talous/artikkeli/Satakunnan+Kansa+muuttuu+tabloidiksi/1135265392181>. Viitattu 6.5.2014.

¹⁹ Satakunnan Kansan nettisivu. Asiakaspalvelu. Yhteistoimituksen yhteystiedot. Saatavilla: <http://www.satakunnankansa.fi/asiakaspalvelu/yhteystiedottoimitus>. Viitattu 4.4.2014.

3 KIRJALLISESTA JULKISUUDESTA HIDASTA JOURNALISMIA?

Tässä luvussa pohdin kirjallisuuden, median ja talouden suhdetta sekä symbolista valtaa. Lisäksi määrittelen ja tarkastelen kirjallista julkisuutta sekä uppoudun hetkeksi tähtikirjailijoihin- ja toimittajiin. Käyn läpi lyhyehkösti journalistista kirjallisuuskritiikkiä sekä sen saamaa kritiikkiä ja vaihtoehtoisia mediakanavia. Luvun lopuksi pohdin kirjallisuudesta kertovan journalismin tulevaisuutta.

3.1 KIRJALLISUUSTUOTE MEDIAKULTTUURISSA

Janne Seppänen ja Esa Väliverronen (2012, 10–12, 15) ovat väittäneet, että nykyistä länsimaista yhteiskuntaa ei voi ymmärtää ottamatta huomioon mediaa ja sen roolia yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa. Se kytkeytyy vahvasti talouteen, jonka voi määrittellä rahan välittämäksi vuorovaikutukseksi. Tämä taas liittyy muun muassa tavaroiden ja palvelujen tuotantoon, jakeluun ja kulutukseen. Mediamainonta vaikuttaa vahvasti omalta osaltaan kulutuskulttuurin ylläpitämiseen. Kun käy läpi syksyn 2012 Helsingin Sanomia, voi huomata lehden sivuilla olevan paljon mainoksia. Esimerkiksi kustannusosakeyhtiö Otava onnittelee näyttävästi kustantamiaan Finlandia-ehdokkaita Helsingin Sanomien (16.11.2012) kulttuuriosastolla. Yli puolen sivua täyttävä onnitelumainos saa lukijan pysähtymään.

Juha Herkman (2011, 45–47) on puolestaan käsitellyt mediajournalismia tarkoittaen sillä ilmiötä, jossa suuri osa journalismin sisällöstä käsittelee mediaa itseään. Tällainen journalismi toistaa mediassa tuttuja tarinoita ja kerrontaa. Se pyrkii lähtökohtaisesti nostamaan mediasisällöt ja sen kautta saadun julkisuuden kilpailutekijöiksi, joilla tavoitellaan yleisön ja mainostajien suosiota, ja sitä kautta edelleen taloudellista voittoa. Sosiaalisen median (eli internetin yhteisöpalvelujen, kuten Facebookin ja Twitterin) voi nähdä jonkinlaisena vastalauseena sisällön tuotannon ja median taloudellisen toiminnan kytköksiin. Vaikka palvelut itsessään ovat kaupallisia, niiden käyttäjien sisällöt on tehty ei-kaupallisesti (Seppänen & Väliverronen 2012, 36).

Ihmiset kallistuvat ostopäätöksissään mieluiten tunnetun merkin puoleen – tuntemattomiin suhtaudutaan peräti kielteisesti. Nykyään suuri tunnettuus voidaan saavuttaa vain median kautta. Tuotteen symbolinen tai viestinnällinen puoli on tullut yhä tärkeämmäk-

si kulutuksen kohteeksi. (Karvonen 1999, 18, 28.) **Brändi** on tällainen lisäarvo, jonka kuluttaja on valmis maksamaan lisää verrattuna samanlaiseen mutta nimettömään tuotteeseen. Brändejä²⁰ voivat olla muun muassa yritys, taiteilija ja poliitikko. (Laakso 1999, 23–24, 43.)

Kulttuuriteollisuuden tuotteet tuottavat malleja siitä, kuka on menestyjä, kuka epäonnistuja. **Mediakulttuuri** vaikuttaa käsityksiimme muun muassa seksuaalisuudesta, ”meistä” ja ”muista”. Median esittämät kertomukset ja kuvat tarjoavat symboleita ja aineistoa, joista rakennetaan yhteistä kulttuuria. Mediakulttuuri tuottaa uudenlaista, maailmanlaajuista teollista kulttuuria, joka noudattelee totuttuja kaavoja. Se on kaupallista kulttuuria, jonka tuotteita myymällä jättiyhtiöt kasvattavat pääomaansa. Se luo kielen oman aikansa yhteiskunnalliselle todellisuudelle. (Kellner 1998, 9–10.)

Luovuuden ja kaupallisuuden (Seppänen & Väliverronen 2012, 156–157) ristiriitaista suhdetta jäsentää kolme tyyppillistä ajattelutapaa: Romanttisen käsityksen mukaan myyminen taiteilijanero tekee säännöistä, organisaatioista ja rahasta piittaamatta luovia tekijä. Tässä käsityksessä luovuutta ja liiketoiminnan tavoitteita ei yhdistetä keskenään. Markkinaliberaalin käsityksen mukaan luovuuden edellytys on ottaa markkinoiden toiminta ja yleisö huomioon tuotannossa. Sosiologisessa näkemyksessä taas uskotaan luovuuden ja kaupallisuuden kietoutuvan mediateollisuudessa erottamattomasti yhteen.

Medioituvan eli mediavälitteisen kirjallisuuden markkinoinnissa on kuitenkin havaittavissa ongelma: kun jokainen kirja on ainutkertainen, merkkituotteita ei synny. Tuote onkin luotava teoksen tekijästä. ”Tavaraistumisen” seurauksena kirjailijoista syntyy tavaramerkkejä, joihin liitetään mielikuvia. Kulttuurisina tuotteina heistä tulee välineitä, joilla tavoitellaan taloudellista voittoa. Kirjailijoiden kilpailu huomiosta puolestaan tuottaa uutta kirjallista julkisuutta, jossa persoonat menevät teosten ohi. (Lehtonen 2001, 132, 137–138.)

²⁰ Hannu Laakso (1999) käyttää sanaa ”brandi” englanninkielen mukaisesti. Käytän tutkielmassani kuitenkin muotoa ”brändi”. Laakso (1999, 39) kertoo englannin kielen sanan ’brand’ tarkoittavan sanakirjan mukaan polttorautaa, polttomerkkiä, merkkiä ja tavaramerkkiä.

Elina Jokinen (2010, 393) määrittelee väitöskirjassaan **kirjallisen julkisuuden** tarkoitettavan ”*median välityksellä rakentuvaa mielikuvaa kirjailijoista, kirjallisuudesta ja kirjallisen elämän toiminnasta*”. Hänen mukaansa julkisuus on työväline ”postmodernille kirjailijatyypeille”, ja kirjailijakuvan rakentaminen median kautta on heille tärkeää niin kirjallisuuden sisäisen kentän kuin taidepoliittisten päätösten vuoksi.

3.2 SYMBOLISTA VALTAA HANKKIMASSA

Kirjallisuuden ja yhteiskunnan suhteen, kirjallisuussosiologian, tutkiminen ei ole suomalaisen tutkimuksen valtavirtaa, ja monet tutkimukset ovat ehtineet vanhentua. Sovellan tutkimukseni teoreettisessa viitekehyksessä lyhyesti käsitettä **symbolinen valta**. Yksinkertaisesti määriteltynä symboli on objekti, joka edustaa jotain muuta. Esimerkiksi sanat edustavat merkityksiä, kuten kaikki mediaesitykset, jotka ovat useiden symbolien yhdistelmiä. Yksi tunnetuimpia symbolisen vallan teoreetikkoja on ranskalainen sosiologi Pierre Bourdieu. (Seppänen & Väliaverron 2012, 179, 181, 183.) J. P. Roos (1985, 11) tiivistää Bourdieun yhden keskeisimmistä ajatuksista seuraavasti:

-- ihmiset, agentit toimivat sosiaalisessa maailmassa ja eri kentillä vahvistaen niitä ominaisuuksiaan, sitä pääomaa, joka tällä kentällä on kaikkein arvokkainta, tarkoituksenaan voittojen maksimointi ja pääoman kasaaminen. Mutta toisin kuin yritysten maailmassa, -- ihmiset eivät ”tiedä” tai ”myönnä” tavoittelevansa voittoa ja kasaavansa pääomia, sillä he ovat sisäistäneet tämän asenteina ja suhtautumistapoina, joiden järjestelmää Bourdieu kutsuu habitukseksi.

Taiteen ja kirjallisuuden sosiologia unohtaa usein ympärillään vaikuttavan sosiaalisen maailman. Teoksen **sosiaalisen arvon** tuotannossa ovat kuitenkin mukana monet tahot. Tutkimuksen varsinainen kohde ei voi olla muu kuin tuotteiden ja tuottajien – eli kirjailijoiden sekä arvostelijoiden ja toimittajien – alueiden kokonaisuus. (Roos 1985, 178–180, 184.) Kulttuuria ei voi ajatella olevan olemassa ilman subjekteja (Jaakkola 2012, 142). Kulttuurituotannon kentästä voidaan käyttää käsitettä ”välittäjäammatti”. Kyseisessä ammatissa toimivat vaikuttavat tuotantoprosessin kautta kulttuurituotteen muotoon ja sen julkisuuteen. ”Tuottajalla” tarkoitetaan muun muassa toimittajaa, joka osallistuu taiteilijan ja yleisön kohtauspinnan rakentamiseen. (Halonen 2011, 17.)

Roosin (1985, 15–16) mukaan suomalaisten ”intellektuellien” kentälle pääsy on suhteellisen helppoa, koska heiltä ei edellytetä ”mitään kovin monimutkaista intellektuaalista pääomaa”. Lisäksi kentällä on kysyntää ”uusista ajatuksista”, mutta ei pidä olla ”liian

hienostunut”. Roos mainitsee esimerkiksi kirjailija, ”julkkisintellektuelli” Jörn Donnerin, joka hänen mukaansa ”ei ole koskaan löytänyt sitä, mitä todella osaa”, mutta silti ”hyvätasoinen amatööriys” herättää kunnioitusta.

Symbolinen valta on myös vallankäytön resurssi, josta kamppaillaan. Vertauskuvia tälle ovat esimerkiksi ”hankkia nimeä” ja ”lyödä itsensä läpi” – toimijat yrittävät saada symbolista valtaa tekemällä itsestään nimitoimijoita omilla aloillaan. Mediatyhteiskunnassa tämä tarkoittaa taistelua julkisuudesta, sillä media on symbolisen pääoman kierron ja näkyvyyden keskeisin paikka. Tästä päästään mediatutkimusta aina askarruttaneen kysymyksen äärelle: kuka määrittelee, kuka mediassa pääsee esille? (Seppänen & Väliiveronen 2012, 183–184.)

3.3 TÄHTIKIRJAILIJAT JA -TOIMITTAJAT MYYVÄT?

Koska huomattavan suuri osa kirjallisen elämän vuorovaikutuksesta tapahtuu median välityksellä, kirjailijat myös tuntevat painetta olla esillä. Tästä hyvänä esimerkkinä on kirjailijan Jari Järvelän (2007, 62) kokemus:

Markkinointijohtaja antoi vinkin: minusta tulisi myyvämpi jos sotkisin perheasiani ja hankkisin nuoren rakastajattaren, mieluusti esim. Thaimaasta. Silloin näkyisin lehdistä enemmän.

Jokisen (2010, 393) mukaan nykykirjailijan ammattitaitoon kuuluu kyky markkinoida itseään kirjallisuuden kentällä. Jokisen tutkimus osoittaa, että kirjailijat ajattelevat apurahapäätösten syntyvän kirjailijan imagoperustein julkisuuden kautta. Esimerkiksi Ilkan toimittaja Markku Kulmala kirjoitti kolumnissaan jo vuonna 2010 siitä, miten julkisuus kohtelee kirjailijoita eri tavoin. Siinä missä kirjailija Jari Tervo paistattelee median valokeilassa, Juha Seppälä on omaehtoisesti valinnut pyrkimyksen pysyä marginaalissa.

Johtuuko kirjailijoiden epätasainen kohtelu markkinavoimien ylivoimaisuudesta vai median ammattitaidottomuudesta? Eikö toimituksissa enää tunnisteta hyvää kirjallisuutta? Puhutaanko edes kirjallisuudesta, kun puhutaan kirjailijasta? (Kulmala, 3.12.2010).

Kirjailija Tiina Raevaara puolestaan kommentoi blogissaan ”Kahden kastin kirjailijat ja hukatut mahdollisuudet”²¹:

Kaikilla kirjoilla ei tietysti olekaan suurta kaupallista potentiaalia. Kaikki kirjailijat eivät halua suurta henkilökohtaista näkyvyyttä. Kirjajulkisuus on ehdottomasti henkilöitymässä: kuulin, että jopa Ylen kirjallisuusohjelmien tekijöille on luotu aiempaa enemmän paineita käsitellä kirjoja tekijän persoonan kautta (Raevaara, 8.3.2014).

Samaan aikaan, kun kritiikin ja ”älymystön” rooli on pienentynyt, median välittämästä kirjallisesta julkisuudesta on tullut entistä tärkeämpi. Kirjailijaksi on helppo ryhtyä, jos on jo valmiiksi tunnettu: silloin voi myydä kirjojaan myymällä persoonaansa medialle. Kirjailija ei ole enää ”kansanvalistaja”, vaan sujuvasti julkisuudessa liikkuva, koulutettu tekstintuotannon ammattilainen. (Lehtonen 2001, 151–153.)

Jokinen (2010, 135) nimittää kirjailijuudesta 2000-luvulla käytettyä diskurssia, puheta-
paa, ”duunaridiskurssiksi”. Luovan työn erityisluonne on hänen mukaansa korvattu vas-
takkaisella puhetavalla: nykykirjailija on kuka tahansa työläinen. Luovan työn tekijät
ovat lopulta aina olleet riippuvaisia muun muassa maksukykyisistä asiakkaista, kriiti-
koista ja kulttuurieliitistä. Kulttuurin teollistumisen ansiosta yhä useammat taiteilijat
voivat eläkin työllään (Seppänen & Väliverronen 2012, 158–159).

Toisaalta kirjallista kuuluisuutta tutkinut Joe Moran (2000, 3–4) puhuu ”kirjallisista
tähdistä”. Ne syntyvät hänen mukaansa silloin, kun markkina-arvot tunkeutuvat kirjalli-
seen tuotantoon: kulttuurinen auktoriteetti ja kaupallinen menestys yhdessä synnyttävät
tähteyttä. Kuuluisat kirjailijat voi jakaa kahteen kategoriaan: Ensimmäisessä ryhmässä
kirjailijat ovat kuuluisia luettujen teostensa kautta; toisessa ryhmässä loistavat tähdet, eli
ne, jotka saavat mediassa palstatilaa ja jotka palkitaan kirjallisuuspalkinnoilla. Tähtikir-
jailijat osaavat yhdistää markkinoiden ja perinteisen kulttuurin arvot persoonassaan.
Tavaraistumisen on muuttanut kirjallista julkisuutta myös niin, että kustantamisen ehdot
pakottavat kustantajia tuottamaan kirjailijoista tähtikulttia. Kun suurin osa kirjoista tuot-

²¹ Alaston kirjailija! <http://kirjailijoidensalaseura.wordpress.com/category/julkisuus/>.

taa vuosittain tappiota, vastapainoksi tarvitaan hyvin myyviä hittejä. (Moran 2000, 6–7, 39; Lehtonen 2001, 137.)

Niin kulttuuri- kuin mediaväki ovat luovan pätkätyön tekijöitä. He ovat ”mallityöläisiä”, jotka yhdistävät luovuuden, yritystoiminnan ja itsensä markkinoinnin. He eivät ole riippuvaisia organisaatioista, vaan työllistävät itse itsensä (Seppänen ja Väliverronen 2012, 154). Kuten kirjailijakunnalle on käynyt, myös toimittajan persoona korostuu mediassa yhä useammin: journalisti testaa, ottaa kantaa, elää. Toimittajista voi katsoa syntyneen brändejä, tähtitoimittajia. Median kaupallinen luonne ohjaa myös journalisteja: journalistiset tuotteet on luotava sellaisiksi, että joku ne lukee ja rahoittaa.

Kulttuurijournalismi on ollut tähtikeskeinen: sen eri lajeilla on ollut ”pääkriitikkonsa”. Helsingin Sanomien kulttuuritoimituksessa oli eri kulttuurialojen asiantuntijoita ja kriitikkopersonia, jotka siirtyivät eläkkeelle 2000-luvulla. Taiteen asiantuntemusta arvostettiin pitkään enemmän kuin journalistista uutisosaamista. Sitten toimitus tasa-arvoistui, ja arvostelijoista tuli ”moniäänisiä”. (Hellman & Jaakkola 2009, 33–34.)

Suomessa tähtitoimittajiksi voisi 2010-luvulla nimittää lähinnä tammikuussa vuonna 2013 perustetun, hitaaseen journalismiin erikoistuneen digitaalisen julkaisun, Long Playn, takana olevaa joukkoa freelancer-journalisteja. Long Playn perustajista on käytetty nimitystä ”nimekkäät suomalaistoimittajat”, jotka haluavat pelastaa ”laatujournalismin” tarjoamalla pitkää journalismia. (Helsingin Sanomat, 3.1.2013²².) Julkaisu määrittelee verkkosivuillaan²³ julkaisevansa ”tutkivaa journalismia, laajoja reportaaseja, henkilökuvia, esseitä ja muita pitkiä juttuja digitaalisessa muodossa”. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että jos Suomessa on hankala olla etuoikeutettu tähtikirjailija, vielä vaikeampaa on olla tähtitoimittaja. Kyseessä olevaa journalistityyppiä on käsitelty esimerkiksi Journalisti-lehden artikkelissa (10/2010):

²²Helsingin Sanomat (3.1.2013): *Nimekkäät suomalaistoimittajat perustivat pitkien juttujen palvelun*. Kulttuuri. Saatavilla: <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1305632916095>. Viitattu 7.5.2014.

²³Long Playn nettisivu. Saatavilla: http://longplay.fi/parempaa_journalismia/. Viitattu 6.11.2013.

Kyvyt vastaavat todellisuutta, mutta heille eivät kelpaa samat työt kuin muille. Tähtitoimittaja voi helposti myrkyttää työilmapiirin, koska suomalaiset ovat tarkkoja siitä, että oikeudenmukaisuus toteutuu työpaikoilla.

3.4 JOURNALISTINEN KIRJALLISUUSKRITIIKKI

Kritiikki suuntautuu kuitenkin yhä tekijöidensä sijaan taideteoksiin teorian kautta. Suomessa kritiikillä tarkoitetaan paitsi päivälehtien taidearvosteluja myös akateemista tutkimusta. Englannin sana ”criticism” ja Saksan ”Kritik” kattavat tätä yleisemmin kulttuurin analyysin ja tutkimuksen. Kritiikin kantasana tulee kreikan kielestä, ja se tarkoittaa muun muassa ”erottaa”, ”valita”, ”päättää”, ”tuomita” ja ”arvostella”. Yleisimmin kritiikin käsite tarkoittaa sitä, että taiteelle annetaan sanallisia merkityksiä. (Heikkilä 2012, 5, 11–12.)

Yleisjournalismissa, kuten päivälehtien kulttuuriosastolla, kritiikin roolina on toimia osana kulttuurijournalismia. Tarkoituksena on palvella kulttuurin kuluttajia. Kritiikki on kulttuurijournalismin se osa-alue, joka on lähimpänä taiteen ammatillisen toiminnan kenttää. (Jaakkola 2012, 140.) Kuisma Korhosen (2012, 56–57) mukaan kirjallisuuskritiikki ymmärretään suomalaisissa joukkoviestimissä julkaistuiksi kirja-arvioiksi, ja siten osaksi journalismia.

Niin kauno- kuin tietokirjallisuudenkin kritikko tulkitsee ja arvottaa uusia teoksia suhteessa aiempaan kirjallisuuteen. Niitä tulkitaan suhteessa kunkin kirjallisuudenlajin, genren, ominaisiin piirteisiin. Odotuksia määrittävät kunkin lajin klassikot, teokset, jotka muodostavat kirjallisuuden kaanonin. Teoksen kääntämistä puolestaan ei usein arvioida päivälehtien lyhyissä arvosteluissa. Tietokirjallisuuskritiikissä taas arvioidaan sekä teoksen tiedollisia että kirjallisia ja esteettisiä ansioita. Tietokirjojen arvioijina ovat yleensä eri alojen asiantuntijat. (Korhonen 2012, 66–67, 80.)

Kuten kirjallisuudessa, myös journalismissa on omat **genrensä**. Kuutti määrittelee mediasanastossaan (2006, 76) journalistisen genren lajityypiksi, joka auttaa sekä yleisöä että journalistia hahmottamaan jutulle ominaisia, muotokielellisiä elementtejä. Kuutin mukaan genre voidaan nähdä mediatekstien tuotantoa ja vastaanottoa säätelevinä tulkin-takehyksinä, sääntöjen ja odotusten järjestelmänä.

Siinä missä esimerkiksi Tuli & Savu -lehden lukijat ovat runouteen erikoistuneita, Helsingin Sanomien ja Satakunnan Kansan kaltaiset yleissanomalehdet tavoittavat hyvin erilaisista yhteiskuntaluokista tulevia. Päivälehdet ”suuri yleisö” onkin kriitikolle hieinan hahmoton. Kenen nimissä ja kenen puolesta – kriitikoiden, taitelijoiden vai taiteen markkinakoneistojen – kirjoitetaan? Päivälehtien henkilökeskeiset kirjoitukset ja enemmän tiedotteita kuin kriittisiä kannanottoja muistuttavat katsaukset ovat saaneet moitteita. (Korhonen 2012, 70–71; Heikkilä 2012, 13–15, 32.)

Lehtonen (2001, 157) kyseenalaistaa, ovatko kriitikit muuttuneet kuluttajavalistukseksi ja journalistiseen muotoon laadituiksi puffeiksi. Tiedotusvälineen taloudellinen menestys riippuu välittömämmin mainostajista kuin yleisöstä, jolloin mainostajien suosion tavoittelemisen saatetaan katsoa jopa tärkeämmäksi tehtäväksi. Esimerkiksi piilomainonta kertoo tarinaansa rahan vallasta tiedotusvälineissä (Kuutti 1995, 248). Myös Hellman ja Jaakkola (2009, 39–40) pohtivat tulevan kulttuurijournalismin määrittelyä: Kriitikoiden ammatillinen yhteisö on siinä heikoilla, koska heillä ei ole edustusta lehtitaloissa. Jos julkaisija määrittelee sen pelkästään journalistisin kriteerein, heikentykö asiantuntijuus niin, että kulttuurijournalismin arvostus häviää?

3.4.1 Kriitikko – nykyään kuluttajatestaaja?

Kirjallisuuskriitikkoa on pidetty niin kirjailijoiden kuin lukijoiden keskuudessa loisena, joka elää muiden luovasta työstä. ”Kirjailijansyöjäkriitikoista” legendaarisin lienee professori August Ahlqvist, joka kritisoi Aleksis Kiven tuotantoa ja lykkäsi ”Seitsemän veljeksien” julkaisua 1860- ja 1870-luvuilla. Vuonna 2009 Jukka Petäjä taas niputti arviossaan viisi esikoisrunoilijaa yhteen ”äänenmurosta kärsiviksi poikasiksi”. Nykyään moni arvioi teoksia nettiblogeissaan. (Korhonen 2012, 58–59, 62.)

Parhaassa tapauksessa kriitikko toimii esteettisenä opastajana ja esittelee yleisölle myös vaativia, vähän tunnettuja teoksia. Hän tarjoaa näkemyksiä, joiden ansiosta yleisön on mahdollista lähestyä niitä. Taide ei ole arvovapaata eikä riippumatonta – se ei myöskään ole yhteiskunnan instituutioista irrallinen alue. (Heikkilä, 30–33.)

Korhonen (2012, 62–64) ottaa vahvasti kantaa kirjallisuuskritiikin vähentyneeseen arvostukseen ja kaventuneeseen palstatilaan: kritiikkiä pidetään hänen mielestään helposti kulutettavana uutisointina, jossa lukijoille kerrotaan markkinoille tulleista uusista kir-

joista. Korhonen on huomannut myös kuvien vievän entistä suuremman tilan. Hänen mielestään kriitikeistä on tullut kuluttajavalistusta – kuin autojen testausta ja arviointia siitä näkökulmasta, kannattaako niihin sijoittaa.

Romanttinen viihde, eroottiset novellikokoelmat, blogit ja runot eivät juuri saa lehdistä palstatilaa, mutta salapoliisiromaanit, lasten- ja nuortenkirjallisuus sekä tieteiskirjallisuus ja fantasia ovat löytäneet paikkansa. Kun kritiikkiä kirjoitetaan tietokirjallisuudesta, sen tiettyjä aiheita arvostetaan enemmän kuin toisia: uudet elämäkerrat ja historialliset tutkimukset saavat huomiota, harrastekirjat vähemmän. (Korhonen 2012, 66–67.)

3.4.2 Valtakulttuurin tuolla puolen

Päivälehtien kulttuurisivut ovat muuttaneet muotoaan 1990-luvulta alkaen. Kirjailijoiden on yhä vaikeampi saada kirjansa arvioiduksi sanomalehdissä, koska julkaistujen teosten määrä on lisääntynyt palstatilojen kaventuessa. Perinteisesti kirjallisuuskritiikki on keskittynyt suurten kustannustalojen kirjailijoiden teoksiin, eikä omakustanteita ole huomioitu. Päivälehdet reagoivat uuteen kirjallisuuteen vasta, kun julkaistaan painettu kirja, mikä tekee niistä joskus perässäkulkijoita: lehdessä uutisoitu ”esikoisteos” on ollut netissä jo kauan. (Korhonen 2012, 81–82.)

Valtakulttuurin huomion puute on saanut populaarikirjallisuuden harrastajat perustamaan omia erikoislehtiään (Korhonen 2012, 66). Tietokirjailija, Cult24 Magazine -ilmaisjakelulehden perustaja Pauli Jokinen kommentoi vuonna 2012, että lehdissä kirjoitetaan kulttuurista hyvin vähän²⁴. Kulttuuriin keskittyneelle paperilehdelle oli hänen mielestään tarvetta, mutta vuonna 2014 se lakkautettiin kannattamattomana mainosmarkkinoiden vuoksi²⁵. Cult24 oli linjannut tavoitteekseen saada yhä suuremman yleisön kiinnostumaan kulttuurista: siitä oli tarkoitus kirjoittaa ”ymmärrettävästi ja viihteellisesti”.

²⁴ Helsingin Sanomat (19.10.2012): Lehteä ideoitiin yt-neuvotteluissa.

²⁵ Markkinointi & Mainonta (5.6.2012): Cult24 Magazine lakkautetaan – ”Mainosmarkkinat ovat olleet todella jäätävät”. Saatavilla: <http://www.marmai.fi/uutiset/cult24+magazine+lakkautetaan++mainosmarkkinat+ovat+olleet+todella+ja+atavat/a2251769>. Viitattu 1.9.2014.

Myös Suomen Arvostelijain Liitto ry:n, SARV:n, julkaisema Kritiikin Uutiset -lehti on mediakriittinen kulttuurilehti, joka käsittelee taiteen, kritiikin ja kulttuurijournalismin kysymyksiä eri alojen arvostelijoiden näkökulmasta²⁶. Valtakunnallisella kirjallisuusjärjestöllä Nuoren Voimain Liitolla²⁷ puolestaan on kaksi lehteä: Nuori Voima -lehti pitää sisällään lokakuussa 2009 perustetun Kritiikki-kirjakatsauksen, joka keskittyy kotimaiseen kauno- ja tietokirjallisuuteen. Lukukeskus²⁸ taas ylläpitää kirjallisuuskritiikin verkkolehteä Kiiltomato.net, ja järjestö julkaisee lasten kirjallisuuslehteä Vinskiä ja nuorille suunnattua Lukufiilistä.

Lisäksi kirjailijoilla on yhä enemmän vaihtoehtoisia vertaisfoorumeita, kuten muun muassa Aukea.net ja Kertomus.fi. Aukea.net on virtuaalinen luomisgalleria, jossa kirjoittajat, valokuvaajat ja kuvataiteilijat esittelevät töitään ja antavat palautetta toisilleen. Kertomus.fi on puolestaan uuden runon, proosan, draaman, käännösten ja esseistiikan verkkosivusto, jossa esitellään kertojia, arvioidaan julkaisseita kirjailijoita ja tutkitaan klassikoita. (Helsingin Sanomat, 8.12.2012; Aukea.net; Kertomus.fi.)

SARV kuitenkin kyseenalaistaa, saavuttavatko verkkokirjoitukset ja kirjallisuuden erikoislehdet ”suurta yleisöä”, niin kuin sanomalehdet. Liitto on vedonnut esimerkiksi kannanotossaan²⁹ vuonna 2013 lehtikustantajiin taiteen kritiikin moniäänisyyden puolesta. Sanoma-konserni ja Alma Aluemia saavat kannanotossa osansa kritiikistä. Taiteen tulkinta on ollut sanomalehtien perinne, jonka ansiosta ne ovat erottautuneet muista medioista. Nykyään lehdet kierrättävät samaa aineistoa lehdestä toiseen, mikä keskittää niiden kirjoittamisen vain muutamalle tekijälle. Kehitystä on liiton mukaan vauhdittanut mediakonsernien pyrkimys saada vapailta journalisteilta kaikki tekijänoikeudet kerran tehtyyn työhön. Samalla arvostelijaa kielletään käyttämästä työtään enää itse muissa

²⁶ Kulttuurilehti Kritiikin Uutisten verkkosivut. Saatavilla: <http://www.kritiikinuutiset.fi/> ja http://www.sarv.fi/fi/kritiikin_uutiset/ sekä Suomen Arvostelijain Liitto SARVin verkkosivut. Saatavilla: <http://www.sarv.fi/>

²⁷ Nuoren Voimain Liiton verkkosivut. Saatavilla: <http://www.nuoreuvoimanliitto.fi/etusivu/>.

²⁸ Lukukeskuksen verkkosivut. Saatavilla: <http://www.lukukeskus.fi/julkaisut/>.

²⁹SARVin tiedote kannanotosta (21.2.2013): Sanomalehdet ahdistamassa viestinnän moniäänisyyttä. Saatavilla: http://www.sarv.fi/2010/index.php?p=sarvin_kannanotto.

yhteyksissä. Tästä saatu säästö on marginaalinen, sillä freelancer-arvostelijoiden palkkiotaso ei useimmiten ole korkea. (SARV, 21.2.2013.)

3.5 JOURNALISMISTA LÄHES KIRJALLISUUTTA?

Monet perinteiset mediat, kuten sanomalehdet ja kirjankustannus, eivät ole enää yhtä houkuttelevia kuin ennen. Taustalla vaikuttavat median teknologinen murros, mainosmarkkinoiden uusjako, ilmaistarjonta ja sisältöjen merkityksen inflaatio. Vielä merkittävämpi rooli lienee median omistusjärjestelyjen muutoksilla, kuten keskittymisellä. (Seppänen & Väliverronen 2012, 154.)

Vuonna 2012 Sanoma-konserniin kuuluvan Nelosen uutisten päätoimittaja Eero Hyvönen kirjoitti kolumnissaan (Helsingin Sanomat, 30.12.2012) uutismedian uudistuksista:

Sanomalehdellä on edelleen merkittävä rooli suomalaisten tavassa käyttää mediaa. Hyvin ajateltu, kirjoitettu ja kuvitettu lehtijuttu koskettaa ja puhuttaa yhä. -- Uutistapahtumien vaikutusten avaaminen, yhteyksiin asettaminen, taustoittaminen ja analyysi ovat entistä tärkeämpiä nyt, kun yhä useampi saa tiedon uusimmista uutisista suoraan taskuunsa ympäri vuorokauden – joko uutispalveluiden tai kaveripalveluiden välityksellä (Hyvönen, 30.12.2012).

Tutkielmani kannalta pidän kiehtovana Vehkoon (2011, 191–195) esimerkiksi nostamaa **hitaan journalismin** tapausta Yhdysvalloista: kerran julkaistua sanomalehteä ”San Francisco Panoramaa”, jonka tarkoitus oli muun muassa näyttää lehden kerronnan voima. Sen välissä julkaistiin aikakauslehti ja 96-sivuinen kirjallisuusliite. Vehkoon mukaan hidas journalismi eläisi digitaalisessa ympäristössä pidempään kuin paperilla. Hän on määritellyt hitaan journalismin Yle Uutisissa³⁰ seuraavasti:

Kun kaikki muut mediat ovat rynnistäneet ohi ja häipyneet seuraavien tapahtumien ja uutisten perään, niin me jäämme katsomaan, että olisikohan tuossa asiassa ollut jotakin, joka olisi kaihannut vähän syvempää perehtymistä (Vehkoo, 8.1.2013).

Sanomalehtien kulttuuritoimituksissa on pyritty pääsemään eroon ”erikoistoimittajista”. Näin syntyy yleistoimittajien luomaa kulttuuriuutisten virtaa, vaikka syvälinen asian-

³⁰ Yle Uutiset (8.1.2013): *Journalismia syvemältä ja hitaammin*. Saatavilla: http://yle.fi/uutiset/journalismia_syvemalta_ja_hitaammin/6442391.

tuntemus olisi harvinaisuutensa vuoksi arvokasta informaation yltäkylläisyyden aikana. Maailmalla kirjallisuuskritiikeillä on uusia foorumeita, esimerkiksi suuret päivälehdet julkaisevat kirjallisuusliitteitä. Myös Suomessa lehdet voisivat erikoistua, perustaa esimerkiksi ”parhaan” kulttuuri- tai jääkiekkotoimituksen. (Vehkoo 2011, 209, 217–219.)

-- *Downshifistaamisen, eli elämäntyylin hidastamisen, jatkoksi on nousemassa uusi hitaan journalismin liike. Se vastustaa pikaruokajournalismia, joka kierrättää uutistoimistojuttuja ja PR-materiaalia. McDonald's-journalismi lentää roskakoriin bussimatkan jälkeen. Hidas journalismi saa kunniaapaikan kirjahyllyssä* (Vehkoo 2011, 195).

4 METODOLOGIA JA AINEISTO

Tässä luvussa määrittelen tutkimusmetodini sisällön erittelyn teoreettisesti ja kerron, miten olen sitä tutkimuksessani käyttänyt. Esittelen tutkimuslinjaukseni ja otantani aineistosta rajauksineen sekä operationaalistan tutkimuskysymykseni konkreettisiksi kysymyksiksi. Selvitän koodaamisprosessini nojaten Veikko Pietilään (1976), ja esittelen tutkimukseni pohjalla olevan luokitusrunгон. Lisäksi selvitän lukijoille, miten olen linjannut sisältöluokkien alaluokkia sekä perustelen valintojani.

4.1 SISÄLLÖN ERITTELYN JA TUTKIMUSLINJOJEN MÄÄRITTELY

Tuomen ja Sarajärven (2002, 107–108) mukaan **sisällön erittelyllä** tarkoitetaan kvantitatiivista dokumenttien analyysia, jossa kuvataan määrällisesti tekstin tai dokumentin sisältöä. **Sisällönanalyysista** taas puhutaan, kun tarkoitetaan sanallista, laadullista, tekstin sisällön kuvailua. Se yhdistää sisällön erittelyn kontekstianalyysin. Aineistoa eritellään, sekä yhtäläisyyksiä että eroja etsitään ja tiivistetään (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105). Sisällönanalyysilla voidaan siis tarkoittaa niin laadullista sisällönanalyysia kuin määrällistä sisällön erittelyä. Suomessa on monesti puhuttu sisällönanalyysista ja sisällön erittelystä synonyymeinä. Tutkimus voi olla joko aineisto- tai teorialähtöinen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105, 109–116.) Tässä tutkimuksessa ote on aineistolähtöinen, ja käytän kvantitatiivista sisällön erittelyä.

Tuomi ja Sarajärvi (2011, 105) käyttävät käsitteitä ”kommunikaation ilmissisältö” ja sisällön erittely nojaten metodin suomalaisen tutkimuskäytäntöön lanseeranneita Pietilää (1973) ja Eskolaa (1975). Nojaan tutkimuksessani lähinnä Veikko Pietilän (1976, 51, 53–54) määrittelyihin: hän käsittää sisällön erittelyn ”*joukoksi tieteellisiä menettelytapoja, joiden avulla dokumenttien sisällöistä tehdään havaintoja ja kerätään tietoja tieteellisin pelisäännöin*”. Pietilän mukaan sisällön erittely ei ole vain dokumenttien ilmissisällön kuvailuun soveltuva tutkimustekniikka, vaan kerätyt tiedot voivat koskea myös niitä ilmiöitä, joita dokumenttien sisältö ilmaisee epäsuorasti. Tutkimuksessa ke-

rätään tietoja dokumenttisisällöstä niin laadullisesti kuin määrällisesti, luokiteltuina ja tilastoituina. Tiedot sekä kuvailevat että selittävät ilmiötä³¹.

Lähestymistapani on empiirinen, ja pyrin löytämään yleisiä säännönmukaisuuksia yksittäistapausten pohjalta. Käytän tilastollisia menetelmiä, minkä vuoksi minun on kvantifioitava eli määrällistettävä aineistoni: muutan verbaalisen aineistoni numeeriseen muotoon (Valli 2001, 106). Luokitellessani aineistoa teen kuitenkin samalla kvalitatiivista analyysia. En voi saavuttaa täydellistä objektiivisuutta: luokittelussani on jonkin verran subjektiivista mutta perusteltua valintaa.

Teen muuttujien luokittelussa käyttämäni periaatteet selkeiksi ja läpinäkyviksi. Tutkimukseni tulokset voidaan ilmaista numeraalisesti. Tilastolliset menetelmät auttavat analysoinnissa ja tulkinnassa niin, että aineistosta voi tehdä yksinkertaistettuja päätelmiä. Otan huomioon sisältöön mahdollisesti vaikuttavat tekijät: sisällön erittelyn tulokset rajoittuvat käyttämieni määritelmien ja kategorioiden kehyksiin. Joitain viestejä voi jäädä puuttumaan: on esimerkiksi monia tekijöitä, jotka saavat sanomalehdistössä vähän huomiota. Koska eritellylle datalle pitää antaa perspektiivi, kuten historiallinen tai vertaileva, analysoin ja tulkitsen tilastojen pohjalta mediatodellisuutta myös kvalitatiivisesti. (ks. esim. Wimmer & Dominick 1994, 164, 167.) Vertaan saamiani tuloksia johdannossa esittelemääni Heikki Hellmanin ja Maarit Jaakkolan (2009) tutkimukseen sekä tarkastelen, onko sanomalehtien kirjallisuusjournalismissa eroja.

Näen kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen toisiaan täydentäviksi lähestymistavoiksi. Kvantitatiivisen tutkimuksen sanotaan käsittelevän numeroita, kvalitatiivisen merkityksiä. Numerot ja merkitykset ovat toisistaan riippuvaisia, sillä numerot perustuvat merkityksiä sisältävään käsitteellistämiseen, ja merkitystä sisältäviä käsitteellisiä ilmiöitä ilmaistaan numeroin. Mittaaminen sisältää kaikilla tasoilla sekä kvalitatiivisen että kvantitatiivisen puolen. (Hirsjärvi & Sajavaara 1997, 137.)

³¹ Pietilä viittaa eritoten Bernard Berelsonin teokseen ”Content Analysis in Communication Research” (1952).

4.2 OTANTA JA OPERATIONAALISET KYSYMYKSET

Teen tutkimuksessani poikkileikkauksen kirjallisuuden näkyvyyteen sanomalehdissä. Tarkasteltavaksi ajanjaksoksi olen ottanut kirjallisen syyskauden, elokuusta joulukuun loppuun vuonna 2012. Aineistonani on kahden tilattavan sanomalehden, Helsingin Sanomien ja Satakunnan Kansan, kaikki journalistiset jutut, jotka koskevat kauno- tai tietokirjaa ja/tai sen tekijöitä. Lisäksi aineistooni kuuluvat kirjailijoiden itsensä kirjoittamat jutut, kuten esimerkiksi heidän kannanottonsa kulttuuripoliittikkaan ja kolumninsa yhteiskunnassa hyväksytyksi tulemisesta. Kirjalliseen julkisuuteen määrittelen kuuluviksi niin kirjojen tekijöistä kirjoitetut nekrologit kuin kirjoista tehdyt journalistiset kirjallisuuskriitit.

Jotta aineistoni ei kasva liian suureksi, olen rajannut muuta kuin kirjallisuutta käsittelevän kulttuurijournalismin aineistostani ulkopuolelle. Lisäksi kustannusalaan, kulttuuripoliittikkaan, kuten apurahoja ja kulttuurirahastoa, kirjastoja sekä kirjoja yleisesti – ilman kirjailijan nimeä tai teosta – käsittelevät artikkelit, ovat jääneet pois aineistosta. Esimerkiksi uutiset kirjamesujen kävijämääristä ovat otantani ulkopuolella. Olen rajannut aineistostani pois myös esimerkiksi Satakunnan Kansan (2.9.2012) uutisoinnin siitä, miten koululaiset voivat ostaa opettajan oppaita verkkokaupasta. Vaikka uutinen kertoo kirjoista, se ei nosta esille mitään tiettyä kirjaa tai kirjailijaa.

Operationaalistaminen on aina tulkintaa (Hirsjärvi & Sajavaara 1997, 157). Operationaalistan tutkimuskysymykseni, *millaista on kirjallisuusjournalismi sanomalehdissä syksyllä 2012*, seuraaviin kysymyksiin, jotka saavat vastauksen määrällisen sisällön erittelyn keinoin:

1. JUTTU KIRJALLISUUDESTA

Millä tavalla kirjailijoita ja heidän teoksiaan käsitellään?

1.1 Onko syksyllä 2012 päiviä, jolloin kirjallisuusjuttuja on ilmestynyt hyvin monta?

1.2 Millä osastolla artikkeli on ilmestynyt?

1.3 Mikä juttutyyppejä on valittu?

Onko tehty kirja-arvio, henkilöjuttu, reportaasi, uutinen, nekrologi, etusivun vinkki, muu vinkki, mielipide vai kirjailijan kannanotto?

Mitä juttutyyppejä on kullakin osastolla?

Mitä juttutyyppejä kirjallisuudengenreistä kirjoitetaan?

1.4 Onko juttu lyhyt, keskipitkä vai pitkä?

Minkä mittaisia juttuja on kirjoitettu sanomalehtien eri osastoilla?

1.5 Onko jutussa kuvaa? Jos on, onko se kirjailijasta, teoksesta vai molemmista?

Mikä on osastojen kuvatilanne?

Onko eri juttutyyppeiden yhteydessä kuvaa vai ei?

2. TEKIJÄ

Ketkä tieto- ja kaunokirjailijat nousevat esille?

2.1 Sukupuoli – nainen vai mies? Vai onko käsitelty useita kirjailijoita samassa artikkelissa?

Millä osastoilla ovat jutut nais- ja mieskirjailijoista?

Mitä juttutyyppejä on kirjoitettu mies- ja naiskirjailijoista sekä useista kirjailijoista samanaikaisesti?

Mitä genreä mies- tai naiskirjailija edustaa? Mistä genrestä kirjoitettaessa on useita kirjailijoita?

2.2 Mikä on kirjailijan kansalaisuus?

Millä osastoilla kirjoitetaan suomalaisista kirjailijoista, millä muunmaalaisista?

Mikä juttutyyppejä kertoo suomalaisista kirjailijoista, mikä muiden maiden?

2.3 Millaisia kirjailijoita on ollut esillä?

(Laadullista analyysia vaativa kysymys: Ovatko he esikoiskirjailijoita vai tuttuja nimiä? Onko heillä julkisuudessa kirjailijan roolin lisäksi muita rooleja?)

3. TEOS

Mitkä kirjat nousevat esille?

3.1 Mikä on teoksen genre tai aihealue?

Onko se ulkomaista vai kotimaista kaunokirjallisuutta, nuorten- ja lastenkirjallisuutta vai tietokirjallisuudesta? Jos artikkeli on tietokirjallisuudesta, mikä aihe on kyseessä?

3.2 Millä osastolla on kaunokirjallisuutta ja millä tietokirjallisuutta? Mitkä aiheet ovat kullakin osastolla tyypillisimmät?

3.3 Minkä mittaisia juttuja eri genreistä ja aihealueista on tehty?

3.4 Onko genrestä kertovassa jutussa kuvaa, ja jos on, onko se teoksesta ja/tai kirjailijasta?

3.5 Mikä kirjallisuusgenre on kyseessä, kun kirjoitetaan suomalaisten ja muunmaalaisten teoksista?

4. VERTAILU

Miten kaksi sanomalehteä vertautuu toisiinsa?

4.1 Nostavatko Satakunnan Kansa ja Helsingin Sanomat samat kirjailijat ja teokset esille?

4.2 Kirjoittavatko sanomalehdet samoina päivinä kirjallisuudesta?

4.2 Ovatko kirjallisuusartikkelit lehdissä samoilla osastoilla?

4.3 Onko lehtien käyttämällä juttutyypeillä eroa?

4.4 Kirjoittavatko lehdet lyhyitä, keskipitkiä vai pitkiä juttuja?

4.5 Onko lehtien kirjallisuusjuttujen yhteydessä yhtä usein kuvia?

4.6. Käsittelevätkö lehdet enemmän suomalaisia vai muunmaalaisia kirjailijoita?

5. SUHDEKYSYMYKSIÄ

5.1 Mikä on jutun pituuden ja kuvan suhde?

5.2 Vaikuttaako kirjailijan sukupuoli jutun mittaan?

5.3 Vaikuttaako kirjailijan kansalaisuus jutun mittaan?

5.4 Vaikuttaako sukupuoli tai kirjailijoiden määrä siihen, onko jutussa kuvaa vai ei?

5.5 Vaikuttaako kirjailijan kansalaisuus siihen, onko jutussa kuvaa vai ei?

5.6 Kumpaa sukupuolta suomalaiset ja muunmaalaiset kirjailijat ovat?

4.3 KOODAAMINEN JA LUOKITUSRUNKO

Sisällön tilastoitavuus edellyttää sitä, että se on luokiteltavissa: on oltava kriteereitä, joiden mukaan sisällön osat voi katsoa keskenään joko samanlaisiksi tai erilaisiksi. Näiden pohjalta kehitellään sopivia sisältöluokkia. Tutkimuksessani dokumentteina ovat Helsingin Sanomien ja Satakunnan Kansan kirjallisuutta käsittelevät journalistiset artikkelit syksyltä 2012. Niiden luokittelu perustuu aineistoon, minkä pohjalta olen luonut luokat. Toisaalta minulla on alkujaan ollut käsitys siitä, millaisiin luokkiin se on mahdollista jakaa. Luokittelun aineistoni kolmesta näkökulmasta: journalismin, teoksen ja sen tekijän. Seitsemästä sisältöluokasta ja niiden alaluokista olen muodostanut luokitusrunгон, joka on Liitteenä 2. Luokittelukaaviolla havaintojen teko ja tietojen keruu tapah-

tuu systemaattisesti. Tilastoitua aineistoa käytettäessä lehtien kehityslinjat saa näkyviin. (Pietilä 1976, 32–34.)

Havainto- eli luokitusyksiköt ovat yksikköjä, joihin tiedot tutkittavasta ilmiöstä merkitään muistiin ja joihin liittyvinä niitä jatkossa käsitellään. Niitä ovat tutkimuksessani kirjallisuusjournalistiset artikkelit. **Mittayksiköllä** puolestaan tarkoitetaan määräysperustetta, joka luokitusyksikölle annetaan, kun se kirjataan sisältöluokkaan merkityksensä perusteella. **Sisältöluokat** ovat sisällöllisiä ilmiöitä, joita tutkitaan. Havaintoyksiköissä olevat luokitellaan sisältämiensä merkitysten perusteella tutkimuksen sisältöluokkiin, ja ne saavat mittayksikön mukaisen arvon. Kullekin luokalle on oma numeronsa, symbolinsa, joka vastaa luokkaa jokaisessa havaintoyksikössä. Tämä työ on mittaamista eli **koodaamista**. Kukin sisältöluokka voidaan käsittää määrällisesti tai laadullisesti vaihtelevaksi suureeksi, jota nimitetään variaabeliksi, muuttujaksi. Niihin kuuluvat myös ei-sisällölliset ilmiöt: ominaisuudet ja piirteet, joiden suhteen sisällöllisiä ilmiöitä vertaillaan. (Pietilä 1976, 102, 107, 127, 119–120, 123–124.)

Tässä tutkimuksessa sisällöllisiä muuttujia ovat lehtien osastot, juttutyypit, kirjailijan sukupuoli ja määrä, kansalaisuus sekä nimi, teoksen genre, jutun pituus sekä kuvallisuus/kuvattomuus. Ei-sisällöllisiä muuttujiani ovat puolestaan lehdet Satakunnan Kansa ja Helsingin Sanomat sekä niiden ilmestymispäivämäärät. Käytännössä olen syöttänyt tiedot havaintoyksiköittäin havaintomatriisiin SPSS -ohjelmassa. Olen käynyt sanomalehdet sivu sivulta läpi, ottanut jokaisen osaston mahdollisena kirjallisuusjournalistisena kenttänä huomioon. Olen antanut luokkieni muuttujille numeeriset arvot, joiden ansiosta olen voinut taulukoida saamani havainnot ja käsitellä aineistoa tilastollisesti. Poikkeuksena ovat olleet tekijöiden/kirjailijoiden nimet, jotka olen kirjaimin kirjoittanut havaintomatriisiin. Lisäksi olen kirjannut ylös jokaisen juttuhavainnon ilmestymispäivämäärän. SPSS -ohjelmassa luomaani kaavioon olen tehnyt myös ”Muuta”-sarakkeen, johon olen ottanut varmuuden vuoksi lisätietoja, kuten teoksen nimiä, ylös³².

³² Käytän huomioita hyväkseni laadullista analysointia sisältävässä tutkimukseni osioissa, luvuissa 6 ja 7. Huomiot ovat minulla tallessa SPSS-ohjelmassa.

Olen merkinnyt lehdissä havaitsemistani kirjallisuusjournalistisista artikkeleista, millä osastolla ne ovat ilmestyneet ja mitä juttutyyppejä ne edustavat. Lisäksi olen luokitellut juttujen pituuksia ja sitä, onko niissä kuvaa vai ei. Olen kategorisoinut kirjallisuusjuttujen käsittelemät genret, ja jos kyseessä on ollut tietokirjallisuus, sen aiheoryhmät. Tekijään liittyen olen laittanut merkille hänen sukupuolensa ja mahdollisesti kirjailijoiden määrän artikkelissa sekä sen, onko tekijä suomalainen vai muunmaalainen. Seitsemän sisältöluokkaa ovat seuraavat³³:

1. Osastoluokat
2. Journalististen juttutyyppejen luokat
3. Tekijän sukupuoliluokat
4. Tekijän kansalaisuusluokat³⁴
5. Teoksen genreluokat ja tietokirjallisuuden aiheoryhmät
6. Juttujen kokoluokat
7. Kuvaluokat

Luokittelujärjestelmän tulee olla silmin nähtävä ja luotettava niin, että analysoitava havaintoyksikkö on sijoitettavissa loogisesti vain yhteen luokkaan, joka on etukäteen määritelty. Yleisenä sääntönä on, että kannattaa mieluummin luoda liian monta kategoriaa kuin liian vähän. Myöhemmin kategorioita voi yhdistää, mutta niitä lisää luominen jo koodatusta aineistosta on tuskallista. (Wimmer & Dominick 1994, 172–173.) Luokitusrunkoni luokkien, kuten osasto- ja genreluokkien, alaluokkamuuttujia olenkin analysointivaiheessa tiivistänyt. Koska tarkat luokkien määritelmät ja systeemin testaaminen lisäävät tutkimuksen luotettavuutta, avaan seuraavaksi lyhyesti esimerkein ajatuskulkuani sisältöluokkien alaluokkien luomisesta³⁵.

³³ Katso Liite 2, jossa on sisältöluokkien alaluokista muodostuva luokitusrunko, joka on empiirisen tutkimukseni pohjana.

³⁴ Katso myös Liite 5, jossa on taulukko tutkimusaineistossa esiintyneistä kansalaisuuksista.

³⁵ Liitteessä 2 esiteltujen luokkien yhteydessä on myös perusteluja, esimerkkejä sekä linjauksia luokkajaoista. Lisäksi Liitteessä 3 on visuaalisia havainnollistuksia tutkimusaineistosta, mallit kokoluokista.

4.3.1 Etusivusta talousosastoon

Ensin selvitän muutamien esimerkein ”Osastoluokkiin” kuuluvien 16 alaluokan logiikkaa (ks. Liite 2: Osastoluokat). Satakunnan Kansan tabloidi-mallinen lehti on jaettu niin, että Enemmän-osiossa on ilmeisimmin tutkimukseeni pääasiassa liittyvä aineisto. Luokkaan ”Enemmän” olen laskenut kuuluviksi ne jutut, jotka ovat osastoilla nimiltä ”Tänään” ja ”Enemmän”. Kyseiseen osioon kuuluvalla osastolla ”Kulttuuri” ilmestyneet kirjallisuusartikkelit luokittelen kuitenkin luokkaan ”Kulttuuri”.

Maakuntalehdestä tutkimukseni ulkopuolelle ovat jääneet ”Tesktarit” ja ”Tehtävät”, koska ne eivät ole journalistisesti tuotettua tekstiä. Lehden osastolla ”Tänään + Menot” lyhyesti mainitut ”menot” eivät myöskään kuulu otantaani, mutta osastolla ajoittain ilmestyvät nekrologit kirjailijoista kuuluvat. Osaston journalistiset artikkelit, kuten henkilöjutut, ovat mukana aineistossani. Olen luokitellut ne osastokategoriaan ”Enemmän”.

Helsingin Sanomissa puolestaan ”Minne Mennä” -sivun ”Päivän parhaat tapahtumat” -luettelointi rajautuu tutkimukseni otannan ulkopuolelle, koska lista tapahtumista ei juuri ole journalistisesti käsitelty. Huomioin kuitenkin ”Kolme tärppiä” -palstan, koska siinä on käytetty journalistista valintaa. Sijoitan sen osastoluokan alaluokkaan ”Kuluttajan elämä”, johon kuuluvat myös Helsingin Sanomien sivut, kuten ”Työelämä”, ”Matka”, ”Koti” ja ”Ruoka”. Lehtien teemakoosteet, kuten Helsingin kirjamesut, olen luokitellut osastoluokkaan ”Muut”. Vuoden 2012 kirjamesujen aikaan kirjailijoiden esityksistä julkaistiin lehdissä ”messutärppejä”. Ne on jätetty aineistoni ulkopuolelle.

4.4.2 Reportaaseista vinkkeihin

Määrittelen lyhyesti juttutyypit, joista olen luonut yhdeksän alaluokkaa tutkimusaineistooni kuuluvista kirjallisuusartikkeleista (ks. Liite 2: Journalististen juttutyypien luokat). Feature on human interest -aineistoa sisältävä, vapaamuotoinen ja subjektiivisestikin toteutettu, ei-uutismainen ja viihdepainotteinen erikoisjuttu, artikkeli tai **reportaasi** (Kuutti 2006, 186). Käytän tässä tutkimuksessa lajityypistä käsitettä reportaasi. Sellaiseksi käsitän esimerkiksi jutun otsikolla ”Bulevardi 12” (Helsingin Sanomat, 10.11.2012). Jutussa kerrotaan muun muassa kirjailijoiden Jari Tervon, Lasse Lehtisen ja Kirsi Kunnaksen mietteitä kustannusyhtiö WSOY:n pääkonttorin muuttamisesta uu-

teen osoitteeseen. Artikkelit on enemmän kuin henkilöjuttu, ja uutinen itse tapahtumasta on erotettu kaksipalstaiseksi kainalojutuksi.

Tästä jatketaan kategoriaan **henkilöjutut**. Ne ovat myös featuren lajityyppiä, ja sisältävät usein draamallisia aineksia. Henkilöhaastattelu on paitsi juttutyypin myös tiedonhankintamenetelmä. Oli sitten puhe henkilöhaastattelusta, -kuvasta tai -profiilista, ne kaikki pohjautuvat juttutyypin haastattelu (Pietilä 2008, 71–73). Henkilökuvat pyrkivät henkilöjuttuja syvällisempään henkilökuvaan ja erottuvat siksi lehden muista henkilöjutuista. Monesti henkilökuvan kohde on julkisuudesta tuttu. (Siljamäki 2009, 14.) ”Parhaimmillaan henkilökuva kasvaakin kertomukseksi ajasta, aatteesta, ihmisestä – maailmasta tässä ja nyt” (Räty 1998, 138). Henkilöhaastattelussa toimittajan kysymykset ja haastateltavan vastaukset vuorottelevat. Henkilökuva on sen sijaan tyyliltään vapaa: anonymiksi jäävä kertoja kuvailee haastateltavaa ikään kuin ulkopuolelta ja luonnehtii tätä kertomusten kautta. (Railo 2006, 89–90.)

Edellä esitellyt juttutyypit olen niputtanut yksinkertaisesti kategoriaan nimeltä ”henkilöjuttu”. Siihen kuuluvat myös esimerkiksi sellaiset artikkelit, jotka on tehty kokonaan haastateltavan ”suorana sitaattina”, kuten henkilöjuttu muusikko-kirjailija Kauko Röyhkästä (SK, 3.8.2012). Jos kyseessä ei ole journalistin koostama juttu, vaan kirjailijoiden suorat sitaatit, letkautukset ja kannanotot, ne olen luokiteltu luokkaan **kirjailijan kannanotto**. Kategoriassa ovat jutut, joissa tekijä on ottanut itse kantaa, kuten kirjoittanut kolumnin tai kommentoinut Helsingin Sanomien raadissa yhteiskunnallista kysymystä.

Kun taas kirjailijaan tai hänen teokseensa perustuvasta elokuvasta, näytelmästä tai radionovellista on julkaistu arvostelu, se on luokiteltu luokkaan **mielipide**. Siihen kuuluvat teatteri-, elokuva- ja radiokuunnelma-arviot, lauantaiesseet, kolumnit, yleisönosastokirjoitukset, analyysit, kommentit ja esseet, jotka ovat toimittajien kirjoittamia juttuja kirjallisuudesta. Jos teos tai mielipide on luotu kirjallisuuden pohjalta ja se on näyttävästi mainittu jutussa, luokittelen sen kuuluvaksi kirjalliseen julkisuuteen. Jos taas jutussa on pääosin kyse toisesta kulttuurinlajista kuin kirjallisuudesta, en ole katsonut sitä aineistooni kuuluvaksi.

Erotan mielipiteellisestä kirjallisuusjournalistisesta aineistosta **kirja-arviot** erikseen omaksi luokakseen, sillä ne ovat perinteisesti olleet kirjallisuusjournalismin ydintä (ks. Luku 3.4). Käytän journalistisesta kirjallisuuskritiikistä käsitettä ”kirja-arvio”, koska

lehdissä niitä nimitetään ”arvioiksi” – ei ”arvosteluksi” tai ”kriitikiksi”. Lisäksi ”arvio” on sanana mielestäni merkitykseltään osuvin, neutraali, kuvaamaan lehdissä julkaistuja subjektiivisia kokemuksia teoksista. Sekä Satakunnan Kansassa että Helsingin Sanomissa kirja-arviot erottaa muista artikkeleista niiden alussa oleva lyhyt esittely ja iskusana ”Kirjat”. Helsingin Sanomissa kirja-arvioista ”esikoiskirjat” on merkitty erikseen, esimerkiksi lehden kulttuurisivuilla on ajoittain erikseen vinjetti ”Esikoiskirjojen arvioita”.

Lisäksi luokittelen **etusivun vinkit** ja **muut vinkit** erikseen juttutyypeiksi, koska niillä on huomionarvoinen kirjallisen julkisuuden paikka sanomalehdissä: ne mainostavat lehdessä olevaa, kirjasta tai kirjailijasta kertovaa juttua, ja nostavat sen täten merkitykselliseksi. Luokka ”muut vinkit” sisältää vinkit, jotka ovat muualla kuin lehtien etusivuilla. Niissä ei ilmaista mielipidettä eikä kerrota uutista. Muihin vinkkeihin kuuluvat muun muassa kirjailijatapahtumista etukäteen kertovat lyhyet jutut sekä lehtien kirjallisuusvinkkaukset muihin medioihin.

4.4.3 Kirjailijasta teoksen genreen

Kirjailijasta, teoksen tekijästä, olen luokittellut tutkimuksessani kaksi ominaisuutta: sukupuolen ja kansalaisuuden (ks. Liite 2: Tekijän sukupuoliluokat & kansalaisuusluokat). Kirjoitan havaintoyksiköiden kohdalle myös nimen/nimet ylös, jotta voin tutkia, toistuvatko mahdollisesti tietyt tekijänimet. ”Kirjailijaksi” olen katsonut tutkimuksessani henkilön, joka on kirjoittanut kauno- tai tietokirjallisuutta edustavan teoksen. Olen luokitellut sanomalehtien sivuilla olevan julkisuuden henkilön kirjailijaksi kontekstin mukaan: jos jutussa ei mainita henkilön roolia ensisijaisesti kirjailijana, se jää tutkimukseni ulkopuolelle. Esimerkiksi Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen kirjoittajana Ilkka Malmberg on ensisijaisesti toimittaja. Kun lehden Sunnuntai-osastolla siteerataan Malmbergin Hehtaari-teosta, hän on kirjailijan roolissa ja siten kirjailija.

Kirjallisuusartikkelissa voidaan myös kertoa useista kirjailijoista ja heidän teoksistaan samalla kertaa. Siksi sukupuolta määrittelevien alaluokkien lisäksi luokka ”useita kirjailijoita” on tarpeellinen. Tekijöitä on kategoriassa oltava vähintään kaksi, ja he voivat olla sukupuoleltaan sekä naisia että miehiä. Määrällisessä sisällön erittelyssä on mahdollista määritellä luokkia kirjailijan tunnettuudelle tai julkisuuskuvalle. Kun olen analysoinut tilastollisin keinoin kvantitatiivisesti saamiani tuloksia, analysoin lyhyesti kvalitatiivisesti esille nousseita kirjailijanimiä luvuissa 5 ja 6. Myös mahdollinen kansalai-

suuden merkitys esimerkiksi tekijöiden saamaan palstatilaan kiinnostaa. Nousevatko jonkun tietyn maan kirjailijat esille?

Tutkimukseni sisältöluokka ”Teoksen genreluokat ja tietokirjallisuuden aihe ryhmät” on jaettu 12 alaluokkaan (ks. Liite 2: Teoksen genreluokat ja tietokirjallisuuden aihe ryhmät). Lehdissä esille nousseet kirjat olen luokitellut kirjallisuuden kenttään kuuluvien yleiskäsitteiden mukaan: ne jakautuvat kolmeen eli tietokirjallisuuden (non-fiction, ei-fiktiivinen), kaunokirjallisuuden (fiction, fiktiivinen) sekä lasten- ja nuortenkirjallisuuden kategorioihin. Kaunokirjallisuuteen kuuluvat lajit proosa, lyriikka ja draama. Niitä en luokittelen erikseen, koska luokista tulisi liian pirstaleisia. Kotimaiselle ja ulkomaiselle kaunokirjallisuudelle sen sijaan olen luonut eri alaluokat. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden luokittelun selvästi lasten- ja nuortenkirjallisuudeksi artikkeleissa määritellyt, sekä kotimaiset että ulkomaiset lasten- ja nuortenkirjat. Ne voivat olla lapsille ja nuorille tarkoitettuja kauno- ja tietokirjoja.

Tietokirjallisuuden aihe ryhmät olen katsonut aiheellisiksi jakaa alaluokkiin, sillä minua kiinnostaa, miltä aloilta Helsingin Sanomat ja Satakunnan Kansa nostavat tietokirjallisuutta esille. Suomen Tietokirjailijat ry:n³⁶ mukaan Suomessa julkaistuista teoksista 80 prosenttia on tietokirjallisuutta ja kotimaisten tekijöiden julkaisuista 90 prosenttia. Yhdistys jakaa tietokirjallisuuden kentän seuraavasti: tutkimuskirjallisuus, hakuteokset, oppaat, oppimateriaalit, yleinen tietokirjallisuus (elämäkerrat, historiateokset ja luontokirjat), lasten ja nuorten tietokirjallisuus sekä mielipidekirjallisuus (muun muassa muistelmat ja elämänviisaukirjat).

Kirjastoissa ja kirjakaupoissa tietokirjallisuus on puolestaan jaettu aiheidensa perusteella osastoihin, joten otan tutkimuksessani mallia yleisestä kirjastoluokituksesta. Olen luonut luokitusrunkooni yhdeksän tietokirjallisuuden aihe ryhmää. Esimerkkinä käytin

³⁶ Suomen Tietokirjailijat ry. Tietokirjallisuuden lajit. Saatavilla: <http://www.suomentietokirjailijat.fi/jasenyys/liittyminen/tietokirjallisuuden-lajit/>. Viitattu 16.3.2013.

muun muassa Raision kirjastotalon³⁷ luokittelua tietokirjallisuuden kolmesta suuresta aihe ryhmästä:

- 1) yhteiskunta: yleistieto ja viestintä, yhteiskunta ja hallinto, kasvatus, talous ja liike-elämä
- 2) kansat ja kulttuurit: filosofia ja psykologia, uskonnot, maantiede ja kansatiede, kielet, historia ja elämäkerrat
- 3) luonto ja harrasteet: luonnontieteet, terveys, harrasteet, tekniikka

Olen yrittänyt kartoittaa, minkä kirjallisuudenalan kirjailijat ovat sanomalehdissä esillä. Vaikka kirjailijan teoksia ei mainita artikkelissa (esimerkiksi kirjailijan kannanoton yhteydessä), olen määritellyt hänen yleisen kirjallisuusgenrensä, mikäli se on mahdollista. Jos ei ole, olen jättänyt luokan näissä tapauksissa tyhjiksi, arvotta. Kirjailija edustaa julkisuudessa omia teoksiaan, jotka ovat alkujaan luoneet hänen uransa ”kirjailijana”. Ajoittain tekijöiden edustamaa kirjallisuusluokkaa on ollut vaikea määritellä: esimerkiksi Satakunnan Kansaan kolumneja kirjoittanut kirjailija Karo Hämäläinen on tehnyt monipuolisesti sekä kauno- että tietokirjoja. Olen sijoittanut Hämäläisen luokkaan ”kotiomainen kaunokirjallisuus”, koska hän edustaa paitsi itse fiktiivistä kaunokirjallisuutta myös usein kommentoi sitä kolumneissaan.

Niin kuin kirjailija edustaa kannanotoissaan myös kirjallisuutensa genreä ja teoksiaan, kirjojen hahmot edustavat häntä. Kun kaunokirjallisen teoksen fiktiivinen hahmo elää kirjallisessa julkisuudessa, olen luokitellut mukaan myös tekijän. Tästä esimerkkinä on Lee Falkin luoma Mustanaamio, joka on esiintynyt Satakunnan Kansan kannessa (24.11.2012). Myös kirjailija J. K. Rowling nousee esille luomansa fiktiivisen hahmon, Harry Potterin, kautta.

³⁷Raision kirjastotalo. Tietokirjallisuus. Saatavilla:
http://www.raisio.fi/kirjasto/aineistot/fi_FI/tietokirjallisuus/. Viitattu 16.3.2013.

4.4.4 Koolla ja kuvallakin on merkitystä

Juttujen koko- ja kuvaluokat jakautuvat myös kolmeen ja neljään alaluokkaan (ks. Liite 2: Juttujen kokoluokat & Kuvaluokat). Lyhyiksi olen määrittellyt kuvattomat, alle kolmen palstan jutut. Kolumnin ja nekrologin koko on järjestelmällisesti ”keskipitkä”, sillä se on niiden genren mukainen vakiomitta. Pitkäksi olen katsonut sivun pääjutun, näkyvimmälle paikalle sijoitetun: artikkeli vie suurimman osan tilaa lehden sivulta tai aukeamalta. Kyseisen kokokategorian jutuissa on usein vähintään yksi iso kuva sekä leipätekstin lisäksi jokin muu osio, kuten kainalojuttu tai faktalaatikko (ks. Liite 3).

”Etusivun vinkit” ja ”muut vinkit” ovat olleet aineistossani useimmiten lyhyitä. Keskipitkiksi ne on määritelty silloin, kun ne ovat kuvallisia ja/tai teksti on pidempi kuin yksi tai kaksi lausetta otsikon jälkeen. ”Pitkä vinkki” puolestaan on esimerkiksi lehden etusivulla oleva kuvallinen päävinkki. Genre vaikuttaa omalta osaltaan suuruusluokkaan: esimerkiksi Lapin kaskukirjasta vinkkaava juttu (HS 16.12.2012) olisi ”lyhyt”, jos luokittelisin sen ”uutiseksi”, mutta luokassa ”muu vinkki” se on pitkä.

Koska kuvat eivät ole pääosassa tässä tutkimuksessa, luokittelen kirjallisuusartikkeleihin mahdollisesti kuuluvista kuvista ainoastaan sen, ovatko ne kirjailijasta, teoksesta vai molemmista. ”Teoksen kuvaksi” olen määrittellyt muun muassa kaunokirjallisten teosten pohjalta tehdyistä elokuvista ja näytelmistä otetun kuvan (esimerkiksi elokuvakohtaus tai näyttelijöiden suudelma teatterilavalla). Esimerkiksi uutisessa CIA-johtajan David Petraeusin salasuhteesta (HS, 11.11.2012) on Petraeusin kuva. Olen luokitellut sen kuvaksi teoksesta. Kenraalin rakastajatar Paula Broadwell on nimittäin hänen elämäkertansa ”All In: The Education of General David Petraeus” kirjoittaja. Tässä tapauksessa kirjailijan ensisijainen rooli julkisuudessa on mustasukkainen salarakas.

5 ANALYSOINTI

Analysoin havaintoaineistoani tilastollisesti: olen käyttänyt tutkimustulosteni analysoinnissa luokitteluasteikkoa, ja katson jokaisen tutkimusyksikön esiintymismäärän eli frekvenssin jokaisessa kategoriassa. (ks. esim. Valli 2001, 108.) Olen analysoinut kahden muuttujan mahdollisia yhteyksiä: ristiintaulukoinnin yhteydessä olen käyttänyt Pearson Chi² eli khiin neliötä, joka osoittaa riippuvuuden asioiden välillä olevan tilastollisesti merkitsevä. Koska aineistoni on tarpeeksi suuri, havaintoja voidaan pitää merkitsevinä. Olen tehnyt analysointini avuksi taulukoita SPSS-ohjelmalla, mutta analysoinnin ohessa olevat kuviot on luotu pääosin Excell-ohjelmalla. Käytän analysoinnissa prosenttilukuja, sillä ne ovat keskenään parhaiten verrannollisia. Analyysini pohjalla olevia, aineistoa kuvaavia muutamia taulukoita on liitteinä 4, 5 ja 6.³⁸

Analysoin ensin lehtien kirjallisuusjournalismia niistä tekemiäni yhteisten havaintojen valossa. Sitten vertailen Satakunnan Kansasta ja Helsingin Sanomista tekemiäni kirjallisuusjournalistisia havaintoja toisiinsa. Käytän sanomalehdistä lyhenteitä: Satakunnan Kansa on ”SK”, Helsingin Sanomat ”HS”.

5.1 YLEISKATSAUS: KIRJALLISUUSPALKINNOT JA -LIITTEET

Kirjallisuudesta, tekijöistä ja teoksista, journalistisesti kertovia artikkeleja on tutkimukseni mukaan ollut Helsingin Sanomissa ja Satakunnan Kansassa yhteensä 1835 vuoden 2012 elo–joulukuun välisenä aikana. Helsingin Sanomien kirjallisuusjuttuja on 63 prosenttia aineistostani: lehdessä on ilmestynyt 1165 kirjallisuusjuttua, Satakunnan Kansassa 670. Lehtien ilmestymispäiviä on viiden kuukauden aikana ollut yhteensä 150, ja

³⁸ Taulukoissani on otettava huomioon pieni virhemarginaali: juttuhavainnoissa jokin luokka on ajoittain jäänyt tyhjäksi ilman arvoa. Koska aineisto on niin suuri, tulosta ei muuta ratkaisevasti muutaman havaintoyksikön epätäsmävyys. Tieteellisen läpinäkyvyyden periaatteella taulukoissa on sarake ”puuttuvia”, mistä näkyy puuttuvien havaintojen määrä.

tutkimusaineistossani läpikäytyjä numeroita on 290³⁹. Sanomalehdissä on ollut kirjallisuusjuttuja päivittäin keskimäärin 12 – ja vähintään kaksi juttua päivässä. Satakunnan Kansassa ei ole neljänä päivänä ilmestynyt yhtään kirjallisuusartikkelia, Helsingin Sanomissa vain yksi päivä on jäänyt ilman kirjallisuusjournalismia.

Lehtien kirjallisuusjournalistisissa päivissä on ollut jonkin verran eroa, mutta pääosin ne ovat kuitenkin julkaisseet juttuja täysin samoista kirjallisen syksyn kohokohdista. Kirjallisuudesta on kirjoitettu eniten, 45 juttua⁴⁰, 24. päivä lokakuuta vuonna 2012. Niistä 40 on ilmestynyt Helsingin Sanomissa kirjallisuusliitteessä ”Kirja”. Eritoten kirjailija Riikka Pulkkinen on ollut kyseisessä liitteessä näyttävästi esillä, sillä hän on tehnyt siihen päiväkirjaa ”Vieras”-romaanin kirjoittamisesta. Muilta kirjailijoilta kysytään, miksi he haluavat kirjoittaa ulkomailla: ääneen pääsevät kirjailijat Vilja-Tuulia Huotarinen, Jaakko Heinimäki, Anja Snellman ja Sofi Oksanen. Kirjailija Pirjo Hassisen teos ”Popula” nousee esille HS:n kulttuuritoimituksen esimiehen Jaakko Lyytisen kolumnissa ”Kadonneet kirjat”. Lisäksi kirjallisuusliitteessä esitellään kymmenen esikoisteosta, jotka ”kisaavat” Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinnosta.

Toiseksi eniten juttuja (26) on ilmestynyt marraskuun 9. päivänä ja syyskuun 7. päivänä. Satakunnan Kansassa kirjallisuudesta kertovia juttuja on julkaistu 9. päivä marraskuuta eniten. Tuolloin maakuntalehdessä – kuten Helsingin Sanomissakin – on esitelty Tieto-Finlandia-palkinnon kirjailijaehdokkaat. Heitä ovat vuonna 2012 olleet kirjailijat Elina Lappalainen, Björn Wahlroos, Jukka Tarkka, Arto Mustajoki, Anto Leikola sekä Lilly Korpela ja Hanna Nikkanen (HS & SK, 9.11.2012).

Helsingin Sanomissa viikonlopun lehdet näyttävät olevan suotuisia kirjallisuusjournalismille. Valtakunnallisessa lehdessä on kirjoitettu kirjallisuudesta toiseksi eniten (17 juttua) syyskuun ensimmäisenä päivänä, mutta melkein yhtä monta juttua (16) on ilmestynyt 7. päivä syyskuuta. Molempina syyskuisina päivinä HS:ssa on käsitelty kirjailija

³⁹ Olen käynyt tutkimuksessani läpi 149 Helsingin Sanomien numeroa, ja juttuja kirjallisuudesta on ollut lehdessä keskimäärin kahdeksan päivittäin. Satakunnan Kansoja puolestaan on otannassani 141, ja juttuja kirjallisuudesta keskimäärin viisi päivittäin.

⁴⁰ Molempien sanomalehtien kirjallisuusjutut laskettuina yhteen kyseiseltä päivältä.

Sofi Oksasta, ja toimittajat ovat kirjoittaneet mielipiteitä kirjallisuudesta. Lisäksi on julkaistu uutisia myydyimmistä kirjoista.

Maakuntalehden mittapuulla puolestaan 13 juttua samassa lehdessä on toiseksi eniten, ja ne ovat ilmestyneet 16. päivä marraskuuta sekä 16. ja 30. päivä joulukuuta. Kyseisenä marraskuun päivänä SK:ssa on esitelty kirjallisuuden Finlandia-ehdokkaat sekä kerrottu, kuka on saanut Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinnon esikoisteokselleen ja kuka ”Paras kansi” -palkinnon kirjansa kannesta. Täsmälleen samoista aiheista on kirjoitettu valtakunnallisessa lehdessä. Satakunnan Kansassa on ollut kolmanneksi eniten juttuja 5. päivä joulukuuta, jolloin Finlandia-palkinnon voittaja on julistettu.

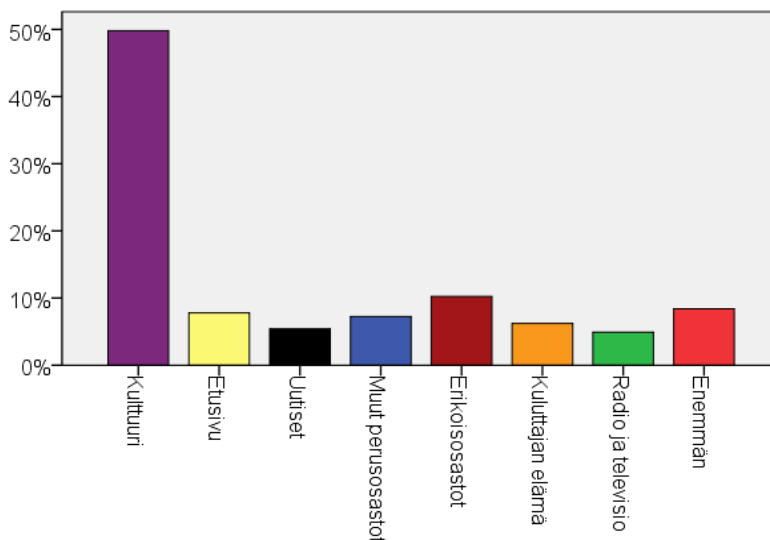
16. päivä joulukuuta maakuntalehdessä on esitelty väitös- ja ruokakirjoja, kun taas Helsingin Sanomissa on tuolloin käyty läpi muun muassa vuoden kirjoja. Kriitikot Jukka Petäjä, Suvi Ahola, Mervi Kantokorpi, Antti Majander ja Unto Hämäläinen ovat listanneet kolme suosikkiaan vuoden ”parhaista teoksista”. Esille ovat nousseet muun muassa tekijänimet Riikka Ala-Harja, Ulla-Lena Lundberg, Neil Young, Jaakko Yli-Juonikas, Kaj Korkea-aho, John Irving, Louis-Ferdinand Celine ja Sixten Korkman.

30. päivä joulukuuta SK:ssa puolestaan on käyty läpi vuoden 2012 kirjallisuuteen liittyviä tapahtumia. Helsingin Sanomissa taas on tuolloin kerrottu muun muassa Suomessa 30 vuotta asuneen, palestiinalaissyntyisen toimittaja-kirjailija Umayya Abu-Hannan kirjoittamasta, vuonna 2012 syksyllä ilmestyneestä teoksesta ”Multikulti – monikulttuurisuuden käsikirja”. HS:n Sunnuntai-osastolla on julkaistu Abu-Hannan kirjoittama vuoden kirjailijapuheenvuoro.

5.1.1 Eniten kirjallisuusjuttuja edelleen kulttuurisivuilla

Kun tutkimusaineistotani analysoidaan, millä osastoilla on ilmestynyt juttuja kirjallisuudesta, voidaan todeta, että molempien lehtien kaikista kirjallisuusjutuista puolet, noin 50 prosenttia, on ilmestynyt kulttuuriosastolla (ks. Kuvio 1 seuraavalla sivulla). Lehtien kulttuurisivuilla on ollut kaikkiaan 914 juttua kirjallisuudesta syksyllä 2012.

KUVIO 1 Kirjallisuusjutut osastoittain

Analysoitaessa osastojen kirjallisuushavaintoja on otettava huomioon, että Helsingin Sanomissa ja Satakunnan Kansassa on erilaisia osastoja: esimerkiksi Satakunnan Kansaan ei kuulu Nyt- ja Kuukausiliitettä, Helsingin Sanomissa taas ei ole Enemmän-osastoa. Siksi olen yhdistänyt osastoluokan 16 alaluokkaa niin, että olen saanut kahdeksan kategoriaa. Käytän kuitenkin tarvittaessa hyväkseni alkuperäisten osastoluokkien tarjoamaa tietoa. Yhdistetyt osastoluokat ovat: ”Kulttuuri”, ”Etusivu”, ”Uutiset”, ”Muut perusosastot”, ”Erikoisosastot”, ”Kuluttajan elämä”, ”Radio ja televisio” ja ”Enemmän”.

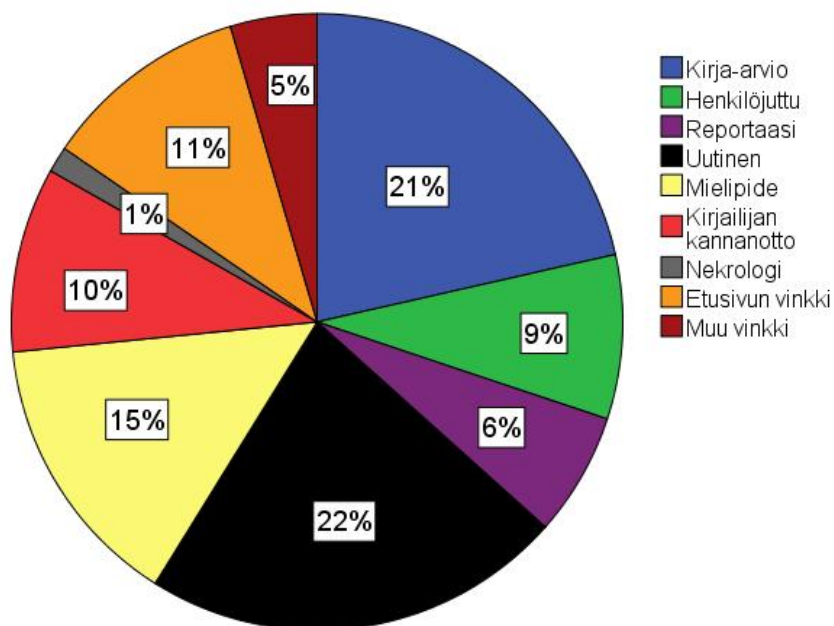
Luokka ”Muut perusosastot” pitää sisällään alaluokat: ”Pääkirjoitussivu”, ”Ulkomaat”, ”Urheilu”, ”Mielipide” ja ”Talous”. Kategoriaan ”Erikoisosastot” kuuluvat luokat ”Ihmiset”, ”Sunnuntai”, ”Nyt-liite”, ”Kuukausiliite” ja ”Muut”. Ryhmässä on siis pääosin Helsingin Sanomien osastoja, sillä Satakunnan Kansassa on ollut vain muutama kirjallisuusjuttu ”Muut”-osastoluokassa. Valtakunnallisen lehdellä on ollut teemasivuja ja liitteitä, joita maakuntalehdessä ei juuri ole ollut tutkimusaikana. Erikoisosastot ovat toisella sijalla kirjallisuusjuttujen määrän suhteen: kaikista 1835 jutusta 188 juttua on julkaistu erikoisosastoilla, mikä tarkoittaa kymmentä prosenttia aineistosta. Satakunnan Kansan Enemmän-osastolla on kolmanneksi eniten havaintoja aineistosta.

5.1.2 Uutisia ja arvioita lähes yhtä paljon

Tutkimukseni osoittaa, että sanomalehdissä kirjoitetaan kirjallisuudesta yllättävänkin monipuolisesti erilaisia juttutyyppejä. Kirjallisuudesta on julkaistu lähes yhtä paljon kirja-arvioita kuin uutisia: 22 prosenttia aineistossani olevista artikkeleista on juttutyypiltään uutisia, 21 prosenttia kirja-arvioita (ks. Kuvio 2 seuraavalla sivulla). Kolman-

neksi eniten kirjallisuudesta on kirjoitettu mielipiteitä, neljänneksi ”etusivun vinkkejä”. Tämä tarkoittaa, että kirjallisuudesta kertovat jutut saavat lehdissä melko hyvin näkyvyyttä jo etusivuilla. Kirjailijat ottavat lehdissä myös aika paljon kantaa – niin vakiokolumnisteina kuin yhteiskunnallisten kysymysten kommentaattoreina. Vasta kuudenneksi yleisin juttutyyppi lehdissä on ollut henkilöjuttu, sen jälkeen reportaasi. Vähiten tutkimusaineistossani on esiintynyt ” muita vinkkejä” ja nekrologeja.

KUVIO 2 Kirjallisuusartikkelien juttutyytit

Helsingin Sanomissa ja Satakunnan Kansassa on kirjoitettu kirjallisuudesta eniten keskipitkiä juttuja (ks. Kuvio 3 seuraavalla sivulla). Mitaltaan pitkiä artikkeleja on julkaistu selvästi vähiten. Suurin osa aineistoni kirjallisuusjutuista on ilmestynyt kuvan kanssa – aineistossani on vain 650 kuvatonta artikkelia (ks. Kuvio 4 seuraavalla sivulla). Silloin kun jutussa on kuva, se on hieman useammin kirjailijasta kuin teoksesta. Tämä tukee sitä ennakko-oletustani, että kirjailijan persoona on heidän teoksiaan enemmän esillä. Harvinaisin vaihtoehto on, että jutussa olisi kuva sekä kirjailijasta että teoksesta.

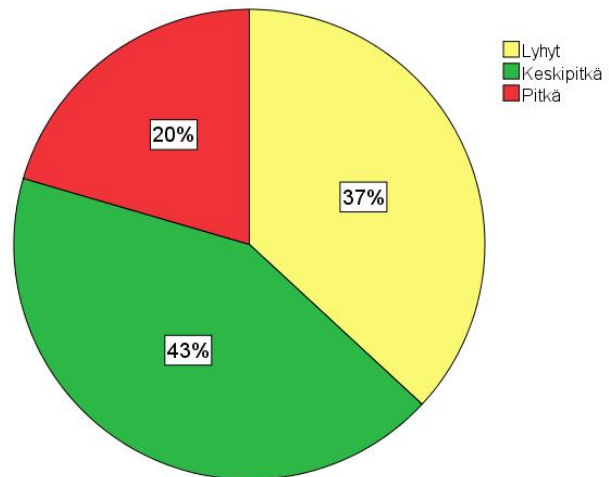
5.1.3 Suomalaisia mieskirjailijoita – paitsi Sofi Oksanen

Lähes puolet (49 prosenttia) kirjailijoista, joista sanomalehdissä on kirjoitettu tutkimukseni aikana, on ollut sukupuoleltaan miehiä (ks. Kuvio 5 seuraavalla sivulla). Mieskirjailijoista tehtyjä juttuja on tutkimusaineistossani 875, naiskirjailijoista 549. Juttuja, joissa on käsitelty useita tekijöitä samanaikaisesti, on vähiten. Tutkimukseni mukaan ylivoimaisesti eniten suomalaisissa sanomalehdissä ovat olleet esillä suomalaiset kirjailijat: 73 prosenttia jutuista kertoo kotimaisesta kirjailijasta (ks. Kuvio 6 seuraavalla sivulla).

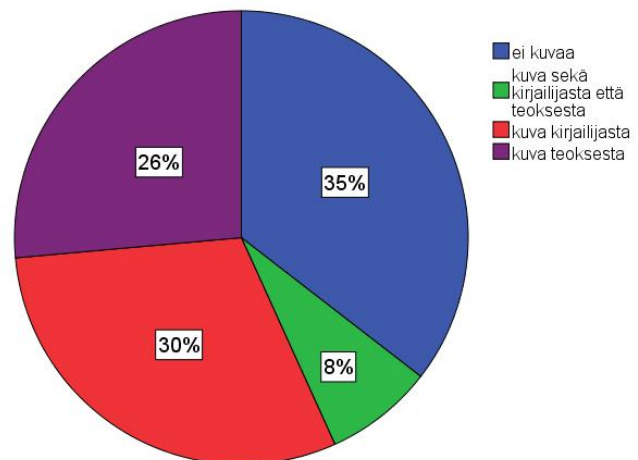
Kaikkiaan 36 maan kirjailijaa on kuitenkin saanut syksyllä 2012 näkyvyyttä sanomalehdissä (ks. Liite 5). Ulkomaisista kirjailijoista eniten ovat kiinnostaneet yhdysvaltalaiset ja englantilaiset. Kolmanneksi suurimmaksi kirjailijaryhmäksi on osoittautunut luokka ”useita kansalaisuuksia”. Tähän kategoriaan lukeutuu 73 juttua, joissa on kerrottu useista kirjailijoista samassa jutussa:

esimerkiksi suomalainen ja englantilainen kirjailija ovat kirjoittaneet yhdessä teoksen tai molempien kirjat on arvioitu samassa arvioissa. Vasta neljänneksi eniten näkyvyyttä ovat saaneet ruotsalaiskirjailijat. Venäläiskirjailijoista puolestaan on kirjoitettu yhteensä 30 juttua, saksalaiskirjailijoista 26.

KUVIO 3 Juttujen koot

KUVIO 4 Juttujen kuvallisuus

Kun tarkastellaan, keitä kirjailijanimiä on noussut esille syksyn 2012 aikana, voidaan todeta, että ylivoimaisesti useimmiten tutkimusaineistossani on toistunut kirjailija **Sofi Oksasen** nimi. Tuolloin Oksasen pidetystä romaanista ”Puhdistus” ilmestyi elokuvaversio. Lisäksi romaani ”Kun kyyhkysset katosivat” julkaistiin, ja kirjailijalle myönnettiin Pro Finlandia -mitali. Toisella sijalla on kirjailija **Riikka Ala-Harja**, mikä johtunee

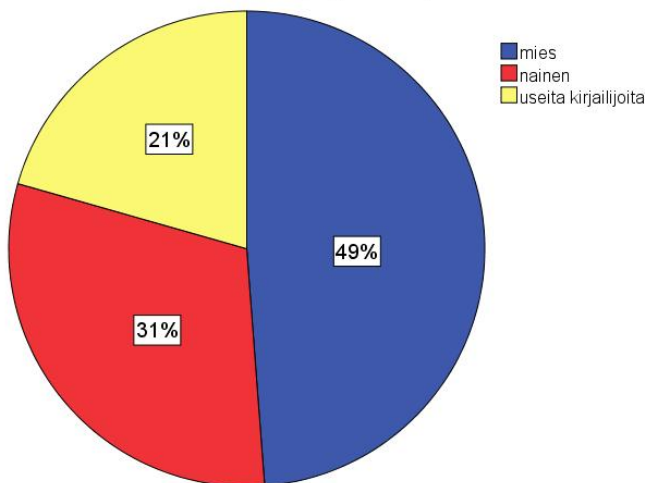
hänen teoksensa esille nostamasta yhteiskunnallisesta keskustelusta.

Kolmanneksi eniten on kirjoitettu Harry Potter -fiktiohahmon luoneesta englantilaiskirjailijasta **J. K. Rowlingta**, neljänneksi toisesta kuuluisasta englantilaisesta, ”Taru Sormusten Herrasta” -trilogian tehneestä **J. R. R. Tolkienista**. Vuoden 2012 kirjallisuuden Finlandia-palkinnon saa- jaa, kirjailija **Ulla Lena Lundbergiä**, hieman enemmän palstatilaa on yllättäen saanut yhteiskuntatieteilijä, dosentti **Johan Bäckman** teoksellaan ”Tapaus Anton”. Edesmenneen, kirjallisuutemme peruskiviin kuuluvan klassikkokirjailijan **Väinö Lin-**

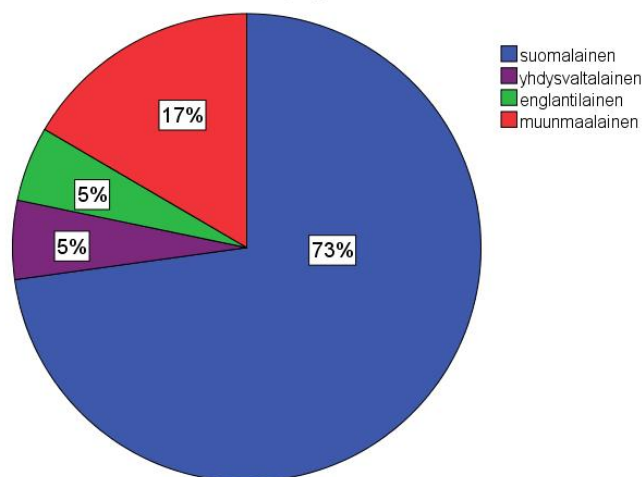
nan nimi on ollut myös monta kertaa esillä tutkimusaineistossani.

Porilaisen murrekirjailija **Elina Wallin** puolestaan on noussut esille yhtä usein kuin vuonna 2012 romaaninsa ”Vieras” julkaissut **Riikka Pulkkinen**. Kirjailija **Juha Seppälä**, joka on tunnettu julkisuuden välttelystä, on myös saanut näkyvyyttä kirjallisessa julkisuudessa, kuten rakastettu Muumi-kirjailija **Tove Jansson** ja nuortenkirjailija **Vilja-Tuulia Huotarinen** (jokainen esiintynyt ainakin 12 jutussa). Lisäksi kirjallisuuden

KUVIO 5 Kirjailijan sukupuoli

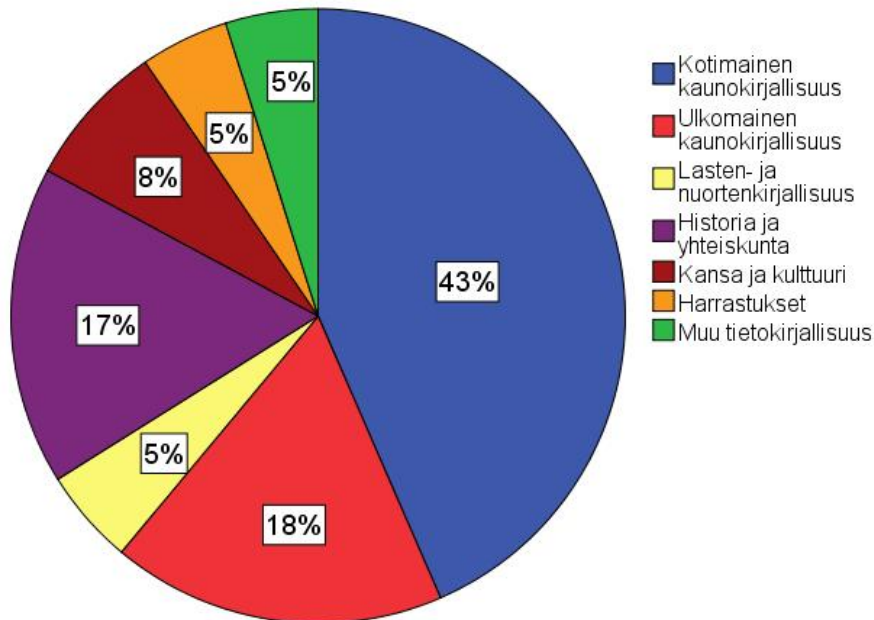
KUVIO 6 Kirjailijan kansalaisuus

Nobel-palkinnon voittanut kiinalainen kirjailija **Mo Yan** eli **Guan Moye** on saanut sanomalehdissä huomiota osakseen.

Ainakin kymmenessä journalistisessa jutussa viiden kuukauden aikana ovat esiintyneet myös ”Syötäväksi kasvatetut” -tietokirjallaan Tieto-Finlandia-palkinnon saanut **Elina Lappalainen**, turkulaiskirjailija **Riku Korhonen** ja Enkeli-Elisan vuoksi ”kohukirjailijaksi” vuonna 2012 noussut **Minttu Vettenterä**. Ilman julkisuutta eivät ole myöskään jääneet romaaninsa ”Hetken hohtava valo” julkaissut **Juha Itkonen**, rockmuusikkokirjailija **Kauko Röyhkä** ja historioitsija **Kimmo Ahonen**.

KUVIO 7 Kirjoitetuimmat kirjallisuusluokat

5.1.4 Kotimainen fiktiio vallassa

Satakunnan Kansassa ja Helsingin Sanomissa on kirjoitettu syksyllä 2012 yhteensä melkein 1200 artikkelia fiktiivisestä kirjallisuudesta. Siihen olen laskenut kuuluviksi kotimaisen ja ulkomaisen kaunokirjallisuuden lisäksi lasten- ja nuortenkirjallisuuden. Luokittelen sen fiktiokategoriaan, koska useimmiten lehdissä esille nousseet, lapsille ja/tai nuorille tarkoitetut teokset ovat fiktiota. Kaunokirjallisuutta käsittelevien artikkelien osuus lehdissä on huomattavasti suurempi kuin tietokirjallisuudesta kertovien. Faktakirjallisuuteen keskittyneitä juttuja on aineistossani runsas 600, eli kolmasosa. Sekä Satakunnan Kansassa että Helsingin Sanomissa kotimaisesta kaunokirjallisuudesta on

kirjoitettu ylivoimaisesti eniten (ks. Kuvio 7 edellisellä sivulla). Toiseksi eniten lehdissä on ilmestynyt artikkeleja ulkomaisesta kaunokirjallisuudesta.

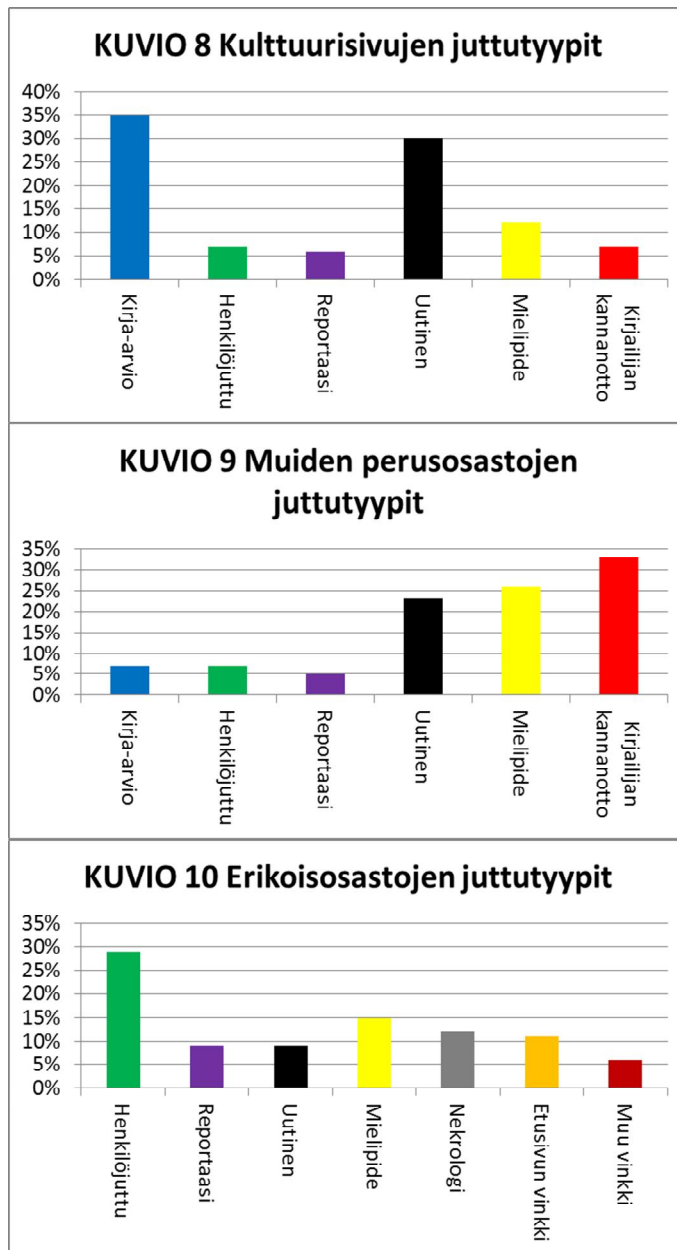
Koska luokitusrunkoni kaikki tietokirjallisuuden yhdeksän aihe ryhmää eivät olleet suuresti esillä aineistossani, olen yhdistänyt ne neljäksi aihe ryhmäkokonaisuudeksi. Näin tuloksia on entistä kätevämpi analysoida. Eniten näkyvyyttä on saanut ryhmä ”Historia ja yhteiskunta”, johon kuuluvat alaluokat ”historia”, ”yhteiskunta” ja ”talous”. Alaluokasta ”historia” on julkaistu tietokirjallisuuden aihe luokista eniten juttuja, mikä on peräti kymmenen prosenttia tutkimusaineistosta. Alaluokasta ”talous” puolestaan on ilmestynyt vain 35 kirjallisuusjournalistista juttua.

Toiseksi suosituin tietokirjallisuuden aihe kategoria on ”Kansa ja kulttuuri”. Myös aihe ryhmästä ”Harrastukset” on ilmestynyt kirjallisuusjournalistisia juttuja sen verran, että pidän sen alkuperäisenä kategorianaan. Alaluokat ”Viestintä”, ”Luonto ja IT-ala”, ”Terveys” ja ”Yleinen tietokirjallisuus” olen sen sijaan yhdistänyt aihe ryhmäksi ”Muu tietokirjallisuus” (yhteensä 88 kirjallisuusjuttua). Tarkastelen analyysissäni siis seitsemää kirjallisuuskategoriaa: kotimaista ja ulkomaista kaunokirjallisuutta, lasten- ja nuortenkirjallisuutta sekä tietokirjallisuuden neljää aihe luokkaa ”Historia ja yhteiskunta”, ”Kansa ja kulttuuri”, ”Harrastukset” ja ”Muu tietokirjallisuus”.

5.2 KIRJALLISUUSJOURNALISTISIA YHTEYKSIÄ

Tässä luvussa analysoin, mitä juttutyyppejä on julkaistu kullakin sanomalehden osastolla, kun kirjoitetaan kirjallisuudesta. Tarkastelen, mitä kirjallisuuden genreä tai aihe ryhmää osastoilla käsitellään. Analysoin, minkä mittaisia juttutyyppejä on kirjoitettu ja mistä ne kertovat. Selvitän osastojen ja juttutyyppeiden kuvallisuutta. Analysoin, millä osastoilla mies- ja naiskirjailijoista sekä useista kirjailijoista samanaikaisesti tehdyt artikkelit sijaitsevat sekä mitä juttutyyppejä on yleisimmin käytetty. Tarkastelen, edustavatko nais- ja mieskirjailijat eri kirjallisuuden genrejä. Lopuksi analysoin, millä osastoilla muunmaalaiset kirjailijat ovat saaneet näkyvyyttä, mitä juttutyyppejä heistä on julkaistu ja mitä genreä kirjailijat useimmiten edustavat.

5.2.1 Perinteisesti: kulttuurissa arviot, uutisissa uutiset

Lehtien kulttuurisivuilla on yhä eniten kirja-arvioita, mutta uutisten osuus on lähes yhtä suuri (ks. Kuvio 8⁴¹). Tutkimusaineistossani olevista kirja-arvioista 80 prosenttia on kulttuurisivuilla, kuten myös uutisista 66 prosenttia. Kolmanneksi eniten kulttuuriosastoilla on mielipiteitä, neljänneksi henkilöjuttuja. Lehdissä on julkaistu kirjailijoiden kannanottoja lähes yhtä paljon kuin henkilöön keskittyneitä juttuja.

Osaston ”Radio ja televisio” kirjallisuusjutuista puolestaan ylivoimaisesti suurin osa on mielipiteitä, uutissivujen taas perinteisesti uutisia. Kategoriassa ”Muut perusosastot” ilmestyneistä kirjallisuusjutuista kolmasosa on kirjailijoiden kannanottoja (ks. Kuvio 9). Toiseksi eniten perusosastoilla on juttutyyppejä mieli-

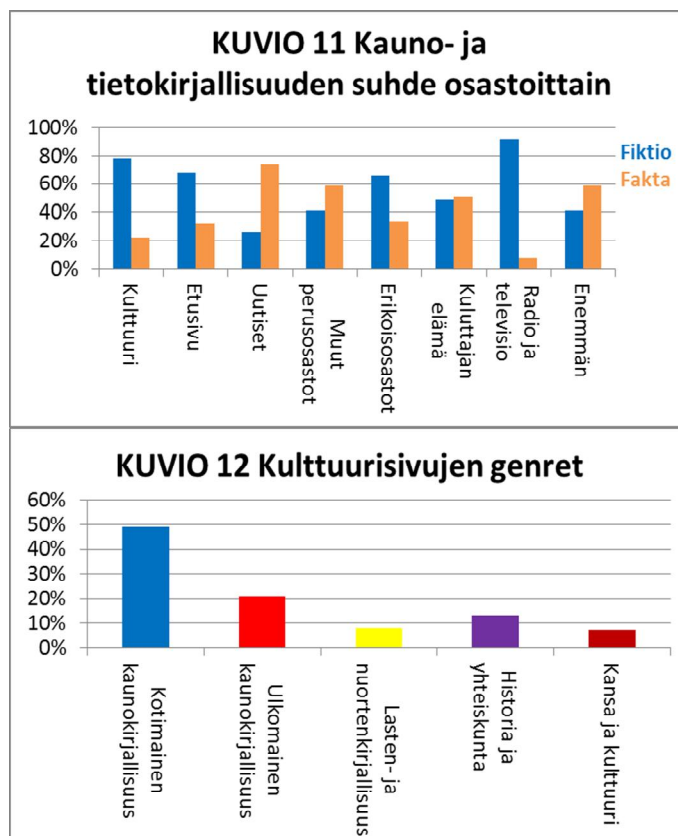
pide, kolmanneksi uutinen. Esimerkiksi pääkirjoitussivulla ilmestyneistä jutuista suurin osa on kirjailijoiden kannanottoja. Lehtien ulkomaansivujen artikkeleista puolestaan yli puolet (55 prosenttia) on juttutyypiltään uutisia.

⁴¹ Olen jättänyt kaikista kuvioista pois alle kolmen tai kolmen prosentin osuudet. Kuvioiden tarkoituksena on ensisijaisesti havainnollistaa pääasiallisia tuloksia.

Luokassa ”Erikoisosastot” suosituin juttutyyppejä on henkilöjuttu (ks. Kuvio 10 edellisellä sivulla). Esimerkiksi Helsingin Sanomien Ihmiset-osastolla suurin osa kirjallisuudesta kertovista artikkeleista on henkilöjuttuja, kun taas Sunnuntai-sivujen kirjallisuustuista suurin osa on mielipiteitä ja reportaaseja.

Televisio –osastolla fiktiota, uutisosastolla faktaa

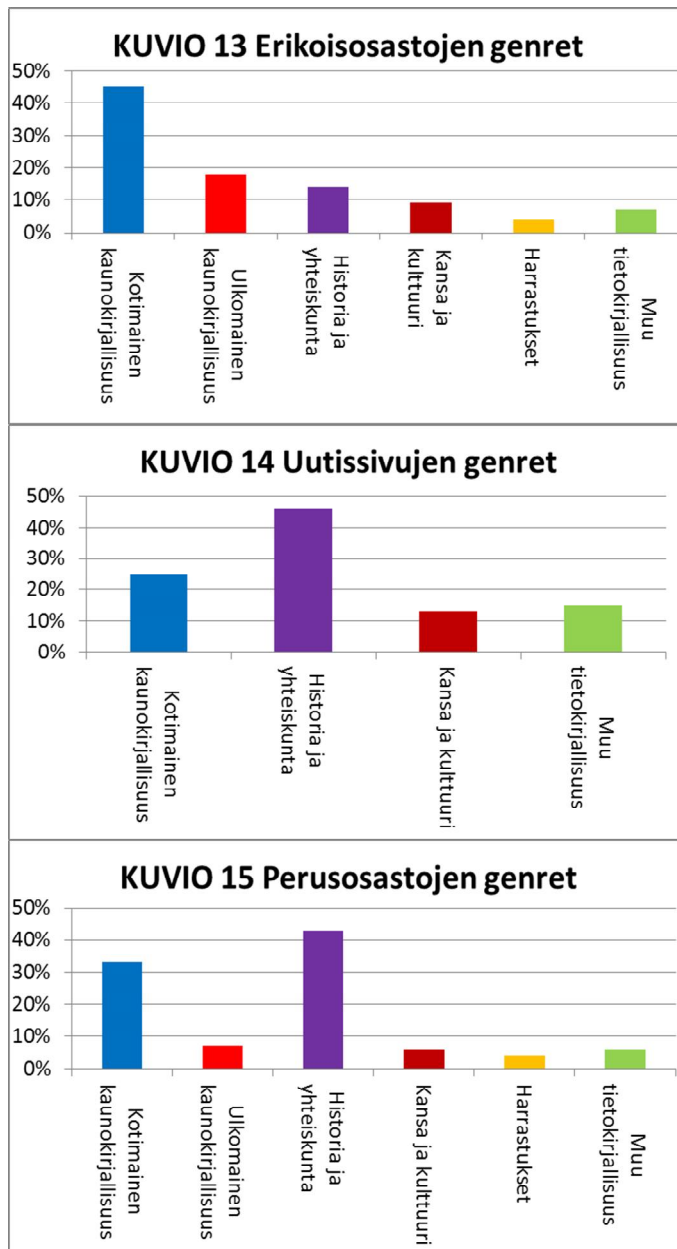
Suurin osa (60 prosenttia) kaunokirjallisuudesta kertovista jutuista on sanomalehtien kulttuurisivuilla. Sivujen artikkeleista peräti 78 prosenttia käsittelee fiktiivistä kirjallisuutta (ks. Kuvio 11). Kulttuurisivuilla on kirjoitettu tutkimukseni mukaan kaikista tietokirjallisuuden

aiheryhmistä vähintään yksi artikkeli, myös esimerkiksi ryhmästä ”Terveys”. Melkein puolet kulttuuriosaston kirjallisuusjournalistisista artikkeleista kertoo kuitenkin kotimaisesta kaunokirjallisuudesta (ks. Kuvio 12). Toiseksi eniten kulttuurisivuilla on saanut palstatilaa ulkomaisesta fiktiosta raportoivat jutut. Tietokirjallisuuden aihealueista eniten näkyvyyttä on annettu ”Historialle ja yhteiskunnalle”, ja sen alaluokista eniten huomiota on saavuttanut ”Historia”. Lasten- ja nuortenkirjallisuudesta kirjoitetuista kaikista artikkeleista huomattavan suuri osa (76 prosenttia) on sijoittunut lehtien kulttuurisivuille, kuten myös ulkomaisesta kaunokirjallisuudesta kirjoitetuista (60 prosenttia).

Suhteellisesti fiktion keskittynein osasto on kuitenkin ”Radio ja televisio”: sen jutuista peräti 92 prosenttia kertoo kaunokirjallisuudesta. Osaston kirjallisuustuista aiheena on 52-prosenttisesti ollut käännetty kaunokirjallisuus. ”Radio ja televisio” on lehtien ainoa osasto, jolla ulkomaisesta kaunokirjallisuudesta kirjoitetut jutut ovat enemmistönä.

Myös lehtien etusivuilla on kirjoitettu huomattavasti enemmän fiktiosta kuin faktasta. Eniten esillä on ollut kotimainen kaunokirjallisuus, toiseksi ulkomainen fiktio. Tietokirjallisuuden aihealueista suosituin on ollut ”Historia ja yhteiskunta”.

Fiktio on vallassa myös luokassa ”Erikoisosastot”. 45 prosenttia jutuista kertoo kotimaisesta kaunokirjallisuudesta, 18 prosenttia ulkomaisesta (ks. Kuvio 13). Tietokirjallisuudesta kirjoitettuja jutuista suosituin aihekategoria on erikoisosastoillakin ”Historia ja yhteiskunta”. Esimerkiksi Nyt-liitteen jutuista enemmistö (57 prosenttia) käsittelee kotimaista fiktiota, mutta ulkomaisen kaunokirjallisuuden osuus on silti melko suuri (33 prosenttia).

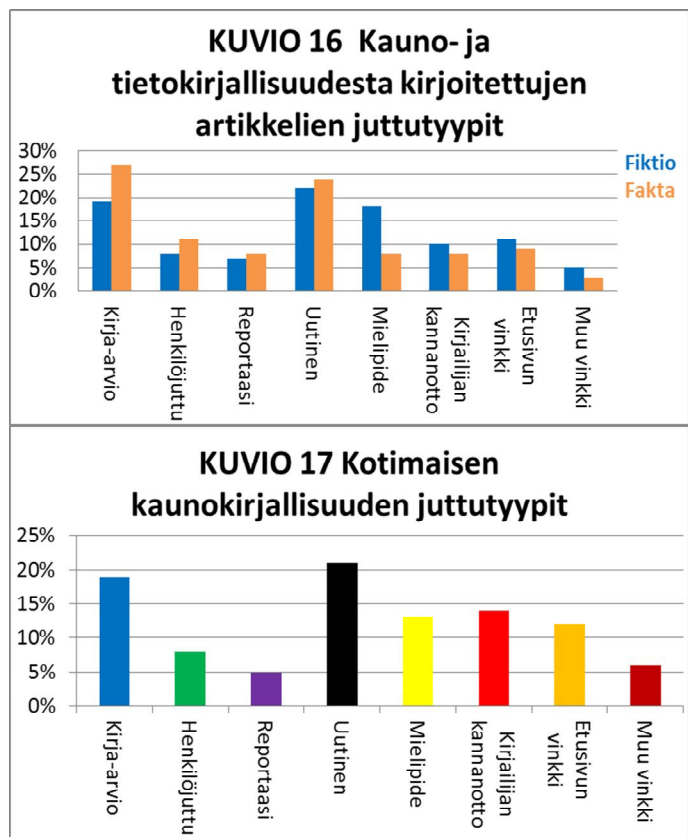
Tietokirjallisuudesta kertovien artikkelien valtakuntaa puolestaan ovat lehtien uutissivut, ”Muut perusosastot” ja Satakunnan Kansan Enemmän-osasto. Esimerkiksi uutissivujen artikkeleista 74 prosenttia käsittelee tietokirjallisuutta: jutuista lähes puolet (46 prosenttia) kertoo

tietokirjallisuuden aiheryhmästä ”Historia ja yhteiskunta” (ks. Kuvio 14). Kotimaisesta kaunokirjallisuudesta kertovien juttujen osuus on uutisosastolla jäänyt toiseksi. Kolmanneksi eniten uutissivujen artikkelit ovat käsitelleet luokkaa ”Muu tietokirjallisuus”, josta kirjoitettuihin aiheryhmät ovat olleet ”Terveys” ja ”Viestintä”.

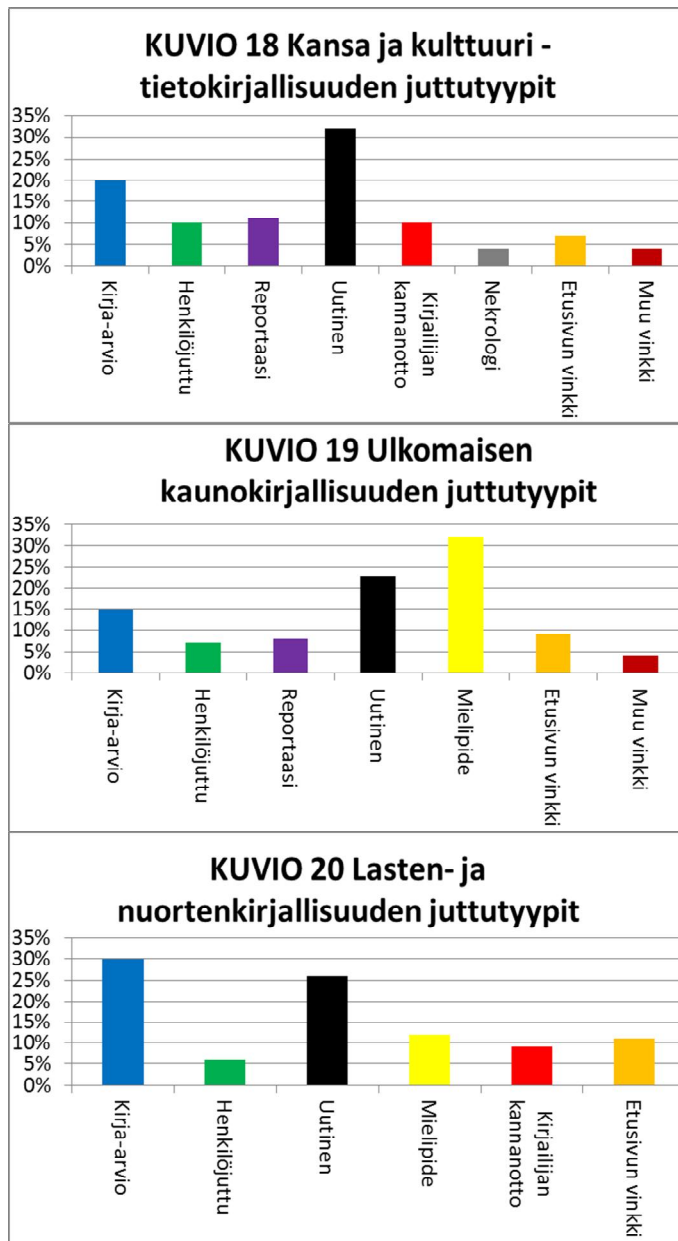
Myös luokan ”Muut perusosastot” artikkeleista 43 prosenttia kertoo tietokirjallisuuden aihe ryhmästä ”Historia ja yhteiskunta” (ks. Kuvio 15 edellisellä sivulla). Esimerkiksi Ulkomaat-osaston artikkeleista suurin osa (48 prosenttia) käsittelee aihe luokkaa ”Historia”; lehtien pääkirjoitussivujen jutuista taas 52 prosenttia kertoo kotimaisesta fiktiosta, 18 prosenttia tietokirjallisuuden aihe ryhmästä ”Yhteiskunta”.

Fiktiosta mielipiteitä, faktasta kirja-arvioita

Tietokirjallisuudesta kirjoitetuista artikkeleista noin kolmasosa on kirja-arvioita, kun taas kaunokirjallisuudesta kirjoitetuista jutuista suurin osa on uutisia (ks. Kuvio 16). Faktaa käsittelevistä artikkeleista toiseksi eniten on tehty uutisia, kun taas fiktiosta vastaavasti kirja-arvioita. Tietokirjallisuudesta on kirjoitettu prosentuaalisesti verrattuna hieman enemmän paitsi kirja-arvioita ja uutisia myös henkilöjuttuja⁴² ja reportaaseja. Kaunokirjallisuudesta taas on esiintynyt aineistossa enemmän mielipiteitä, kirjailijan kannanottoja, etusivun vinkkejä ja muita vinkkejä.

⁴² Henkilöjutuista kuitenkin 42 prosenttia on tehty kotimaisen kaunokirjallisuuden edustajista. Toiseksi eniten (19 prosenttia) henkilöjuttuja on kirjoitettu ”Historia ja yhteiskunta” -ryhmän kirjailijoista.

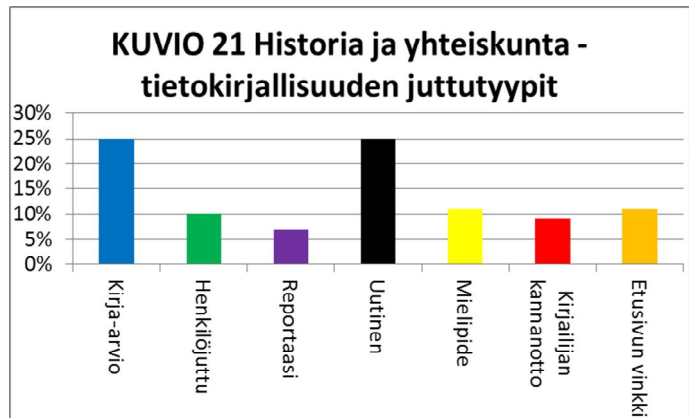
Kun tarkastellaan tutkimusaineiston kirja-arvioiden⁴³ jakaumaa, niistä 58 prosenttia kertoo kaunokirjallisuudesta. Tämä johtuu siitä, että fiktiosta on yksinkertaisesti tehty faktaa enemmän juttuja. Onkin hedelmällisempää tarkastella, mitä juttutyyppejä on kirjoitettu kustakin kirjallisuusluokasta.

Kotimaisesta kaunokirjallisuudesta on kirjoitettu eniten uutisia (ks. Kuvio 17 edellisellä sivulla). Fiktion edustajat ovat myös olleet aktiivisia ottamaan kantaa: kirjailijoiden kannanotoista peräti 66 prosenttia on peräisin kotimaisen kaunokirjailijan kynästä. Tietokirjallisuuden aihe ryhmän ”Kansa ja kulttuuri” edustajista puolestaan on julkaistu prosentuaalisesti verrattuna eniten nekrologeja (ks. Kuvio 18). Aihe luo-

kasta on myös kirjoitettu eniten uutisia verrattuna tietokirjallisuuden muiden aihe ryhmi-en uutisosuuksiin.

⁴³ Kirja-arvioista suurin osa (39 prosenttia) on kirjoitettu kotimaisesta kaunokirjallisuudesta. Toiseksi eniten (19 prosenttia) niitä on tietokirjallisuuden aihe luokasta ”Historia ja yhteiskunta”.

Ulkomaisesta kaunokirjallisuudesta kertovista jutuista puolestaan 32 prosenttia on mielipiteitä (ks. Kuvio 19 edellisellä sivulla). Muunmaalaisten kirjailijoiden kannanottoja sen sijaan ei ole ilmestynyt kummassakaan lehdessä. Lasten- ja nuortenkirjallisuudesta raportoitaessa suosituin juttutyyppi taas on kirja-arvio (ks. Kuvio 20 edellisellä sivulla). Toiseksi eniten lastenkirjallisuudesta kirjoitetaan uutisia, kolmanneksi mielipiteitä. Harvoin henkilöjuttu on kirjoitettu lasten- ja nuortenkirjallisuudesta tai tietokirjallisuuden aihe ryhmästä ”Harrastukset”.

Kyseisestä tietokirjallisuuden aihe ryhmästä puolestaan on kirjoitettu eniten kirja-arvioita, toisekseen reportaaseja. Aiheesta ”Harrastukset” on julkaistu muihin luokkiin verrattuna hyvin vähän uutisia (vain viisi prosenttia). Tietokirjallisuuden aihekategorian ”Historia ja yhteiskunta” artikkeleista taas 25 prosenttia on sekä kirja-arvioita että uutisia⁴⁴ (ks. Kuvio 21). Kategoriasta on kirjoitettu monipuolisesti erilaisia juttutyyppejä. Muusta tietokirjallisuudesta julkaistuista jutuista kolmasosa on juttutyypiltään uutisia. Toiseksi eniten on tehty kirja-arvioita ja henkilöjuttuja. Esimerkiksi tietokirjallisuuden aihe luokasta ”Viestintä” suurin osa jutuista on henkilöjuttuja.

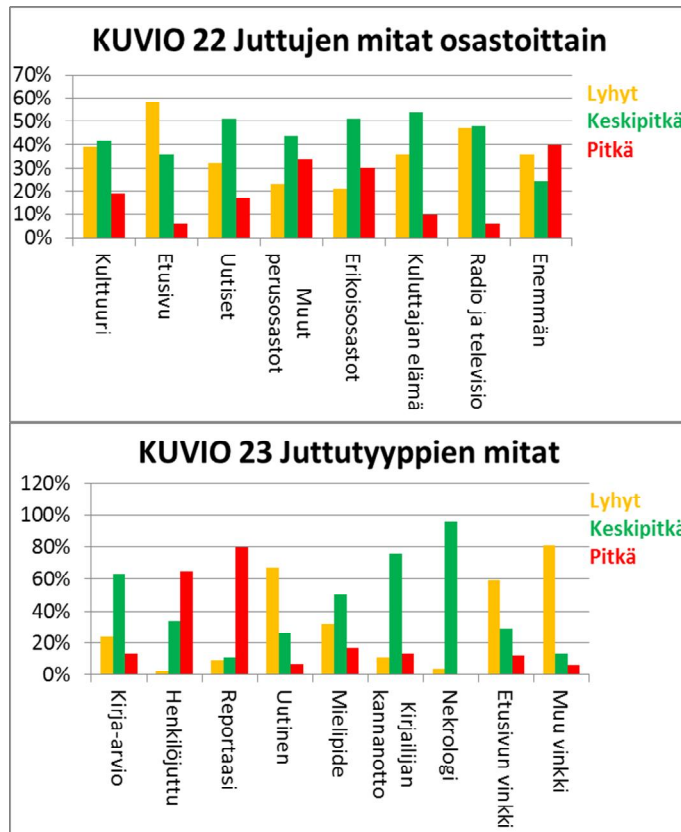
5.2.2 Lastenkirjallisuudesta lyhyitä, historiasta pitkiä juttuja

Helsingin Sanomien ja Satakunnan Kansan etusivuilla vinkit ovat olleet pääosin lyhyitä: kaikista etusivulla olevista vinkeistä 58 prosenttia (ks. Kuvio 22 seuraavalla sivulla). Kulttuurisivuilla puolestaan kirjallisuudesta kertovat artikkelit ovat mitaltaan keskipitkiä ja lyhyitä. Sanomalehtien muiden perusosastojen jutuista 44 prosenttia on keskipitkiä, 34 prosenttia pitkiä. Kategoriassa onkin – osastojen juttumittoja verrattaessa – toi-

⁴⁴ Uutisista 40 prosenttia kuitenkin käsittelee kotimaista kaunokirjallisuutta. Toiseksi eniten uutisten aiheina ovat ”Historia ja yhteiskunta” sekä ulkomainen kaunokirjallisuus.

seksi eniten malliltaan pitkiä juttuja. Esimerkiksi pääkirjoitussivujen kirjallisuusjutuista suurin osa on pitkiä (50 prosenttia).

Satakunnan Kansan Enemmän-osasto poikkeaa juttumittasuhteiltaan muiden osastojen linjasta, sillä sen jutuista peräti 40 prosenttia on pitkiä. Erikoisosastojen kirjallisuusjutuista esimerkiksi noin puolet on mitaltaan keskipitkiä, kuten esimerkiksi Nyt-liitteessä

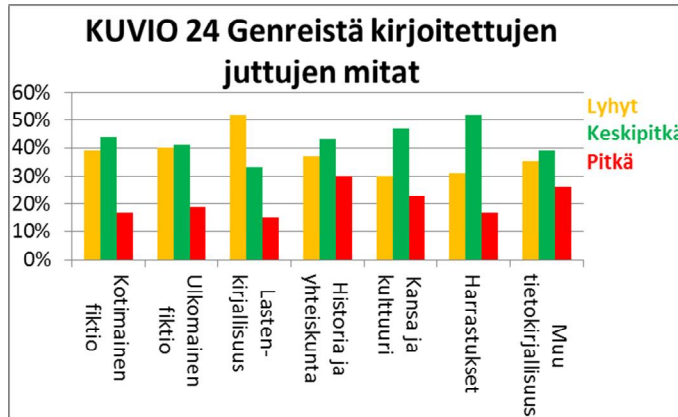
(55 prosenttia). Helsingin Sanomien Sunnuntai-osastolla on kuitenkin myös suosittu pitkiä kirjallisuusjuttuja. ”Kuluttajan elämä” -osastokategoriassa pitkien juttujen osuus taas on ollut vähäinen, ja muihin osastoluokkiin verrattuna sillä on eniten keskipitkiä juttuja. Osastolla ”Radio ja televisio” olevista kirjallisuusjutuista puolestaan kaikkein pienin osuus on pitkiä juttuja (vain kuusi prosenttia).

Kirjallisuudesta kertovat juttutyypit ovat pääosin lajiensa traditionaalisissa mitoissa: uutiset

kirjallisuudesta ovat useimmiten lyhyitä, reportaasit pitkiä ja nekrologit keskipitkiä. Ristiintaulukoinnin perusteella juttujen koon ja juttutyypin välillä on tilastollinen merkitsevyys, sillä ne noudattavat tiettyä keskinäistä kaavaa. Esimerkiksi nekrologit ovat tutkimukseni mukaan olleet 96-prosenttisesti samanlaisessa, keskipitkässä formaatissa (ks. Kuvio 23).

Kirjallisuusjournalistisista uutisista puolestaan 67 prosenttia on lyhyitä, ja vain seitsemän prosenttia pitkiä. Kirja-arvioista taas suurin osa (63 prosenttia) on keskipitkiä. Voidaan sanoa, että kirjallisuusjutut ovat useimmiten olleet pitkiä silloin, kun ne ovat juttutyypiltään henkilöjuttuja tai reportaaseja. Mielipiteet ja kirjailijan kannanotot puolestaan ovat mitaltaan pääosin keskipitkiä.

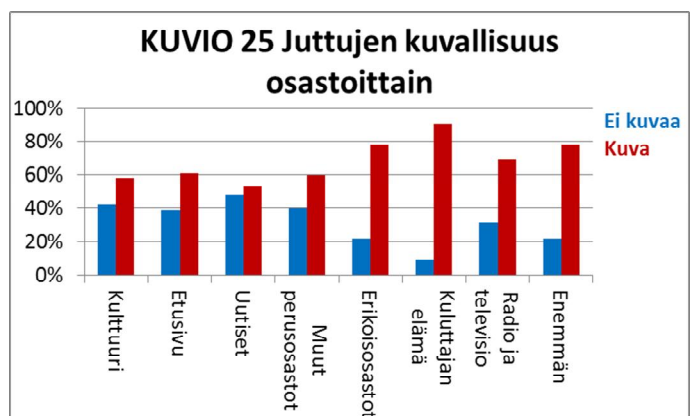
Sekä kauno- että tietokirjallisuudesta on kirjoitettu eniten keskipitkää juttumallia. Fiktiosta kertovista artikkeleista suurempi osa on lyhyitä kuin tietokirjallisuudesta kertovista.

Molemmista pitkä juttu on harvinaisin vaihtoehto, mutta tietokirjallisuudesta niitä on julkaistu hieman enemmän kuin kaunokirjallisuudesta. Eniten lyhyitä juttuja on kirjoitettu lasten- ja nuortenkirjallisuudesta (ks. Kuvio 24). Pitkiä juttuja on prosentuaalisesti verrattuna ilmestynyt eniten silloin, kun aiheena on ollut ”Historia ja yhteiskunta”. Aiheluokan artikkeleista silti suurin osa on keskipitkiä. Tietokirjallisuuden aiheryhmästä ”Harrastukset” ilmestyneistä jutuista taas yli puolet on keskipitkiä.

5.2.3 Kuvallisimmat jutut harrastuksista ja kuluttajaosastoilla

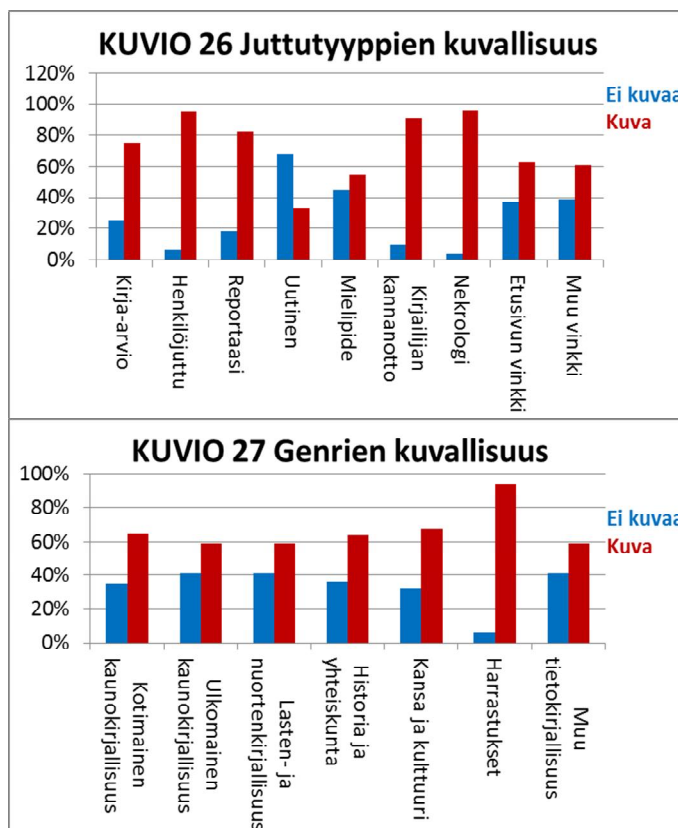
Helsingin Sanomien ja Satakunnan Kansan jokaisella osastolla suurin osa kirjallisuusjutuista on kuvallisia. Kun verrataan osastojen kirjallisuusjuttuja siitä näkökulmasta, onko niiden yhteydessä kuvaa vai ei, eniten (48 prosenttia) kuvattomia artikkeleja on uutissivuilla (ks. Kuvio 25). Kun uutissivun jutussa on kuva, se on yleensä kirjailijasta (27 prosentissa). Eniten kuvallisia kirjallisuusjuttuja puolestaan on Helsingin Sanomien osastoryhmässä ”Kuluttajan elämä”: peräti 91 prosenttia on julkaistu kuvan kanssa, ja kuva on otettu hieman useammin teoksesta kuin kirjailijasta.

Erikoisosastojen ja Satakunnan Kansan Enemmän-osaston kuvallisuusprosentti on toiseksi korkein: 78 prosenttia erikoisosastojen jutuista on kuvallisia. Suurimmassa osassa (47 prosentissa) erikoisosastojen kuvista poseeraa menestynyt kirjailija, kuten Helsingin

Sanomien Ihmiset-osastolla. Enemmän-osaston juttujen kuvituksena taas on useammin kuva teoksesta kuin kirjailijasta.

Kulttuurisivujen kuvallisista jutuista puolestaan 27 prosentissa on kuva kirjailijasta, 23 prosentissa kuva teoksesta. Sanomalehtien muilla perusosastoilla kirjailijakuvallisten juttujen osuus on suurempi kuin teoskuvallisten. Mielipide-osaston kirjallisuusjutuista kuitenkin melkein kaikki artikkelit ovat ilman kuvaa – vain yhdessä on kuva teoksesta. Lehtien ”Radio ja televisio” -osastot puolestaan ovat teoskuvallisten juttujen valtakuntaa: hieman yli puolet (52 prosenttia) on kuvitettu kuvalla teoksesta.

Journalististen juttutyypin mukaan vaihtelee jonkin verran, millainen kuva on julkaistu kirjallisuusjutun yhteydessä. Uutinen on juttutyypeistä ainoa, josta on kirjoitettu enemmän kuvattomia kuin kuvallisia juttuja (ks. Kuvio 26). Nekrologeista puolestaan ainoastaan yksi on julkaistu kuvatta. Sen jälkeen toiseksi kuvallisin juttutyyppi on henkilöjuttu: niistä peräti 56 prosenttia on kirjailijakuvallisia, ja 29 prosentissa jutuista on kuva sekä tekijästä että teoksesta. Kirjailijoiden kannanotoista taas 84 prosentissa on kuva kirjailijasta.

Kirja-arvioista puolestaan peräti 40 prosenttia on teoskuvalaisia; etusivun vinkeistä kirjailija- kuin teoskuvalaisia on lähes yhtä moni.

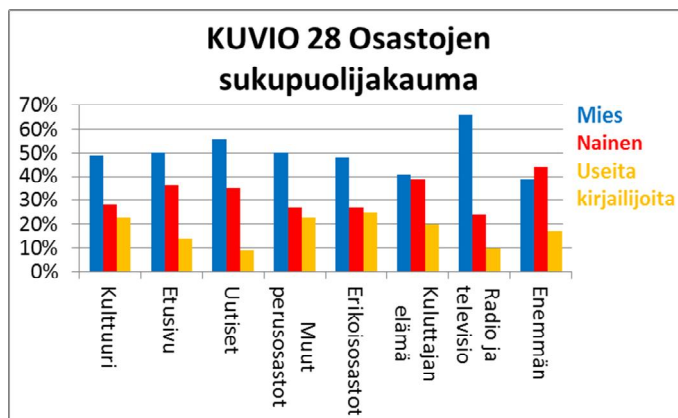
Tietokirjallisuudesta kirjoitetuista artikkeleista hieman suurempi osa on kuvallisia kuin kaunokirjallisuudesta tehdyistä. Fiktiosta kirjoitettaessa on käytetty enemmän kuvaa kirjailijasta kuin teoksesta: aineiston kirjailijakuvallisista jutuista peräti 72 prosenttia kertoo fiktiivisestä kirjallisuudesta. Tietokirjallisuudesta kerrottaessa taas teoskuvalaisia

artikkeleja on enemmän. Kuva sekä teoksesta että kirjailijasta taas on useammin tietokirjallisuudesta kuin fiktiosta kertovien artikkelien yhteydessä.

Kun analysoidaan genrien ja tietokirjallisuuden aihealueiden kuvatilannetta, voidaan todeta, että suhteessa eniten kuvallisia ja vähiten kuvattomia juttuja on julkaistu tietokirjallisuuden aihealueesta ”Harrastukset” (ks. Kuvio 27 edellisellä sivulla). Toiseksi eniten kuvallisia juttuja on kirjoitettu aiheesta ”Kansa ja kulttuuri”, jossa on suosittu kuvaa kirjailijasta. Eniten kirjailijakuvallisia juttuja on kuitenkin kirjoitettu silloin, kun aiheena on ollut kotimainen kaunokirjallisuus. Lasten- ja nuortenkirjallisuutta käsittelevistä jutuista teoskuvallisia on 46 prosenttia, ja myös ulkomaisesta fiktiosta tehdyissä jutuissa on enemmän kuvia teoksista kuin kirjailijoista. Artikkeleista, joissa on kuva sekä kirjailijasta että teoksesta, toiseksi suurin osa (kotimaisen kaunokirjallisuuden jälkeen) kertoo tietokirjallisuuden aihealueesta ”Historia ja yhteiskunta”. Kyseisten juttujen yhteydessä on aavistuksen useammin kuva kirjailijasta kuin teoksesta.

5.2.4 Mieskirjailijoista mielipiteitä, naiskirjailijat ottavat kantaa

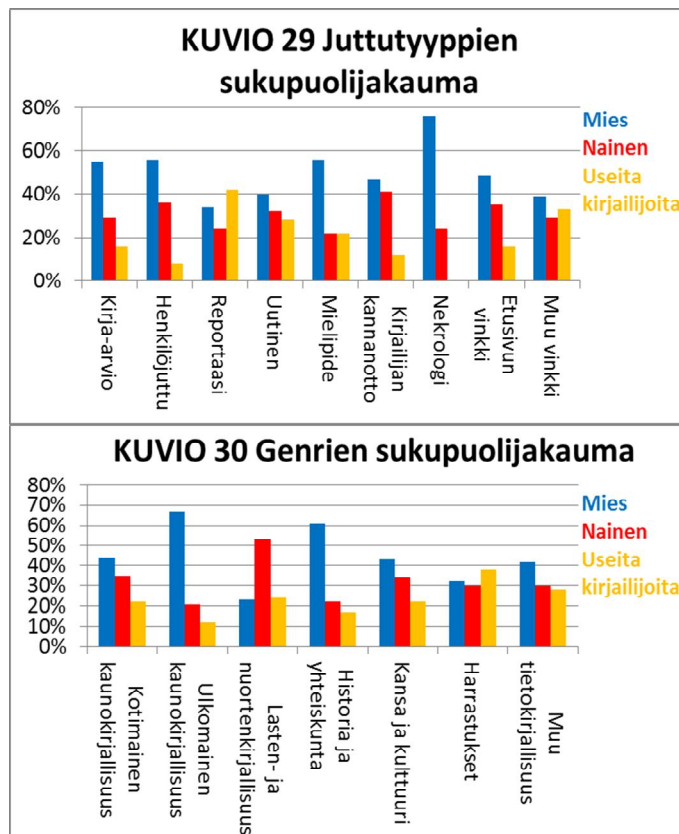
Koska sanomalehdissä on kirjoitettu enemmän juttuja mies- kuin naiskirjailijoista, mieskirjailijoista kertovat artikkelit myös hallitsevat lehtien osastoja. Mieskirjailijoista kertovien juttujen osuus on suurin osastolla ”Radio ja televisio” (ks. Kuvio 28). Suhteellisesti verrattuna toiseksi eniten juttuja miestekijöistä on uutisosastoilla. Ainoastaan Satakunnan Kansan Enemmän-osastolla on ilmestynyt enemmän juttuja nais- kuin mieskirjailijoista: osaston kirjallisuusjutuista 44 prosenttia kertoo naiskirjailijoiden tarinaa, 39 prosenttia mieskirjailijoiden. Toiseksi eniten naiskirjailijoista on kirjoitettu Helsingin Sanomien osastoryhmässä ”Kuluttajan elämä”. Myös etusivun jutuista melko suuri osa kertoo naiskirjailijoista. Useista kirjailijoista kertovia juttuja taas on jokaisella osastolla vähiten. Niiden osuus voidaan todeta olevan suurin kategoriassa ”Erikoisosastot”.

teullisesti verrattuna toiseksi eniten juttuja miestekijöistä on uutisosastoilla. Ainoastaan Satakunnan Kansan Enemmän-osastolla on ilmestynyt enemmän juttuja nais- kuin mieskirjailijoista: osaston kirjallisuusjutuista 44 prosenttia kertoo naiskirjailijoi-

den tarinaa, 39 prosenttia mieskirjailijoiden. Toiseksi eniten naiskirjailijoista on kirjoitettu Helsingin Sanomien osastoryhmässä ”Kuluttajan elämä”. Myös etusivun jutuista melko suuri osa kertoo naiskirjailijoista. Useista kirjailijoista kertovia juttuja taas on jokaisella osastolla vähiten. Niiden osuus voidaan todeta olevan suurin kategoriassa ”Erikoisosastot”.

Sekä mies- että naiskirjailijoista on kirjoitettu eniten kirja-arvioita ja uutisia. Kolmanneksi eniten on ilmestynyt mielipiteitä mieskirjailijoista, kun taas naiskirjailijat ovat ottaneet itse kantaa (ks. Kuvio 29). Myös useasta kirjailijasta samanaikaisesti kirjoitet-

tujen juttujen suosituimmat juttutyypit ovat olleet uutinen, kirja-arvio ja mielipide. Reportaaseista kuitenkin suurin osa käsittelee usean kirjailijan tarinaa. Nekrologia, joka olisi kirjoitettu useamman kuin yhden kirjailijan muistolle, ei puolestaan ole aiheistossa.

Kun sanomalehdissä on kirjoitettu tietokirjallisuudesta, kerrotaan useimmiten mieskirjailijoista. Kun taas kirjoitetaan kaunokirjallisuudesta, myös silloin esillä on hieman useammin mies- kuin naiskirjailija. Silloin, kun artik-

keleissa käsitellään useita kirjailijoita samaan aikaan, kyseessä on useammin tieto- kuin kaunokirjallisuus.

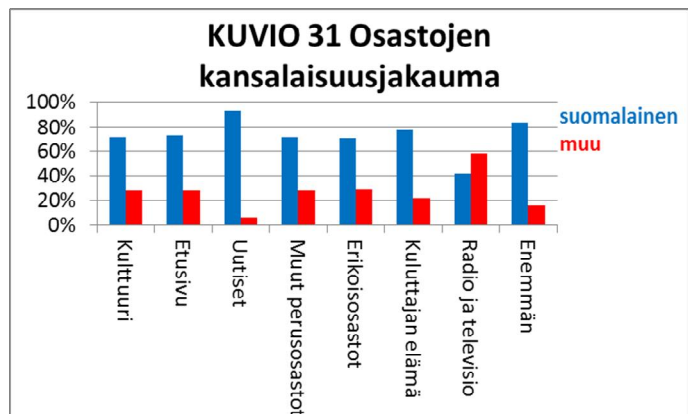
Mieskirjailijoista kerrotaan suhteellisesti eniten silloin, kun aiheina ovat ulkomainen kaunokirjallisuus ja tietokirjallisuuden aihealue ”Historia ja yhteiskunta” (ks. Kuvio 30). Kun taas aiheena on lasten- ja nuortenkirjallisuus, raportoidaan naiskirjailijoista. Alaluokasta ”Viestintä” kertovista artikkeleista 56 prosenttia kertoo poikkeuksellisesti naiskirjailijoista. Tietokirjallisuuden aihekategoriasta ”Harrastukset” puolestaan on julkaistu eniten artikkeleja useista kirjailijoista.

5.2.5 Televisio-osastolla mielipiteitä englantilaiskirjailijoista

Molemmissa sanomalehdissä suomalaisista kirjailijoista on kirjoitettu huomattavasti enemmän artikkeleja kuin muiden maiden tekijöistä. Esimerkiksi kulttuuriosaston jutuista 72 prosenttia on tehty suomalaiskirjailijoista (ks. Kuvio 31 seuraavalla sivulla).

Samankaltainen suhdelinja toistuu lehtien etusivuilla, muilla perusostoilla ja erikoisosastoilla. Lehtien linjaa määrittelevillä pääkirjoitussivuilla 88 prosenttia jutuista käsittelee suomalaiskirjailijoita, mutta Ulkomaat-osastoilla 65 prosenttia jutuista kertoo muiden maiden tekijöistä.

Sinivalkoista valtakuntaa ovat eritoten ”Uutiset” ja Satakunnan Kansan Enemmän-osasto. Osasto ”Radio ja televisio” on silmiinpistävä poikkeus: kirjallisuusartikkeleista suurin osa kertoo muunmaalaisista kirjailijoista. Osaston jutuista 20 prosenttia kertoo englantilaiskirjailijoista, seitsemän prosenttia yhdysvaltalaiskirjailijoista. Lisäksi muita osastolla esiintyneitä kirjailijoita ovat olleet ruotsalaiset, venäläiset, saksalaiset, ranskalaiset ja irlantilaiset.

Yhdysvaltalaiskirjailijoista tehdyistä jutuista 51 prosenttia on kulttuurisivuilla, 15 prosenttia erikoisosastoilla (eniten Nytiliitteessä). Myös englantilaiskirjailijoista kirjoitetuista artikkeleista suurin osa on kulttuurisivuilla.

Artikkeleista, jotka kertovat useiden maiden kirjailijoista samanaikaisesti, yli puolet on niin ikään kulttuurisivuilla. Ruotsalaiskirjailijoista kertovia juttuja on ilmestynyt myös ”Kuluttajan elämässä” ja osastolla ”Radio ja televisio”.

Siinä missä suomalaiskirjailijat ovat ottaneet itse kantaa, ulkomaisista kirjailijoista on kirjoitettu mielipiteitä (ks. Kuvio 32). Suomalaiskirjailijoista kertovista jutuista on nostettu etusivuille enemmän vinkkejä kuin muiden maiden kirjailijoista. Yhdysvaltalaiskirjailijoista julkaistuista jutuista suurin osa on uutisia, englantilaiskirjailijoista mielipiteitä. Ruotsalaiskirjailijoista on kirjoitettu eniten kirja-arvioita, saksalaiskirjailijoista mielipiteitä.

Kaunokirjallisuudesta kertovista artikkeleista noin 70 prosenttia kertoo suomalaisten kirjailijoiden teoksista, ja tietokirjallisuudesta kertovista jutuista peräti 78 prosenttia. Sekä Helsingin Sanomissa että Satakunnan Kansassa muiden maiden kirjailijoista tehdyistä artikkeleista yli 70 prosenttia käsittelee ulkomaista kaunokirjallisuutta. Muunmaalaisista tekijöistä on kirjoitettu myös silloin, kun on kerrottu tietokirjallisuuden aihe-ryhmästä ”Historia ja yhteiskunta”. Yhdysvaltalaiskirjailijoiden teoksista kertovista jutuista 55 prosenttia käsittelee kaunokirjallisuutta, ja englantilaisesta kirjallisuudesta tehdyistä artikkeleista peräti 84 prosenttia kertoo fiktiosta.

5.3 VERTAILU LEHTIEN KIRJALLISUUSJOURNALISMISTA

Tässä luvussa vertailen Satakunnan Kansan ja Helsingin Sanomien esille nostamia kirjailijanimiä sekä sitä, millä osastoilla lehdet julkaisevat kirjallisuusjuttunsa. Tarkastelen, onko lehtien käyttämällä juttutyypeillä, genreillä ja aiheryhmillä eroa toisiinsa nähden. Vertaan, onko sanomalehtien kirjallisuusjournalismi samanlaista vai keskenään erilaista.

5.3.1 Kuumat kirjailijanimet

Satakunnan Kansassa ja Helsingin Sanomissa esille nousseet tekijänimet ovat lähes samoja, kuten Tove Jansson, Elina Lappalainen ja Riikka Pulkkinen. Suomalaisen kirjallisuuden kulmakivi, klassikkokirjailija Väinö Linna, on ollut esillä molemmissa lehdissä – eritoten itsenäisyyspäivän tienoilla teoksensa ”Tuntematon sotilas” vuoksi. Maakuntalehdessä on kuitenkin huomattavissa oma paikallinen painotuksensa. Kirjailijat, jotka ottavat Satakunnan Kansassa kantaa, asuvat pääasiassa muualla kuin pääkaupunkiseudulla. He pääsevät enemmän esille omalla äänellään kuin kirjailijat Helsingin Sanomissa, jossa taas lehden toimittaja-kirjailijat ovat saaneet vastaavan palstatilan. Valtakunnallisessa lehdessä on tosin kirjoitettu maakuntalehteä useammasta kirjailijanimestä.

Riikka-ala-harjat ja suvi-aholat

Eniten kirjallista julkisuutta Helsingin Sanomissa ovat saaneet kirjailijat **Sofi Oksanen**, **Riikka Ala-Harja**, **J. K. Rowling** ja **J. R. R. Tolkien**⁴⁵. Lisäksi valtiotieteiden tohtori, ”kohudosentti” **Johan Bäckman**, turkulainen kirjailija **Riku Korhonen**, romaaninsa ”Vieras” vuonna 2012 julkaissut kirjailija **Riikka Pulkkinen** ja Helsingin Sanomien kriitikko-toimittaja **Suvi Ahola** ovat saaneet Helsingin Sanomissa hyvin palstatilaa. Maakuntalehteen verrattuna valtakunnallisen lehden niin sanottuja ”omia kirjailijoita” ovat tutkimukseni mukaan Riikka Ala-Harja, Riku Korhonen ja Suvi Ahola.

⁴⁵ Katso Liite 4, jossa on taulukot eniten esille nousseiden kirjailijanimien esiintymismääristä sekä Satakunnan Kansassa että Helsingin Sanomissa syksyn 2012 aikana. Olen laskenut yhteen sekä itsenäisesti että ryhmässä mainitut tekijänimet.

Helsingin Sanomissa on ilmestynyt ainakin seitsemän kertaa juttuja kirjailijoista **Kreetta Onkeli**, **Pirjo Hassinen** ja **Ulla-Lena Lundberg**, joka sai vuonna 2012 teoksellaan ”Is” Finlandia-palkinnon. Saman verran esillä ovat olleet kiinalainen kirjailija **Mo Yan** eli **Guan Moye**, joka sai kirjallisuuden Nobel-palkinnon, edesmenneet klassikkokirjailijat **Mika Waltari**, Muumien äiti **Tove Jansson** ja 1960-luvun merkittävimpiin runoilijoihin kuulunut **Pentti Saarikoski**. Lisäksi kirjailija Jari Tervon vaimo **Kati Tervo** on kirjoittanut kolumnejaan lehteen säännöllisesti.

Kuutisen kertaa viiden kuukauden aikana lehdessä ovat nousseet esille muun muassa Fingerpori-sarjakuvistaan tunnettu **Pertti Jarla**, rockmuusikko-kirjailija **Kauko Röyhkä**, fiktiivisen hahmon ”Mielensäpahoittajan” luonut **Tuomas Kyrö** ja vuonna 2011 Finlandia-palkinnon saanut **Rosa Lixsom**. Lisäksi koululaisten Luetko sinä? -kampanjan yhteydessä novelleja kirjoittaneen nuortenkirjailijan **Vilja-Tuulia Huotari-sen**, helsinkiläisen romaanikirjailijan **Elina Hirvosen** ja venäläisen klassikkokirjailija **Fjodor Dostojevskin** nimet ovat saaneet näkyvyyttä. Heitä näkymättömämmiksi eivät ole jääneet myöskään Viivi & Wagner -sarjakuvataiteilija **Jussi** eli **Juba Tuomola**, helsinkiläinen kirjailija **Juha Itkonen** ja Porissa asuva romaanikirjailija **Juha Seppälä**.

Viitisen kertaa Helsingin Sanomissa julkaistiin juttuja joukkorahoitusta ruotsin oppikirjalleen hakeneesta **Senja Larsenista**, venäläisestä, klassikonovelleja luoneesta **Anton Tshehovista**, yhdysvaltalaisesta kirjailijasta **John Irvingistä** ja kirjailija-elokuvaohjaaja-kansanedustajasta **Jörn Donnerista**. Lisäksi esseekirjailija **Matti Mäkelä**, joka on kirjoittanut lehteen kolumneja, CIA:n entisen johtajan David Petraeusin salarakas ja elämäkerran kirjoittaja **Paula Broadwell** sekä ”Saatanalliset säkeet” -romaanin kirjoittanut **Salman Rushdie** ovat yhtä lailla olleet esillä. Myös helsinkiläinen runoilija **Tomi Kontio**, esikoisrunoilija **Veera Antsalon** ja ”Syötäväksi kasvatetut” -tietokirjallaan Tieto-Finlandia-palkinnon vuonna 2012 saanut **Elina Lappalainen** ovat saaneet palstatilaa. Antsalon voitti Helsingin Sanomien esikoiskirjailijoiden kansikilpailun (26.10.2012) kirjallaan ”Sähkökatkoksen aikaan”.

Vähintään kolme kertaa Helsingin Sanomissa on mainittu melkein 30 kirjailijaa. Tämä tarkoittaa tutkimusaineistossani, että he ovat olleet näyttävästi esillä kerran: heistä kerrovasta jutusta on tehty vinkkejä ja/tai on ilmestynyt sekä tekijästä henkilöjuttu että teoksesta kirja-arvio. Osa kirjailijoista on sellaisia, jotka ovat olleet mukana useasta teki-

jästä samanaikaisesti kertovassa artikkelissa. Useampaan kuin kahteen kertaan Helsingin Sanomissa ovat saaneet julkisuutta muun muassa: englantilainen klassikkorikoskirjailija **Agatha Christie**, suomalainen romaanikirjailija **Anja Snellman**, avaruustähtitieteen professori, ”Kaiken käsikirja” -teoksen kirjoittanut **Esko Valtaoja**, presidentti Sauli Niinistön puoliso, runoilija, rouva **Jenni Haukio**, historioitsija ja valtiotieteen tohtori **Jukka Tarkka** ja tieteis- ja tietokirjailija **Risto Isomäki**. Myös Satakunnan Kansassa huomiota ovat saaneet muiden joukossa Jenni Haukio, Jukka Tarkka sekä tulevaisuusraportin tehnyt **Pekka Himanen**.

Elina-wallinit ja kimmo-ahoset

Niin kuin valtakunnallisessa lehdessä, maakuntalehdessä on kirjoitettu vuonna 2012 eniten kirjailija Sofi Oksasesta. Toiseksi eniten lehdessä on saanut näkyvyyttä porilainen murrekirjailija ja -pakinoitsija **Elina Wallin** – Satakunnan oma kirjailija, josta ei ole ilmestynyt yhtään artikkelia valtakunnallisessa lehdessä. Riikka Ala-Harja taas ei ole saanut erityisen paljon huomiota osakseen maakuntalehdessä.

Myös Satakunnan Kansassa englantilaiset fantasiakirjailijat J. R. R. Tolkien ja J. K. Rowling on nostettu useita kertoja esille; edesmennyt Tolkien on saanut hieman enemmän palstatilaa kuin keski-ikäinen naiskirjailija Rowling. Valtiotieteiden tohtori Johan Bäckman on saanut huomiota Suomen ja Venäjän välisten lapsikiistojen kautta sekä kirjoittamalla teoksen ”Tapaus Anton”. Yhtä paljon esillä on ollut yleiseen historiaan perehtynyt **Kimmo Ahonen**, joka on kirjoittanut Satakunnan Kansaan kolumnia. Helsingin Sanomissa Ahosta puolestaan ei ole nostettu esille.

Niin kuin Helsingin Sanomissa, esillä ovat olleet (kuusi kertaa) Porissa asuva Juha Seppälä, kirjailija-toimittaja Karo Hämäläinen, nuortenkirjailija Vilja-Tuulia Huotarinen ja Enkeli-Elisan luoja Minttu Vettenterä, josta on kirjoitettu lähinnä uutissivuilla. Tietokirjailija-toimittaja **Eveliina Talvitie** on saanut näkyvyyttä kolumneillaan, kun taas Helsingin Sanomissa häntä ei ole tutkimuksen aikana mainittu. Esikoisteoksestaan ”Nälkävuosi” Helsingin Sanomain kirjallisuuspalkinnon vuonna 2012 saanut **Aki Ollikainen** sai Satakunnan Kansassa hieman enemmän huomiota kuin Helsingin Sanomissa. Ollikaisen kanssa yhtä paljon palstatilaa ovat saaneet Porissa asuva kuvataiteilija-kirjailija **Hanna-Riikka Kuisma** ja Savukeidas Kustannuksen kustannuspäällikkö **Ville Hytönen**. Molemmat ovat ottaneet maakuntalehdessä kirjailijan roolissa kantaa yhteiskunnal-

lisiin asioihin, ja kumpikaan ei ole ollut esillä Helsingin Sanomissa. Myös Rauman Lappissa asuva, Lounais-Suomen murteella kirjoittava murrerunoilija **Heli Laaksonen** on saanut enemmän huomiota Satakunnan Kansassa kuin valtakunnallisessa lehdessä.

Lisäksi Satakunnan Kansasta nousevat esille kolumneillaan (neljään kertaan) Rovaniemellä syntynyt kirjailija **Katja Kettu** sekä vapaana toimittajana Irlannista työskentelevä **Markus Ahonen**. Saman verran juttujen aiheina tai kannanottojen tekijöinä ovat olleet turkulainen esikoiskirjailija **Lauri Levola**, ”Juoppohullun päiväkirja” -kirjasarjan kirjoittanut **Juha Vuorinen**, ”Popula”-romaanin vuonna 2012 kirjoittanut **Pirjo Hassinen** ja Johan Bäckmanin teoksen vastineeksi ”Tapaus Anton” -teoksen kirjoittanut **Tuula Malin**. Levola ja Ahonen ovat esimerkiksi jääneet Suomen suurimman sanomalehden ulkopuolelle.

HS kansainvälisempi kuin SK

Kun vertaillaan kirjailijoiden kansalaisuutta Helsingin Sanomissa ja Satakunnan Kansassa, lehtien linjassa näyttää olevan painotusero. Maakuntalehdessä kerrotaan huomattavasti enemmän suomalaiskirjailijoista kuin muunmaalaisista: peräti 80 prosenttia kirjallisuusjutuista käsittelee kotimaisia tekijöitä. Valtakunnallisessa lehdessä on SK:ta useammin esillä ulkomaalaisia kirjailijoita. Esimerkiksi kirjallisuuden Nobelin saanut kiinalaiskirjailija Mo Yan ja englantilainen näytelmäkirjailija William Shakespeare ovat kuitenkin olleet esillä molemmissa lehdissä.

Helsingin Sanomissa on julkaistu muunmaalaisista juttuja eniten yhdysvaltalaiskirjailijoista, toiseksi englantilaisista. Satakunnan Kansassa puolestaan on kirjoitettu eniten englantilaiskirjailijoista. Helsingin Sanomissa on kaikkiaan kirjoitettu useamman maan kirjailijoista (30 kansalaisuutta) kuin Satakunnan Kansassa (21 kansalaisuutta)⁴⁶. Muista kuin englantilaisista, amerikkalaisista tai suomalaisista kirjailijoista on tehty Helsingin Sanomissa 217 juttua, Satakunnan Kansassa 86. Molemmissa lehdissä ”muiden maiden kirjailijat” ovat pääosin Venäjältä, Saksasta ja Ruotsista. Helsingin Sanomissa ei ole

⁴⁶ Mukaan luettuna myös luokka ”suomalainen”, mutta ei luokkaa ”useita kansalaisuuksia”.

syksyn 2012 aikana kirjoitettu juttuja afrikkalais-, islantilais- ja itävaltaiskirjailijoista, kuten maakuntalehdessä. Siinä puolestaan ei ole julkaistu valtakunnallisessa lehdessä olleita artikkeleja muun muassa valkovenäläisistä, brasilialaisista, sveitsiläisistä, argentiinalaisista, japanilaisista ja iranilaisista tekijöistä.

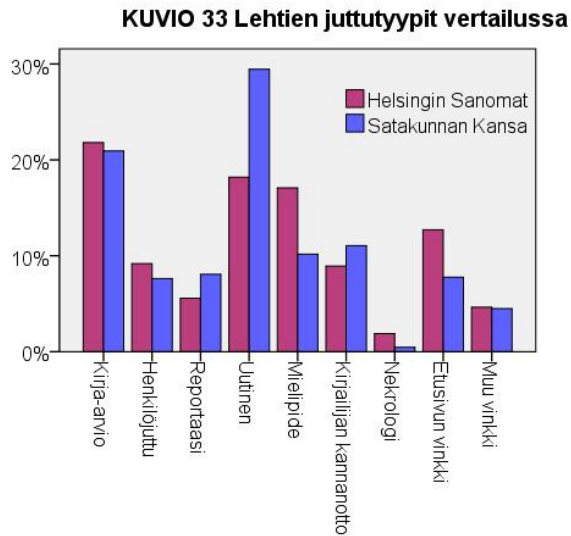
Helsingin Sanomissa ja Satakunnan Kansassa ei näyttäisi prosentuaalisesti verrattuna olevan osastoittain suuria eroja akselilla suomalaiset–muunmaalaiset. Maakuntalehdessä muista kuin suomalaisista kirjoitetuista artikkeleista yli puolet (57 prosenttia) on kulttuuriosastolla, toiseksi eniten niitä on Enemmän-osastolla (18 prosenttia) ja kolmanneksi osastolla ”Radio ja televisio”. Helsingin Sanomissa ulkomaisista kirjailijoista tehdyistä jutuista toiseksi eniten on julkaistu ”Erikoisosastoilla”.

Ulkomaisista kirjailijoista on kirjoitettu Helsingin Sanomissa mielipiteitä, Satakunnan Kansassa uutisia. HS:n amerikkalaiskirjailijoista tehdyistä jutuista kuitenkin suurin osa on uutisia, englantilaiskirjailijoista mielipiteitä. Valtakunnallisen lehden yhdysvaltalaiskirjailijoista kirjoitetuista artikkeleista yli puolet käsittelee ulkomaista kaunokirjallisuutta. Tietokirjallisuuden aihealueista ”Historia” on lehdissä kirjoitetuin myös ulkomaa- laisten tekijöiden tapauksissa. Molemmissa lehdissä englantilaiskirjailijoista tehdyistä jutuista lähes kaikki (noin 80 prosenttia) kertovat ulkomaisesta fiktiosta.

5.3.2 SK uutisvetoinen – HS:ssa kirja-arvio kunniasa

Niin Helsingin Sanomissa kuin Satakunnan Kansassakin noin puolet kaikista kirjallisuusjutuista on yhä julkaistu kulttuuriosastolla. Toiseksi eniten (23 prosenttia) Satakunnan Kansan kirjallisuusjutuista on ilmestynyt osastolla ”Enemmän”, Helsingin Sanomien osastoluokassa ”Erikoisosastot”, jonka alaluokassa ”Ihmiset” on juttuja eniten. Satakunnan Kansan kirjallisuusjutuista kolmanneksi eniten on julkaistu ”muilla perusosastoilla”. Esimerkiksi maakuntalehden pääkirjoitussivulla on huomattavasti useampia kirjallisuusartikkeleja, pääkirjoituksiakin, kuin valtakunnallisessa lehdessä. Helsingin Sanomissa taas vinkataan kirjallisuusjutuista etusivulla useammin kuin Satakunnan Kansassa. Molempien lehtien osastolla ”Radio ja televisio” taas on lähes yhtä paljon juttuja. Vähiten artikkeleja on lehtien osastoilla ”Urheilu”, ”Mielipide” ja ”Talous”.

Helsingin Sanomissa on kirjoitettu kirjallisuudesta eniten kirja-arvioita, Satakunnan Kansassa uutisia (ks. Kuvio 33). Siinä missä valtakunnallisessa sanomalehdessä on ilmestynyt kolmanneksi eniten mielipiteitä, maakuntalehdestä on voinut lukea kirjailijoiden omia kannanottoja. Helsingin Sanomissa

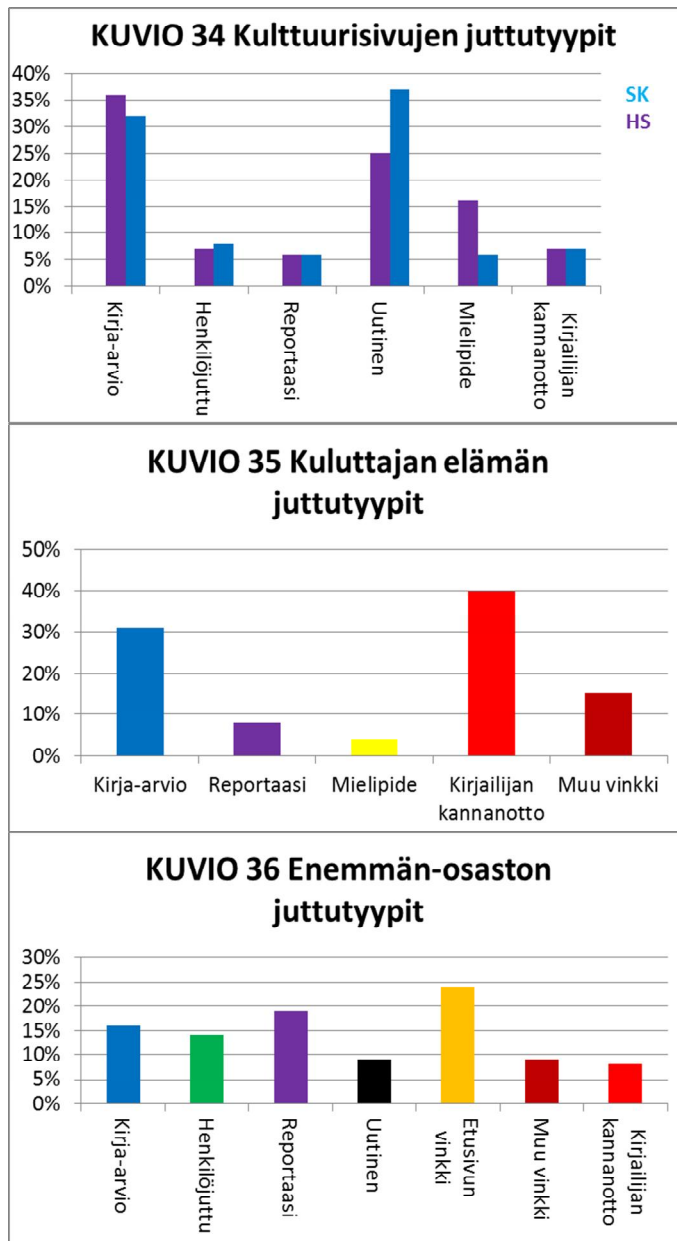
taas on ilmestynyt Satakunnan Kansaa enemmän etusivun vinkkejä ja henkilöjuttuja kirjallisuuden alalta; reportaaseja puolestaan on prosentuaalisesti verrattuna ollut enemmän maakuntalehdessä. Nekrologeja on julkaistu molemmissa lehdissä vähän, mutta enemmän poisnukkuneita kirjailijoita on muistettu Helsingin Sanomissa.

Siinä missä Helsingin Sanomien kulttuuriosaston yleisin juttutyyppi on ollut kirja-arvio⁴⁷, Satakunnan Kansan kulttuurisivuilla on julkaistu eniten uutisia⁴⁸ kirjallisuudesta (ks. Kuvio 34 seuraavalla sivulla). Toiseksi eniten HS:n kulttuuriosastolla taas on ollut uutisia, SK:ssa vastaavasti kirja-arvioita. Kolmanneksi eniten Helsingin Sanomien kulttuurisivuilla on ollut mielipiteitä, Satakunnan Kansassa henkilöjuttuja⁴⁹.

⁴⁷ Helsingin Sanomissa on 254 kirja-arviota, joista 78 prosenttia on kulttuurisivuilla ja 14 prosenttia luokassa ”Kuluttajan elämä”. Satakunnan Kansassa kirja-arvioita on puolestaan 140, ja niistä 83 prosenttia on kulttuuriosastolla, 17 prosenttia Enemmän-osastolla.

⁴⁸ Helsingin Sanomien 212 uutisesta 66 prosenttia on kulttuuriosastolla. Maakuntalehdessä on kirjallisuusuutisia 197, ja niistä 67 prosenttia kulttuuriosastolla.

⁴⁹ Helsingin Sanomissa henkilöjuttuja on 107, ja niistä 36 prosenttia kulttuurissa, 36 prosenttia Ihmiset-osastolla. Satakunnan Kansan 51 henkilöjutusta 53 prosenttia on kulttuurisivuilla, 41 prosenttia Enemmän-osastolla.

Lehtien osastolla ”Radio ja televisio” on täysin selvää, mikä juttutyyppi hallitsee: melkein kaikki kirjallisuusjutut ovat mielipiteitä. Satakunnan Kansan ”muilla perusosastoilla” on eniten (54 prosenttia) kirjailijoiden kannanottoja: esimerkiksi pääkirjoitussivun jutuista suurin osa on kirjailijan kannanottoja. Helsingin Sanomien perusosastoilla julkaistuista jutuista taas kolmasosa on mielipiteitä, myös pääkirjoitussivulla. Tutkimukseeni mukaan Helsingin Sanomissa on esillä enemmän toimittajien kuin kirjailijoiden mielipiteitä, Satakunnan Kansassa toisin päin.

Helsingin Sanomien osastoluokassa ”Kuluttajan elämä” puolestaan kirjailijat pääsevät kannanotoillaan ääneen. Toiseksi eniten osastoluokassa on kirja-arvioita,

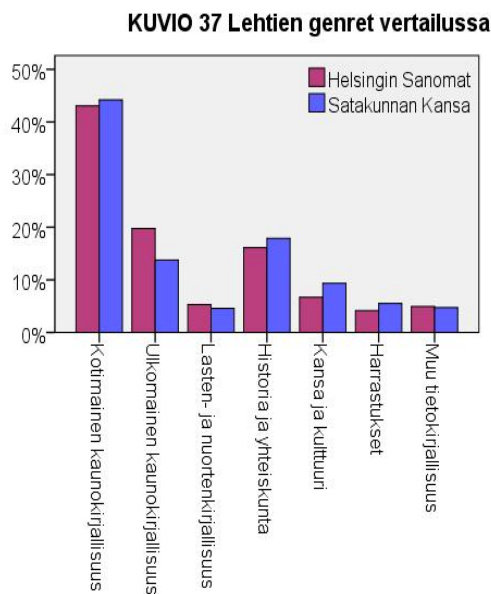
kolmanneksi ”muuta vinkkejä”. Satakunnan Kansan Enemmän-osastolla kirjailijat eivät puolestaan ole juuri päässeet ääneen. Muuten juttutyypin kirjo on kyseisellä osastolla laajempi kuin Helsingin Sanomien ”Kuluttajan elämässä” (vrt. Kuvio 35 ja 36). Suurin

ryhmä Enemmän-osaston jutuista on etusivun vinkkejä⁵⁰. Osaston sisäsivuilla puolestaan yleisin juttutyyppi on reportaasi, sitten kirja-arviot.

”Erikoisosastoilla” taas on monipuolisesti erilaisia juttutyyppisiä, mutta tutkimukseni perusteella voidaan todeta, että luokassa on enemmän kirjailijan henkilöön kuin teoksiin keskittyviä artikkeleja. Siinä missä henkilöjuttuja on eniten (30 prosenttia), kirja-arvioita on vähiten (neljä prosenttia). Valtakunnallisen lehden nekrologit on julkaistu Ihmiset-osastolla, kun taas maakuntalehdessä muistokirjoituksille ei ole varsinaista vakiopaikkaa.

5.3.3 HS:ssa ulkomaista fiktiota, SK:ssa historiasta tietokirjoja

Sanomalehdet noudattelevat tutkimukseni mukaan samanlaista linjaa kirjallisuuslajien

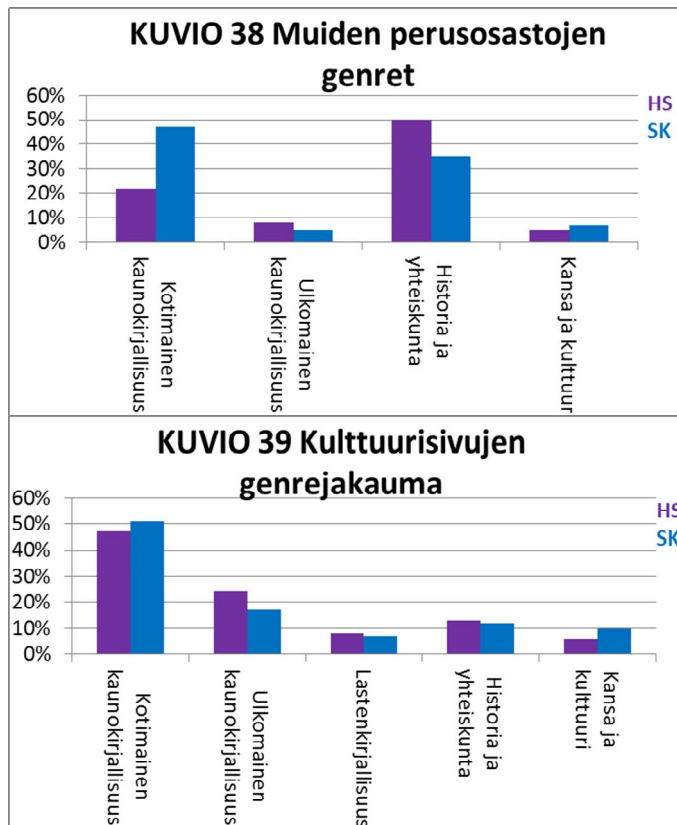

käsittelyssä. Molemmissa kirjoitetaan enemmän fiktiivisestä kuin faktapohjaisesta kirjallisuudesta. Tietokirjallisuudesta kertovien juttujen osuus on kuitenkin prosentuaalisesti verrattuna suurempi SK:ssa kuin HS:ssa. Molemmissa kirjoitetaan silti artikkeleja ylivoimaisesti eniten kotimaisesta kaunokirjallisuudesta (ks. Kuvio 37). Toiseksi eniten Helsingin Sanomissa on ilmestynyt

juttuja ulkomaisesta kaunokirjallisuudesta, Satakunnan Kansassa tietokirjallisuuden aihe ryhmästä ”Historia ja yhteiskunta”.

⁵⁰ Enemmän-osastolla on oma etusivunsa, jolla olevat vinkit olen luokitellut ”etusivun vinkkeihin”. Satakunnan Kansan etusivujen vinkit ovat jakautuneet niin, että noin 70 prosenttia on Enemmän-osaston etusivulla, noin 30 prosenttia koko lehden etusivulla.

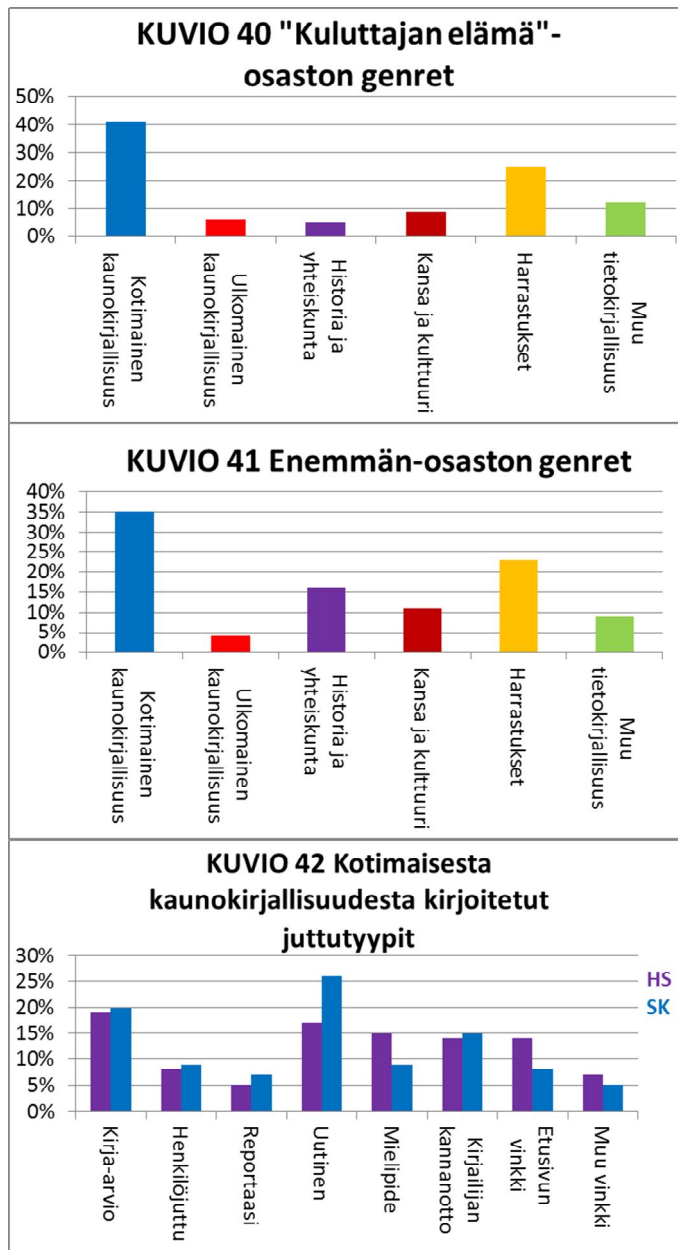
Lehtien esille nostamat kirjallisuusgenret ja tietokirjallisuuden aiheet eri osastoilla noudattavat myös pitkälti samankaltaista linjaa tutkimukseni mukaan. Satakunnan Kansan uutissivuilla noin puolet kirjallisuusjutuista kertoo aihealueesta ”Historia ja yhteiskunta”, kuten myös Helsingin Sanomissa. Toiseksi eniten uutissivuilla on artikkeleja kotimaisesta kaunokirjallisuudesta.

Tässä suhteessa lehtien suurin ero on ”muilla perusosastoilla”: Siinä missä HS:n osastoluokan artikkeleista puolet kertoo aihealueesta ”Historia ja yhteiskunta”, SK:n jutuista 47 prosenttia käsittelee kotimaista kaunokirjallisuutta (ks. Kuvio 38). Toiseksi eniten maakuntalehden perusosastoilla on kirjoitettu teoksista, jotka kuuluvat luokkaan ”Historia ja yhteiskunta”, valtakunnallisen lehden osastoilla taas kotimaisesta kaunokirjallisuudesta. Lehtien kulttuurisivut ovat puolestaan hyvin samanlaiset kirjallisuuslajien suhteen.

Kotimaisesta kaunokirjallisuudesta on ilmestynyt juttuja eniten, toiseksi käännetystä fiktiosta (ks. Kuvio 39). Toisin kuin HS:ssa, SK:n etusivuille ei ole nostettu esille lasten- ja nuortenkirjallisuutta eikä tietokirjallisuuden aiheiryhmää ”Harrastukset”.

Helsingin Sanomien ”Kuluttajan elämä” -osastoryhmittymässä faktasta ja fiktiosta on julkaistu juttuja lähes yhtä paljon. Osastoluokan jutuista hieman yli puolet kertoo tietokirjallisuuden tarinaa, kuten myös Satakunnan Kansan Enemmän-osastolla. Sekä ”Kuluttajan elämässä” että Enemmän-osastolla käsitellyin aihe on silti ylivoimaisesti kotimainen kaunokirjallisuus (ks. Kuviot 40 & 41 seuraavalla sivulla). Molemmilla osastoilla toiseksi eniten huomiota on saanut tietokirjallisuuden aiheiryhmä ”Harrastukset”. Suurin osa ”Harrastuksista” tehdyistä jutuista onkin julkaistu Enemmän-osastolla ja

osastokategoriassa ”Kuluttajan elämä”. Enemmän-osastolla kolmanneksi useimmiten aiheena on ollut ”Historia ja yhteiskunta”, ”Kuluttajan elämässä” muu tietokirjallisuus, josta kirjoitetuista aiheista ”Terveystieteet” on ollut ”Terveystieteet”.

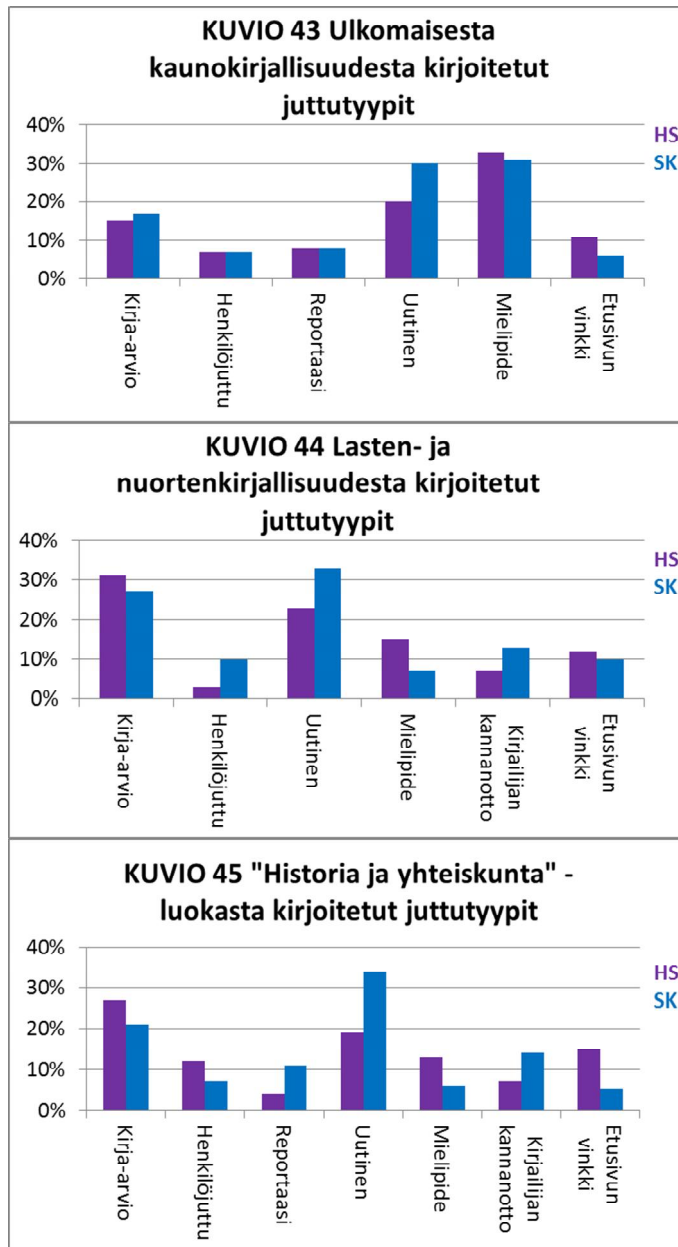
Seuraavaksi vertaan, onko kirjallisuusgenreistä kirjoitettu lehdistä samoja juttutyyppejä. Kotimaisesta kaunokirjallisuudesta⁵¹ on julkaistu Satakunnan Kansassa eniten uutisia, Helsingin Sanomissa taas kirja-arvioita (ks. Kuvio 42). Kotimaisen fiktion edustajat ovat ottaneet hieman enemmän kantaa SK:ssa kuin HS:ssa. Valtakunnallisessa lehdessä on puolestaan ilmestynyt enemmän mielipiteitä, etusivun vinkkejä ja muita vinkkejä kotimaisesta kaunokirjallisuudesta.

Ulkomaisesta fiktiosta taas on

molemmissa sanomalehdissä kirjoitettu eniten mielipiteitä (ks. Kuvio 43 seuraavalla sivulla). Käännetystä fiktiosta on ilmestynyt maakuntalehdessä lähes yhtä paljon uutisia.

⁵¹ Helsingin Sanomien kotimaisesta kaunokirjallisuudesta ilmestyneistä 497 jutusta 19 prosenttia on kirja-arvioita, 17 prosenttia uutisia. Satakunnan Kansassa genrestä on tehty 289 juttua, joista 26 prosenttia on uutisia, 20 prosenttia kirja-arvioita.

Lehtien lasten- ja nuortenkirjallisuudesta tehtyjen artikkelien juttutyypit puolestaan eroavat edellä käsitellyjä genrejä enemmän toisistaan. Satakunnan Kansassa lastenkirjallisuudesta on julkaistu huomattavasti eniten uutisia, kun taas Helsingin Sanomissa siitä on kirjoitettu useimmiten kirja-arvioita (ks. Kuvio 44). Siinä missä maakuntalehdessä lastenkirjallisuutta edustavat kirjailijat ovat ottaneet itse kantaa, Helsingin Sanomissa toimittajat ovat kirjoittaneet heistä mielipiteitä.

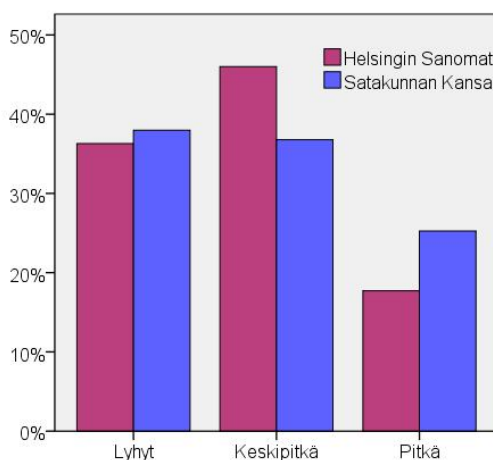
Myös tietokirjallisuuden aiheryhmästä "Historia ja yhteiskunta" on julkaistu Satakunnan Kansassa eniten uutisia, Helsingin Sanomissa kirja-arvioita (ks. Kuvio 45). Tietokirjallisuuden aiheryhmästä "Kansa ja kulttuuri" kirjoitetuista jutuista melkein puolet on SK:ssa uutisia, HS:ssa kirja-arvioita. Aiheluokasta "Harrastukset" taas on molemmissa kirjoitettu eniten kirja-arvioita. Toiseksi eniten siitä on julkaistu maakuntalehdessä reportaaseja, valtakunnallisessa lehdessä teoksen tekijät ovat saaneet kannanotoilleen näkyvyyttä. Satakunnan Kansan

"Muusta tietokirjallisuudesta" kirjoitetuista artikkeleista 45 prosenttia on juttutyypiltään uutisia. Helsingin Sanomissa luokasta on eniten kirja-arvioita ja henkilöjuttuja.

5.3.4 HS:ssa myös pitkiä kirja-arvioita – SK:ssa muut jutut

Helsingin Sanomien kirjallisuusjutuista lähes puolet on mitaltaan keskipitkiä (ks. Kuvio 46). Satakunnan Kansan kirjallisuutta käsittelevistä artikkeleista puolestaan suurin osa on lyhyitä, mutta keskipitkiä juttuja on lähes yhtä paljon. Prosentuaalisesti verrattuna SK:ssa on julkaistu myös pidempiä artikkeleja kuin HS:ssa. Siinä missä Satakunnan Kansan Enemmän-osaston jutuista 40 prosenttia on mitaltaan pitkiä, ”Kuluttajan elämän” jutuista peräti 54 prosenttia on keskipitkiä. Valtakunnallisen sanomalehden uutis-

KUVIO 46 Lehtien juttumitat

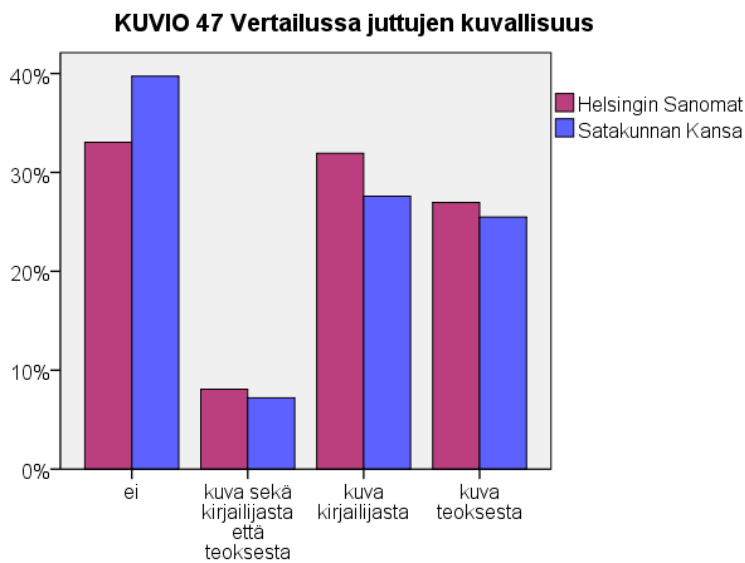
sivujen jutuista puolestaan 67 prosenttia on mitaltaan keskipitkiä, maakuntalehden jutuista taas suurin osa lyhyitä. HS:n osastolla ”Radio ja televisio” on pääosin lyhyitä juttuja, SK:n keskipitkiä. Maakuntalehden muilla perusosastoilla on prosentuaalisesti verrattuna enemmän pitkiä juttuja kuin Helsingin Sanomissa.

Helsingin Sanomien kirja-arvioista 57 prosenttia on keskipitkiä, Satakunnan Kansan arvioista puolestaan sellaisia on prosentuaalisesti verrattuna suurempi osa (73 prosenttia). Valtakunnallisessa lehdessä on kuitenkin myös melko useita pitkiä kirja-arvioita, toisin kuin maakuntalehdessä. Helsingin Sanomien henkilöjutuista ja reportaaseista taas huomattavasti yli puolet on mitaltaan pitkiä. Myös Satakunnan Kansan henkilöjutuista suurin osa (86 prosenttia) on pitkiä, niin kuin reportaaseista.

5.3.5 Kuvia enemmän HS:ssa, naiskirjailijoita SK:ssa

Satakunnan Kansassa on prosentuaalisesti verrattuna enemmän kuvattomia juttuja kuin Helsingin Sanomissa (ks. Kuvio 47 seuraavalla sivulla). Kirjailijakuvallisia artikkeleja on enemmän Helsingin Sanomissa kuin Satakunnan Kansassa. HS:n kulttuurisivujen artikkeleista 63 prosenttia on kuvallisia, Satakunnan Kansassa taas lähes puolet on kuvattomia. Molempien kulttuurisivujen juttujen yhteydessä on kuitenkin useimmiten kuva kirjailijasta, ei teoksesta.

Satakunnan Kansan Enemmän-osastolla puolestaan kuvallisia artikkeleja on peräti 78 prosenttia, ja niistä yli kolmasosassa on kuva teoksesta. Myös Helsingin Sanomien ”Kulttuurin elämässä” suosituin vaihtoehto on ollut laittaa jutun yhteyteen kuva teoksesta, mutta kirjailijan kuvia on melkein yhtä usein. SK:n ”muilla perusosastoilla” on huomattavasti eniten kuvia kirjailijoista, HS:n osastoilla teoskuvallisia juttuja on aavistuksen verran enemmän. Maakuntalehden ”Radio ja televisio” -osaston kirjallisuuskuvituksista 70

prosentissa on kuva teoksesta, ja lähes samoin on valtakunnallisessa lehdessä.

Sekä Satakunnan Kansan että Helsingin Sanomien kirjallisuusuutiset ovat yli 60-prosenttisesti kuvattomia. Maakuntalehden uutisten kuvituksena on kuitenkin yleisemmin kuva teoksesta, valta-

kunnallisen lehden kuva kirjailijasta. Eniten kuvia taas on molempien lehtien kirjailijakuvien yhteydessä, ja arviot on kuvitettu enemmän teos- kuin kirjailijakuvilla.

Kun verrataan, onko Satakunnan Kansassa ja Helsingin Sanomissa saman verran artikkeleja mies- ja naiskirjailijoista sekä useista tekijöistä, todetaan, että lehtien välillä ei juuri ole eroa. Satakunnan Kansassa naiskirjailijoita käsitellään prosentuaalisesti verrattuna hieman enemmän kuin Helsingin Sanomissa. Valtakunnallisessa lehdessä puolestaan on useampi juttu, jossa kerrotaan samaan aikaan useasta tekijästä.

Satakunnan Kansassa naiskirjailijoista on kirjoitettu kulttuurisivujen jälkeen toiseksi eniten Enemmän-osastolla. Se onkin ainoa osasto, jolla naiskirjailijoista on kirjoitettu prosentuaalisesti verrattuna enemmän kuin mieskirjailijoista – Helsingin Sanomissa mieskirjailijoista on nimittäin enemmän juttuja jokaisella osastolla. Maakuntalehdessä naiskirjailijat ovat ottaneet itse kantaa, kun taas Helsingin Sanomissa he ovat olleet enemmän esillä etusivuvinkeissä. Kun kirjoitetaan lasten- ja nuortenkirjallisuudesta,

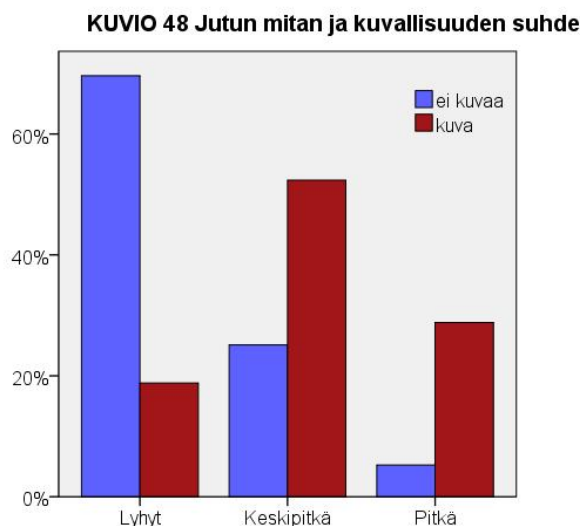
kyseessä on useammin nais- kuin mieskirjailija – molemmissa lehdissä. Maakuntalehden tietokirjallisuuden aihe ryhmästä ”Harrastukset” kertovista jutuista naiskirjailijoiden osuus on mieskirjailijoiden osuutta suurempi. Valtakunnallisessa lehdessä taas mieskirjailijat ovat enemmistössä.

5.4 KIRJALLISUUSARTIKKELIEN TYYLEJÄ

Tässä luvussa analysoin, mikä on jutun pituuden ja kuvan suhde sekä vaikuttavatko kirjailijan sukupuoli ja kansalaisuus jutun mittaan. Tarkastelen, vaikuttavatko tekijän kansalaisuus ja sukupuoli tai tekijöiden määrä kuvallisuuteen. Lisäksi analysoin lyhyesti muunmaalaisten kirjailijoiden sukupuolen vaikutusta heidän saamaansa näkyvyyteen sanomalehdissä.

5.4.1 Lyhyt juttu kuvatta

Molempien lehtien kirjallisuusartikkeleista on tutkimukseni mukaan havaittavissa samanlainen yhteys jutun koon ja kuvan välillä. Kun juttu on lyhyt, se on hyvin usein myös kuvaton (ks. Kuvio 48). Kun taas artikkeli on mitaltaan keskipitkä tai pitkä, sen

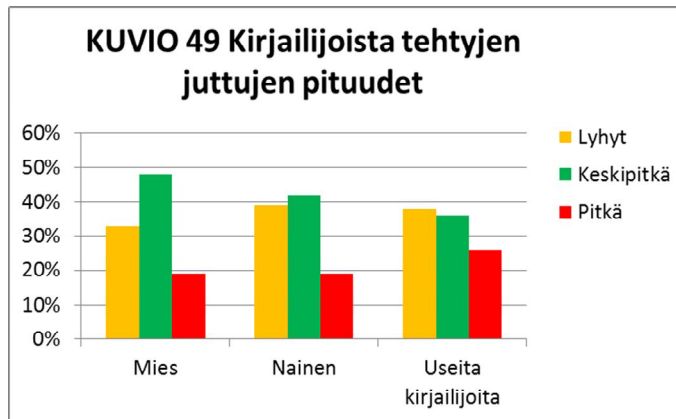

yhteydessä on kuva kirjailijasta ja/tai teoksesta. Helsingin Sanomien lyhyistä artikkeleista 67 prosenttia on ilman kuvaa, kuten myös Satakunnan Kansan. Jos sanomalehtien lyhyissä jutuissa on kuva, se on pääasiassa teoksesta.

Valtakunnallisen sanomalehden keskipitkistä jutuista

83 prosenttia on kuvallisia, maakuntalehden 70 prosenttia. Myös SK:n pitkistä jutuista 86 prosenttia on kuvallisia, Helsingin Sanomien peräti 95 prosenttia. Sekä keskipitkien kuin pitkien juttujen yhteydessä on yleensä julkaistu kuva kirjailijasta.

Kun analysoidaan kirjallisuusjuttujen pituuden ja kansalaisuuden suhdetta, huomataan, että lehdet ovat melko samoilla linjoilla. Helsingin Sanomissa suomalaiskirjailijoista kirjoitetuista jutuista suurin osa on mitaltaan keskipitkiä, kun taas Satakunnan Kansassa enemmistö artikkeleista on lyhyitä. Helsingin Sanomien yhdysvaltalaiskirjailijoista ker-

toivista jutuista 44 prosenttia on keskipitkiä, Satakunnan Kansan 46 prosenttia. Venäläis- ja saksalaiskirjailijoista on julkaistu lähinnä lyhyitä juttuja.

Kun verrataan Satakunnan Kansan ja Helsingin Sanomien kirjallisuusjuttujen pituuksien suh-

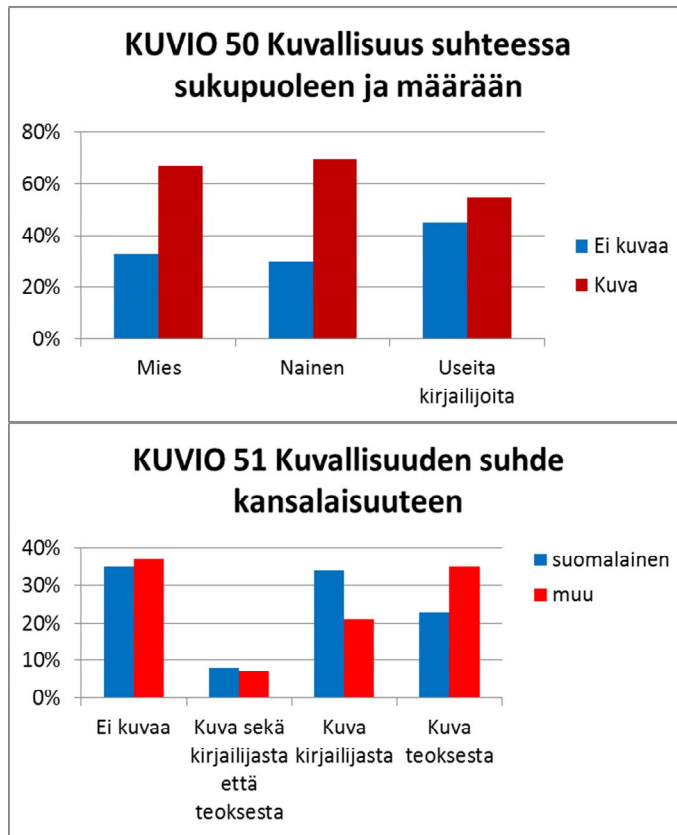
detta kirjailijoiden sukupuoleen ja määrään, huomataan niiden noudattelevan lähes samaa linjaa. Siinä missä mieskirjailijoista on ilmestynyt enemmän keskipitkiä, naiskirjailijoista on enemmän lyhyitä artikkeleja (ks. Kuvio 49). Satakunnan Kansassa naiskirjailijoista on kirjoitettu eniten lyhyitä juttuja, kun taas Helsingin Sanomissa heistä on tehty eniten keskipitkiä.

Useista kirjailijoista kertovat jutut puolestaan ovat lehdissä suurimmaksi osaksi lyhyitä. Heistä on kuitenkin julkaistu prosentuaalisesti verrattuna aavistuksen enemmän pitkiä juttuja kuin nais- ja mieskirjailijoista. Maakuntalehdessä useista kirjailijoista julkaistuis- ta jutuista 40 prosenttia on lyhyitä; valtakunnallisessa sanomalehdessä suurin osa (39 prosenttia) niistä on keskipitkiä.

5.4.2 Suomalainen naiskirjailija useimmin esillä

Kun lehdissä kirjoitetaan muiden maiden kirjallisuuden luojaista, kyseessä on yleensä miespuolinen menestyjä. Helsingin Sanomien artikkeleista 59 prosentissa kerrotaan ulkomaisen mieskirjailijan tarinaa, Satakunnan Kansassa 61 prosentissa. Kun kerrotaan esimerkiksi yhdysvaltalaisista kirjailijoista, heistä 73 prosenttia on miehiä. Satakunnan Kansassa ruotsalaiskirjailijoista kertovissa jutuissa puolestaan toteutuu tasa-arvo: 36 prosenttia artikkeleista raportoi nais-, 36 prosenttia mieskirjailijoista. Myös Helsingin Sanomissa ruotsalaiskirjailijoista 34 prosenttia on naisia.

Tutkimukseni mukaan sukupuolella ja kirjailijoiden määrällä on vaikutusta kirjallisuuskuttujen kuvallisuuteen sanomalehdissä: Kun juttu kertoo useasta kirjailijasta, siihen liittyy useammin kuva teoksesta kuin tekijöistä. Naiskirjailijasta kerrottaessa artikkelin

yhteydessä on hieman useammin kuva kuin mieskirjailijasta (ks. Kuvio 50). Molemmissa lehdissä niin mies- kuin naiskirjailijoista kirjoitettujen juttujen yleisin kuvavaihtoehto on kirjailijakuva. Mieskirjailijoista kirjoitetuista jutuista 33 prosenttia on ilman kuvaa, naiskirjailijoista 30 prosenttia. Useista kirjailijoista kertovista jutuista kuvattomia on eniten.

Kirjailijan kansalaisuus näyttää myös vaikuttavan juttujen kuvallisuuteen: suomalaiskirjailijoista on enemmän kuvia kuin heidän

ulkomaalaisista kollegoistaan (ks. Kuvio 51). Ulkomaisista teoksista sen sijaan on prosentuaalisesti verrattuna enemmän kuvia kuin kotimaisista. Esimerkiksi Helsingin Sanomien ruotsalaiskirjailijoista kertovista jutuista 44 prosenttia on teoskuvallisia. Muista kansalaisuusryhmistä kertovista jutuista lähes puolet on kuvattomia.

6 TULKINTOJA

Tässä luvussa tulkiten tutkimustulosteni pohjalta kirjallisuusjournalismia ja sen asemaa sanomalehdissä syksyllä 2012. Vertailen huomioitani Hellmannin ja Jaakkolan (2009) tutkimustuloksiin sekä Goldingin ja Elliottin (1979) sekä Harcupin ja O’Neillin (2001) uutiskriteereihin. Tarkastelen esille nousseiden kirjallisuusgenrien ja aihe ryhmien suhdetta Suomessa vuonna 2012 julkaistuun kirjallisuuteen Kansalliskirjaston mukaan. Lisäksi pohdin, onko sanomalehtien kirjallisuusjournalismilla mahdollisesti yhteyttä siihen, mitkä teokset olivat vuoden 2012 bestsellereitä.

6.1 KIRJALLISUUSJOURNALISMIN JOURNALISTINEN KÄÄNNE

Kirjallisuuden näkyvyys sanomalehdissä on laajentunut. Kuten ennakoin johdannossa, kirjallisuudesta julkaistut journalistiset jutut ovat rikkoneet lehtien kulttuuriosastojen selkeät raja-aidat. Kulttuurin perinteisestä lajista on siis kirjoittanut lehdissä kuka tahansa yleisjournalisti. Vaikka sekä Satakunnan Kansassa että Helsingin Sanomissa viiden kuukauden aikana esiintyneistä kirjallisuusjutuista puolet on yhä julkaistu lehtien kulttuuriosastoilla, toinen puoli niistä on julkaistu muilla osastoilla. Esimerkiksi Satakunnan Kansan kulttuurisivuilla ei ole 7. päivä joulukuuta vuonna 2012 ilmestynyt yhtään artikkelia kirjallisuudesta, mutta uutissivuilla useampi. Maakuntalehti näyttää kuitenkin noudattavan perinteistä osastojakoa aavistuksen enemmän kuin Helsingin Sanomat: sen kulttuuriosastolla ilmestyneiden kirjallisuusjuttujen prosentuaalinen osuus on hieman suurempi kuin valtakunnallisessa lehdessä.

Hellmanin ja Jaakkolan (2009, 34–35, 37) tutkimustuloksen mukaan Helsingin Sanomien kulttuurisivujen artikkelien juttutyypeistä kaksi käytetyintä ovat vuosina 1978–2008 olleet uutinen, journalistisen paradigman keskeisin juttutyyppi, ja arvostelu, esteettisen paradigman kivijalka. Uutisten osuus HS:n kulttuurisivuilla on pysynyt 1970-luvulta asti noin 40 prosentissa, arvostelujen runsaassa 30 prosentissa. Kun uutisten määrä on lisääntynyt, arvioiden määrä on laskenut. Esimerkiksi uutisten osuus (46 prosenttia) oli suurimmillaan vuoden 2003 aineistossa, kun taas arvosteluja julkaistiin vähiten (26 prosenttia). Kolmanneksi eniten (10 prosenttia) on ollut juttutyyppejä ”muu kommentaari”, neljänneksi henkilöjuttuja tai -haastatteluja. Reportaasin, featuren, osuus on puolestaan

ollut neljä prosenttia. Hellmann ja Jaakkola (2009, 37) katsovat, että uutisten, henkijöjuttujen ja reportaasien korostaminen nostamalla niitä lähtöjutuiksi on osa journalistista käännettä.

Tutkimukseni mukaan Helsingin Sanomien kulttuuriosaston yleisin juttutyyppe on kuitenkin ollut kirja-arvio vuonna 2012. Uutinen on tullut heti toisena. Satakunnan Kansassa puolestaan osaston jutuista enemmistö on ollut uutisia. Kaikkiaan kirjallisuudesta on kirjoitettu aineistossani lähes yhtä paljon kirja-arvioita kuin uutisia: sillä erolla, että Helsingin Sanomissa on ilmestynyt eniten kirja-arvioita, Satakunnan Kansassa uutisia. Maakuntalehden kulttuuriosaston ”uutisvaatimus” näyttää olevan voimakkaampi kuin valtakunnallisen lehden. Hellman ja Jaakkola (2009, 39) uskovatkin Helsingin Sanomissa tapahtuneen journalistisen käänteen heijastuvan koko päivälehdistöön: kehitys lienee vielä suoraviivaisempaa valtakunnallista lehteä pienemmissä maakuntalehdissä.

Kirja-arvion uudet kriteerit

Tutkimukseni valossa näyttää siltä kuin valtakunnallinen sanomalehti olisi jonkin verran palannut takaisin kirja-arvioiden aikaan, esteettiseen paradigmaan. Helsingin Sanomissa on ollut kirjallisuuteen keskittyneitä liitteitä, jolloin lähtöjuttuna on ollut kirja-arvio, kuten kirjallisuusliite ”Kirjassa” (24.10.2012). Arvioituna olevan teoksen on kuitenkin oltava mielenkiintoinen journalistisin kriteerein – ei niinkään esteettisin. Tietokirjallisuudesta kirjoitetuista jutuista kolmasosa on kirja-arvioita. Esimerkiksi aiheryhmästä ”Historia ja yhteiskunta” on julkaistu Helsingin Sanomissa eniten kirja-arvioita, Satakunnan Kansassa uutisia. Valtakunnallisessa lehdessä ulkopuoliset asiantuntijat, kuten professorit ja tutkijat, arvioivat usein oman alansa tietokirjoja. Satakunnan Kansassa asiantuntijoita ei ole hyödynnetty yhtä usein, minkä vuoksi aiheesta on helpompi julkaista uutinen kuin kirja-arvio.

Goldingin ja Elliottin (1979) sekä Harcupin ja O’Neillin (2001) uutiskriteerien käyttö näkyy tutkimukseni mukaan selvästi sanomalehtien kirjallisuusjutuissa. Vaikka kaunokirjallisuudesta kerrotaan enemmän kuin tietokirjallisuudesta, siitä on tehty kiitettävän paljon kirja-arvioita ja uutisia esimerkiksi uutissivuille. Kaunokirjallisuudesta kirjoitetuista jutuista suuri osa on uutisia kulttuurisivuillakin. Sekä tieto- että kaunokirjat ovat nostaneet esille yhteiskunnallisesti merkityksellisiä, uutikriteereitä täyttäviä aiheita.

Uutiskriteerien käytöstä kirja-arvioiden yhteydessä löytyy aineistostani hyviä malleja analysoimalla hieman laadullisesti. Esimerkiksi Helsingin Sanomien uutissivuilla julkaistu kirja-arvio (24.10.2012) Hannu Lehtilän tekemästä elämäkertakirjasta ”Tarja Halonen – paremman elämän puolesta” täyttää uutiskriteerit kertoa valtaeliitistä ja ajankohtaisesta, kuuluisasta henkilöstä. Jussi Aurénin arvio Ian Rankinin teoksesta ”Verisiteet” (SK, 15.11.2012) puolestaan ilmaisee mielipiteensä suoraan. Arvioija kiinnittää huomionsa suomentajan työhön otsikossa: ”Suomentaja raiskaa John Rebusin”. Kirja-arvion arvioimisen uutiskriteerinä on ollut paitsi kuuluisa kirjailija ja viihteellinen, uusi dekkari, myös kirja-arviossa itsessään oleva negatiivisuus, ”paha uutinen”, ja naseva otsikko, joka on omalta osaltaan lukijalle viihdettä.

Kriteeri viihteellisyydestä tuo kirjailijat esille

Kuten Hellmannin ja Jaakkolan (2009, 35) tutkimustuloksessa, kolmanneksi eniten kirjallisuusjournalismista on kirjoitettu lehdissä juttutyyppejä ”muu kommentaari” eli mielipide. Kirjallisen julkisuuden henkilöityminen ilmenee hieman eri tavalla kuin alkujaan oletin: henkilöjuttuja enemmän palstatilaa ovat saaneet kirjailijoiden omat kommentit. Maakuntalehdestä on voinut lukea kirjailijoiden kannanottoja peräti enemmän kuin toimittajien mielipiteitä kirjallisuudesta. Myös Helsingin Sanomien ”Kuluttajan elämä” -kategoriaan luokittelemillani sivuilla kirjailijat ovat päässeet ääneen, pääosin kolumneillaan. Kirjallisuusjournalismin uutiskriteereinä ovat näin olleet kuuluisuus, eliittisyys ja viihteellisyys.

Sanomalehtien kirjailijoiden valinnoissa ja kirjallisuustoimittajien mielipiteissä näkyvät niiden hieman eri tavalla painottuvat agendat. Helsingin Sanomien voidaan tulkita olevan maakuntalehteä henkilökeskeisempi, sillä lehdessä on ilmestynyt enemmän henkilöjuttuja ja etusivun vinkkejä niistä. Lisäksi HS:n kirjallisuusjuttujen kuvissa poseeraa hieman useammin kirjailija kuin maakuntalehdessä. Kirjailijakuvat vahvistavat ennako-oletustani henkilöitymisen tarinasta: tekijä on koettu teosta tärkeämmäksi ja haluttu nostaa esille kuvassa. Erityisesti Helsingin Sanomien Ihmiset-osaston kuvista suurimmassa osassa hymyilee menestynyt teoksen tekijä.

Myös maakuntalehden Enemmän-osaston kirjallisuusjutut ovat olleet merkittävässä roolissa henkilöön liittyvien uutiskriteerien kautta. Osaston yleisin juttutyyppejä on ollut reportaasi, joka on usein keskittynyt enemmän henkilöön kuin teokseen. Osasto poikke-

aa muiden linjasta siinä, että pitkät jutut kertovat useammin nais- kuin mieskirjailijoiden tarinaa. Maakuntalehdessä on prosentuaalisesti verrattuna julkaistu pidempiä artikkeleja kirjallisuudesta kuin HS:ssa. Toisaalta SK:n jutuista niukasti suurin osa on lyhyitä, mikä tekee lehden juttukokonaisuudesta kontrastisesti vaihtelevan.

6.1.2 Eriarvoista näkyvyyttä

Journalistisen jutun koko kertoo sen tärkeydestä journalistisessa arvohierarkiassa. Molemmissa lehdissä pitkiä juttuja kirjallisuudesta on vähiten, ja yleisin malli on keskipitkä. Verrattuna esimerkiksi uutisiin maailmanlaajuisesta talouskriisistä kirjallisuusjournalismin aiheet tuntuvat toissijaisilta. Ylivoimaisesti suurin osa kirja-arvioista on mitaltaan keskipitkiä – näyttäviä kritiikkispektaakkeleja on harvoin. Helsingin Sanomissa on kuitenkin ollut myös jonkin verran pitkiä kirja-arvioita, toisin kuin maakuntalehdessä. Tämä kertoo tarinaansa siitä, että Helsingin Sanomien perinteisenä pidetty kirjallisuusjournalistinen linja ei ole vielä kokonaan kadonnut. Satakunnan Kansassa puolestaan kirja-arvio näyttää menettävän paikkaansa uutiselle yhä enenevässä määrin.

Lehtien kulttuurisivujen kuvissa on useimmiten kirjailija. Aineistoni kirja-arvioiden yhteydessä on kuitenkin usein kuva teoksesta; kirjailijakuvallisia arvioita on valtakunnallisessa lehdessä hieman enemmän kuin maakuntalehdessä. Kuva lisää katseenvangitsijana jutun näkyvyyttä, mikä tekee omalta osaltaan kohdettaan entistä tunnetummaksi. Tietokirjallisuudesta kerrottaessa on suosittu teoskuvia, kun taas fiktiosta kirjoitettaessa on käytetty kuvaa kirjailijasta. Se, onko kuva teoksesta vai kirjailijasta, kertoo tulkintani mukaan siitä, mitä pidetään tärkeänä – ja kummalla tuotteella myydään. Eniten kirjailijan kuvaa on käytetty silloin, kun aiheena on ollut kotimainen kaunokirjallisuus. Voidaan siis päätellä, että suomalaisen fiktion saaman kirjallisen julkisuuden suhteen on merkityksellistä, kuka on tekijä.

Genreistä ja tietokirjallisuuden aiheryhmistä on ilmestynyt erimittaisia juttuja, mikä kertoo niiden keskinäisestä eriarvoisuudesta sanomalehdissä. Tietokirjallisuus on uutiskriteereiden valossa arvostettu genre, kun taas lasten- ja nuortenkirjallisuus täyttää kriteerit huomattavasti harvemmin. Kyseessä on myös naiskirjailijoiden genre. Pitkiä juttuja on prosentuaalisesti verrattuna ilmestynyt eniten tietokirjallisuuden aiheluokasta ”Historia ja yhteiskunta”, jolloin taas tekijöinä ovat olleet useimmiten miehet.

Reportaasissa ”Brändikö on avain menestykseen?” (SK, 30.9.2012) on haastateltu kahta satakuntalaiskirjailijaa, Hanna-Riikka Kuismaa ja Jukka-Pekka Palviaista, siitä, millainen on kirjailijan ja kirjan välinen julkisuussuhde. Onko kirjailijan brändi noussut hänen tekstiään tärkeämmäksi? Kuvaan on valittu nuorehkon naiskirjailijan kasvot – ei mieskirjailijan. Tutkimukseni mukaan sukupuoli ja kirjailijoiden määrällä on jonkin verran vaikutusta kirjallisuusjuttujen kuvallisuuteen. Kirjailijasta on useammin kuva silloin, kun artikkelissa kerrotaan naiskirjailijasta – nuori nainen lienee visuaalisesti vanhaa miestä houkuttelevampi.

6.1.3 Kirjallisuusjournalistista palvelua

Kirjallisuusjournalistiset jutut Helsingin Sanomien osastoilla, jotka olen luokitellut kategoriaan ”Kuluttajan elämä”, ja Satakunnan Kansan ”Enemmän”-osastolla näyttävät edustavan omalta osaltaan **hyötyjournalismia**. Siihen varsinkin Alma Media -konserniin kuuluva Satakunnan Kansa on linjannut keskittyvänsä. Liiketoiminnastaan kertovalla nettisivulla⁵² Alma Media määrittelee median tehtävän seuraavasti:

-- tuottaa lukijoilleen merkityksellistä, hyödyllistä tietoa – eväitä parempaan arkeen. Hyötyjournalismi onkin nykyään useissa Alma Median kustantamissa lehdissä journalismin keskeinen lähtökohta. Se rakentuu usein erilaisista vertailuista ja kysymys–vastaus-artikkeleista.

Alma Median mukaan hyötyjournalismi on yksi vastaus median murrokseen: se ”on nostanut palvelumuotoilun ja monikanavaisuuden uuteen rooliin”. Helsingin Sanomat käyttää vastaavasta ilmiöstä nimitystä **palvelujournalismi**. Vuonna 2014 Helsingin Sanomat haluaa edelleen ”vahvistaa lifestyle- ja palvelusisältöjen tarjoamista”, ja on hakenut tehtävään työntekijöitä ilmoituksella, joka linjaa palvelujournalismin pääteemoiksi muun muassa ruoan, terveyden ja hyvinvoinnin, ihmissuhteet, asumisen, työelämän,

⁵² Alma Median nettisivu. Saatavilla: <http://www.almamedia.fi/kestavamedia/ajatusjalki/>. Viitattu 3.4.2014 & 6.3.2014.

autot ja vapaa-ajan.⁵³ Kyseisiä aiheita sisältävät osastot olen tutkimuksessani yhdistänyt luokaksi ”Kuluttajan elämä”.

Lehtien hyöty-palvelujournalismin luokissa huomiota on saanut tietokirjallisuuden aihe-ryhmä ”Harrastukset”, josta on kirjoitettu eniten kirja-arvioita. Suomen Kustannusyhdistyksen mukaan⁵⁴ myydyimmät tietokirjat vuonna 2012 ovatkin olleet harrastusaiheisia: ”Guinnes World Records 2013”, ”Sääpäiväkirja” sekä Juha Berglundin ja Antti Rinta-Huumon ”Viinistä viiniin 2013”. Vuonna 2012 Enemmän-osastolla ja ”Kuluttajan elämä” -kategoriaan kuuluvilla sivuilla onkin ilmestynyt monia kirja-arvioita esimerkiksi ruokakirjoista.

Sekä Helsingin Sanomissa että Satakunnan Kansassa kuluttajia palvelevan tuotejournalismin yhteydessä arviota ovat jäsentäneet iskusanat: ”Toimiiko?”, ”Hyvää” ja ”Huonoa”. Kulttuurisivujen kirja-arvioissa sellaisia ei ole. Tulkintani mukaan kyseisissä arvioissa on sovellettu uutiskriteeriä ”visuaalinen houkuttelevuus”. Siksi hyötyjournalismia edustavilla osastoilla lähes kaikki kirjallisuusartikkelit ovat kuvallisia ja muutenkin visuaalisesti näyttäviä. Suhteessa eniten kuvallisia ja vähiten kuvattomia juttuja on julkaistu nimenomaan aihealueesta ”Harrastukset”.

Esimerkiksi Satakunnan Kansan Enemmän-osastolla julkaistu juttu ”Blogistit maustavat kirjakeiton” (16.12.2012) edustaa hyötyjournalismia. Ingressissä kerrotaan kokkauksen olevan ajankohtainen trendi, ja reportaasissa selvitetään keittokirjojen käyvän hyvin kaupaksi. Myös Helsingin Sanomissa (13.9.2012) syksyn ruokakirjat ovat saaneet huomiota teemaosastolla ”Ruoka”. Ruokakirjat on jaettu artikkelissa muun muassa kategorioihin ”Tv:stä tutut ja julkkikset”, ”blogikirjat”, ”herkkuja vauvoille”, ”muotileivonnaisia” ja ”drinkkejä ja maalaisjuomia”.

Jaakkolan (2012, 148) toteamus pitää tämän valossa paikkansa: populaariaiheet ovat lisääntyneet kulttuurijournalismissa. Uutiskriteerinä on selvästi paitsi aiheiden viihteel-

⁵³ Oikotie.fi. -nettisivulla oleva työpaikkailmoitus. Saatavilla: <http://tyopaikat.oikotie.fi/avoimet-tyopaikat/lifestyle-ja-palvelujournalismin-toimitussihteeri/770046>. Viitattu 17.4.2014.

⁵⁴ Suomen Kustannusyhdistys. Myydyimmät tietokirjat vuonna 2012. Saatavilla: <http://www.kustantajat.fi/files/output/690/bestsellerit+2012.pdf>. Viitattu 14.4.2014.

lisyys myös niiden läheisyys ihmisten arkeen. Kirjallisuusartikkelit ovat ”hyviä uutisia”: niillä on positiivinen, kevyt sävy kuluttamiseen. Hyötyjournalismin aiheina ovat useammin nais- kuin mieskirjailijat. He ovat ottaneet aktiivisesti kantaa, minkä ansiosta heistä tulee lukijoille entistä tutumpia.

6.1.4 Läheisyyskriteeri – ei esillä kaukaisten maiden tekijöitä

Tutkimukseni mukaan sanomalehdissä kerrotaan 73-prosenttisesti suomalaisista kirjailijoista. Tähän vaikuttanee uutiskriteeri läheisyydestä: kaukana asuvat muiden maiden kirjailijat eivät kiinnosta niin paljon kuin lähellä olevat, samassa kansallisessa kulttuuri-
piirissä vaikuttavat tekijät. Lehdet tukevat edelleen ”meidän” identiteettimme rakentamista kotimaisen kaunokirjallisuuden kautta. Yhtenäisen kansallistunteen luominen vaikuttaa pysyneen suomalaislehtien kirjallisuusjournalistisena tehtävänä kansainvälistyneestä, pirstaloituneesta maailmasta huolimatta.

Muunmaalaisista kollegoista eniten julkisuutta ovat saaneet valmiiksi jo hyvin tunnetut englantilaiset ja yhdysvaltalaiset. Kyseessä on yleensä ollut miespuolinen menestyjä – vain ruotsalaiskirjailijoista kertovien juttujen määrän suhteen on toteutunut tasa-arvo sukupuolten kesken. Muunmaalaiset teokset ja tekijät, eniten englantilaiset, ovat saaneet pääosin huomiota lehtien osastolla ”Radio ja televisio”. Tämä kertoo ulkomaisen viihteen, elokuvien, radio-ohjelmien ja tv-sarjojen, yhä kasvavasta suosiosta. Esteettisen paradigman perusteella kirjojen pohjalta tehdään versioita muihin medioihin. Samat sisällöt kierrätetään.

Valtakunnallinen sanomalehti on tutkimukseni mukaan maakuntalehteä hieman kansainvälisempi, sillä siinä on ilmestynyt enemmän muunmaalaisista tekijöistä ja teoksista juttuja. Helsingin Sanomissa on julkaistu eniten juttuja yhdysvaltalaiskirjailijoista, Satakunnan Kansassa englantilaiskirjailijoista. Muita, parhaimmin esille nousseita kirjaimaita ovat olleet Venäjä, Saksa ja Ruotsi. Kyseisiä maita yhdistää läheisyys Suomeen – ainoa maa, joka ei ole maantieteellisesti lähellä maamme, on Yhdysvallat. Amerikkalainen, länsimainen kulttuuri on kuitenkin globalisaation myötä vahvasti läsnä arjesamme. Afrikkalainen ja aasialainen kirjallisuus puolestaan ovat saaneet hyvin vähän näkyvyyttä – ne ovat kaukana suomalaisesta kulttuurista paitsi maantieteellisesti myös kulttuurikontekstiltaan.

6.2 UUTISKRITEERI LUO KIRJALLISUUSKILPAILUA

Hellmanin ja Jaakkolan (2009, 37) mukaan kulttuuritoimitus on yrittänyt vastata journalistiseen käännteeseen lisäämällä ”kovan uutisen” aineksia sivuilleen, eli käsittelemällä muun muassa instituutioita, rahaa ja konflikteja. Kolumnissaan kirjailija Karo Hämäläinen toteaa kirjojen elävän syksystä jouluihin niin kuin kirjailija Aleksis Kivi (SK, 28.10.2012). Kun kirjoja myydään ja kirjallisuuspalkintoja jaetaan, teosten ja kirjailijoiden halutaan olevan esillä mediassa. Rahasta saadaan aikaan dramaattinen, viihteellinen kamppailu tekijöiden välille – uutiskriteerien vaatimukset täyttyvät lähes täydellisesti. Lisäksi sanomalehdet saavat mainostuloja.

Tutkimukseni osoittaa omalta osaltaan, että sanomalehtien kirjallinen julkisuus on kytköksissä palkinnoista spekulointiin ja niistä uutisoimiseen sekä apurahojen saamiseen. Eritoten kaunokirjallisuuden Finlandia-palkinnon ehdokkaat inspiroivat monta artikkelia jo ennen H-hetkeä, päätöksen julkistusta 4. päivä joulukuuta. Myös järjestelmän kritisoiminen ja kyseenalaistaminen, uutiskriteerein ”pahat uutiset”, on saanut näkyvyyttä. Esimerkiksi porilaisen kirjallisuuskriitikon Jussi Aurénin kolumnissaan esittämä näkemys on ollut seuraava (SK, 16.11.2012):

Tässä kilpailussa väljerät ovat loppukilpailua kiinnostavammat. Nytkin julkaistu kuuden kirjan lista antaa varsin kattavan kuvan nykykirjallisuudestamme, kun taas yksittäisen lukijan valitsema lopullinen voittaja on liian usein ollut osoitus pelkästä tymeästä matalamielisydestä.

Aurén on kirjoittanut kolumnissaan toivovansa, että porilainen kirjailija Juha Seppälä saisi palkinnon. Seppälä nousee molemmissa lehdissä aika ajoin esille, vaikka hän on kieltäytynyt kirjallisesta julkisuudesta. Näin kirjailija on onnistunut saamaan aikaan hämmennystä. Esimerkiksi Satakunnan Kansassa (2.12.2012) asiantuntijoita on pyydetty arvioimaan Seppälän mahdollisuuksia kilpailussa. Heidän mielestään tämä voisi ”kirjallisin perustein” ehkä ”vihdoinkin” – ollessaan ehdokkaana neljättä kertaa – saada palkinnon. Tulisiko julkisuudesta kieltäytyvä ”porilainen erakko” palkintojenjakoon? Seuraavaksi lehdessä (3.12.2012) on ollut vinkki ”Finlandia-jännityksestä”: ”Joko vihdoin on Porin kirjailijaylpeyden Juha Seppälän vuoro viedä Finlandia-palkinto?” Aistittavissa on maakuntalehden paikallisuutta korostava agenda.

Vuonna 2012 kaunokirjallisuuden Finlandia-palkintoon ehdokkaina olivat Seppälän lisäksi Aki Ollikainen, Riikka Ala-Harja, Pirjo Hassinen, Heidi Köngäs ja Ulla-Lena

Lundberg. Helsingin Sanomien (16.11.2012) pääjutun otsikkona on ollut: ”Finlandia-ehdokkaat edustavat samaa maisemaa”. Kirjallisuustoimittaja Antti Majander on nostanut kommentillaan esille sen, että on paljon ”hienoja romaaneja”, jotka jäävät kisasta ulos, kuten Katri Lipsonin ja Juha Itkosen teokset. Majanderia on harmittanut, että ehdokkaina on enemmän naisia kuin miehiä – ja valitsijanakin nainen. Kun lehdissä kerrotaan palkintojen saamisesta, puhetapana on niiden ”voittaminen”, jolloin oletetaan muuten ”häviävän”.

Kirjailijat ovat tutkimukseni mukaan kuitenkin saavuttaneet sanomalehdissä näkyvyyttä myös palkintorumban ulkopuolella. Kirjailija Ala-Harjan palstatilavalloituksen takana on uutiskriteeri draamasta: konflikti syntyi, kun Ala-Harjan sisar ja tämän mies loukkaantuivat kirjailijan romaanista ”Maihinnousu”, koska siinä on pariskunnan mukaan käytetty hyväksi heidän leukemiaan sairastuneen poikansa tarinaa. He vaativat kirjailijoille eettisiä ohjeita siihen, miten toisten elämää voi käyttää fiktiivisissä teoksissa (HS, 26.8.2012). HS:n kulttuuritoimituksen esimies Jaakko Lyytinen puolestaan nostaa esille kolumnissaan (28.8.2012), että ihmisten elämästä kirjoittaminen on tullut helpoksi muun muassa sosiaalisen median tarjoamien mahdollisuuksien, kuten Facebook-tilitysten, kautta.

6.2.1 Tähtikirjailijat Sofi Oksanen ja J. K. Rowling

Vaikka tutkimusaineistossani palstatilaa ovat saaneet eniten naiskirjailijat Sofi Oksanen, Riikka Ala-Harja ja J. K. Rowling, määrällisesti mieskirjailijoista on huomattavasti enemmän juttuja. Tähtikirjailijoiksi, ykkösbrändeiksi, ovat nousseet tästä huolimatta naiskirjailijat: Heistä kirjoitetaan pitkiä henkilöjuttuja ja etusivuille näyttäviä vinkkejä. He ovat persoonillaan mukana mediapelissä, kun taas mieskirjailijat ovat aavistuksen verran enemmän teostensa, tekijän substanssin, kautta esillä.

Muista kuin suomalaisista kirjailijoista eniten huomiota ovat kuitenkin saaneet englantilaiset fantasiakirjailijat J. K. Rowling ja J. R. R. Tolkien. Kirjojen pohjalta tehdyt näytelmät ja elokuvat ovat päässeet hyvin esille, kuten Tolkienin Hobitti-kirjan pohjalta vuonna 2012 luotu elokuva. Fantasiakirjailijoilla on viihdearvoa, ja he ovat monimedialisia nousukkaita journalistisen paradigman nimissä.

Eritoten Helsingin Sanomissa on hehkutettu Sofi Oksasta. Hänen uutta romaaniaan ”Kun kyyhkyset katosivat” on nimitetty ”vuoden tapaukseksi”, ja lehden etusivun vinokissa on ollut: ”Sofi Oksasen teos ratkaisee kaupallisen kirjavuoden menestyksen” (HS, 11.8.2012). Antti Jokisen ohjaaman ”Puhdistus”-elokuvan ensi-iltaa puolestaan juhlettiin Tallinnassa, ja teosten vastaanottoa Virossa on kommentoinut tietokirjailija, entinen Baltian-kirjeenvaihtaja Jukka Rislakki (HS, 31.8.2012). Hän on maininnut myös muita Viron historian asiantuntijoita, kuten Imbi Pajun, jotka ovat jääneet verrattain vaille huomiota. Sanomalehtien kirjallisessa julkisuudessa Oksanen on ollut ehdoton tähti, sillä hänet on nähty kansallisesti merkittäväksi, uutiskriteerein ajankohtaiseksi ja tunnetuksi nimeksi. Paitsi journalistisen myös esteettisen paradigman valossa on siis perusteltua kirjoittaa kyseisestä kirjailijasta artikkeleja. Hänellä on symbolista valtaa.

Kansallisesti tärkeiden ykköskirjailijoiden jälkeen Satakunnan Kansassa näkyvyyttä ovat saaneet paikallisesti kuuluisiksi ja tärkeiksi koetut tekijät, jotka ovat pääasiassa kotoisin muualta kuin pääkaupunkiseudulta. Maakuntalehdessä symbolista valtaa ovat hankkineet itselleen porilainen murrekirjailija Elina Wallin ja yleiseen historiaan perehtynyt kolumnisti Kimmo Ahonen. Maakuntansa äänenä lehti pitää agendallaan alueensa tekijöitä: esimerkiksi raumalaiskirjailijan Tapio Koivukarin näytelmästä on uutisoitu otsikolla ”Raumankielistä dialogia Raumalla” (SK, 30.12.2012).

Helsingin Sanomissa vastaavan palstatilan ovat usein saaneet lehden omat toimittajakirjailijat, kuten Suvi Ahola. Hän on taitava toimija sekä kirjallisuuden että journalismin kentällä. Aholalla on kirjallisuudesta vahva asiantuntemus, esteettistä paradigmaa, jonka hän soveltaa journalistiseen paradigmaan. Molempien paradigmojen vaikutus on nähtävissä, kun tulkitaan kokonaisuudessaan tutkimuksessani esille nousseita nimiä. Kirjallisuuden Nobelin saanut Mo Yan on edustanut uutiskriteerien valossa niin tärkeää uutista, että hänestä on kerrottu molemmissa lehdissä näyttävästi – huolimatta siitä, että Kiina on sekä maantieteellisesti että kulttuurisesti kaukana viitekehystäme.

6.2.2 Uutuuden ja toistuvuuden kohtaaminen

Klassikkokirjailijat ovat puolestaan ansainneet julkisuutensa ensisijaisesti esteettisen paradigman kautta. Näytelmäkirjailija William Shakespeare ja venäläinen klassikkotiiliskivien luoja Fjodor Dostojevski ovat vielä kuolemansakin jälkeen saaneet julkisuuden symboliarvoa. He ovat länsimaisen kaanonin kulmakiviä. Väinö Linnan teokset kuulu-

vat puolestaan suomalaisen kirjallisuuden arvostettuihin kivijalkoihin, joihin vertaamalla kirja-arvioissa arvotetaan uusia teoksia ja tekijöitä. Koska uutuus ja ajankohtaisuus ovat tärkeitä uutiskriteerejä, kirjallisuusjournalistinen sovellus on kirjoittaa uutisia ja kirja-arvioita markkinoille tulleista esikoisteoksista. Niihin pystytään lisäämään joskus myös huumoriarvoa, viihteellistä tarinaa. Nyt-liitteessä on esimerkiksi verrattu esikoiskirjailijoita Venla Hiidensaloa, Matti Kangaskoskea ja Jenny Kangasvuota ensisynnyttäjiin kuvaamalla heidät sairaalassa teostensa äärellä (HS, 19.10.2012).

Vuonna 2012 ilmestyi 80 suomeksi kirjoitettua esikoisteosta (HS, 24.10.2012). Jo syyskuun lopussa Helsingin Sanomissa on ilmoitettu, että lehden kirjallisuuspalkinto jaetaan 15. marraskuuta ”parhaalle esikoisteokselle” 18. kerran. Kyseessä on kirjallisuusutinen sekä tapahtuman toistuvuuden että uutuuden vuoksi. Uutiskriteerien ansiosta kirjallisuusjutun aiheeksi nousee usein myös jostain muusta kuin kirjailijan roolista julkisuudessa tutuksi tullut henkilö. Kun julkisuuden henkilö kirjoittaa teoksen, se on uutinen jo itsessään. Esimerkiksi Euroopan unionin talous- ja raha-asioista vastaamassa ollut komissaari Olli Rehn on kirjoittanut Suomea populismista kritisoivan teoksen ”Myrskyn silmässä” ja hänestä on julkaistu juttu (HS, 6.10.2012).

6.3 PALSTATILAA SAANEET KIRJAT BESTSELLEREITÄ

Kirjoja ilmestyy huomattavasti enemmän verrattuna siihen, kuinka moni niistä saa sanomalehdissä näkyvyyttä. Siinä missä tietokirjallisuutta julkaistaan ja myydään vuosittain enemmän kuin kaunokirjallisuutta, sanomalehdissä on kirjoitettu ylivoimaisesti eniten kotimaisesta, fiktiivisestä kirjallisuudesta syksyn 2012 aikana. Suomen Kustannusyhdistyksen⁵⁵ mukaan vuonna 2013 painettujen kirjojen ja sähköisten julkaisujen arvonlisäveroton nettomyynti on ollut 254 miljoonaa euroa, josta oppimateriaalien osuus on ollut suurin (35 prosenttia). Yhdistyksen tilastoinnin mukaan lähes yhtä suuri voitto on saatu tietokirjoista (33 prosenttia), kun taas kaunokirjallisuuden tuotto on ollut

⁵⁵ Suomen Kustannusyhdistys. Tilastointi. Saatavilla: <http://tilastointi.kustantajat.fi/PublicReporting/Yearly.aspx?specialReport=InANutshell&language=FIN>. Viitattu 12.4.2014.

vain 16 prosenttia. Lasten- ja nuortenkirjojen sekä sarjakuvien osuudet voitosta ovat olleet melko pienet.

Näyttää siis siltä, että sanomalehdissä kirjoitetaan nimenomaan niistä kirjallisuudenlajeista, jotka eivät tuota kovin suurta taloudellista voittoa. Myös Helsingin Sanomien taloustoimittaja Jyri Hänninen nostaa näkökulmassaan (1.9.2012) esille sen, että syksyn kirjasadon listauksissa ei mainita vuoden kalleinta kirjaa: konsulttipalveluja tarjoavan Alexander Groupin yrityksille tarkoitettua 7000 euron teosta, joka käsittelee johdon kannustinpalkkioita.

Kustannusyhdistyksen listaamat vuoden 2012 kaunokirjallisuuden bestsellerit⁵⁶ puolestaan ovat saaneet paljon palstatilaa Helsingin Sanomissa ja Satakunnan Kansassa. Tästä voidaan tulkita, että sanomalehtien kirjallinen julkisuus on hyödyttänyt tähtikirjailijoiden teosten myyntiä – kuluttajat ostavat tunnettuja tuotteita. Kuusi myydyintä kotimaista kaunokirjaa ovat tuona vuonna olleet Suomen Kustannusyhdistyksen mukaan:

1. Sofi Oksasen ”Kun kyyhkyset katosivat” (Like)
2. Ulla-Lena Lundbergin ”Is” (Teos)
3. Ilkka Remeksen ”Ylösousemus” (WSOY)
4. Riikka Pulkkinen ”Vieras” (Otava)
5. Reijo Mäen ”Sheriffi” (Otava)
6. Tuomas Kyrön ”Mielensäpahoittaja ja ruskea kastike” (WSOY)

20 myydyimmän joukkoon ovat kuuluneet myös tutkimusaineistossani esillä olleiden kirjailijoiden Katja Ketun, Antti Tuurin, Leena Lehtolaisen ja Aki Ollikaisen teokset. Myydyimmät taskukirjat puolestaan ovat olleet Suomen Kustannusyhdistyksen mukaan Sofi Oksasen ”Puhdistus”, E. L. Jamesin ”Fifty Shades – Sidottu”, Suzanne Collinsin ”Nälkäpeli” ja Juha Vuorisen ”Ahdistus”. Ostetuimpien äänikirjojen tekijöinä ovat myös olleet muun muassa Tuomas Kyrö, Mauri Kunnas ja Sofi Oksanen. E-kirjoissa

⁵⁶ Suomen Kustannusyhdistys. Bestsellerit vuodelta 2012. Saatavilla: <http://www.kustantajat.fi/files/output/690/bestsellerit+2012.pdf>. Viitattu 14.4.2014.

sen sijaan hallitsevat toiset tekijät, kuten Cecilia Samartin ja Anna Jansson, jotka eivät ole olleet sanomalehdissä usein esillä.

Kun tarkastellaan Suomen Kustannusyhdistyksen vuoden 2012 myydyimpien lasten- ja nuortenkirjojen listoja, tekijät ja teokset ovat yhtä lailla tuttuja sanomalehdistä. Kolme myydyintä kotimaista lasten- ja nuortenkirjaa ovat kustannusyhdistyksen mukaan olleet Mauri Kunnaksen ”Aarresaari”, Sinikka ja Tiina Nopolan ”Risto Räppääjä ja nukka-vieru Nelli” sekä Aino Havukaisen ja Sami Toivosen ”Tatu ja Patu pihalla”. 20 myydyimmän joukossa on ollut Mauri Kunnakselta peräti 12 teosta; Tove Janssonin ”Muumien matkassa” on ollut kuudenneksi myydyin. Ostetuimmat käännetyt lasten- ja nuortenkirjat ovat olleet J. R. R. Tolkienin ”Hobitti eli sinne ja takaisin”, Suzanne Collinsin ”Matkijanärhi, Nälkäpeli 3” ja Walt Disneyn ”Autot. Reippaat reissaajat”.

Samankaltainen linja jatkuu myydyimpien kotimaisten sarjakuvien suhteen. Symbolista valtaa pitävät käsissään Mauri Kunnas (”Piitles”), Pertti Jarla (”Fingerpori 5” ja ”Fingerpori – Kuntaudistus”) sekä Juba Tuomola (”Viivi ja Wagner 15: Vau, kuuma kinkku!”). Lasten- ja nuortenkirjallisuuden bestsellereiden sekä niiden saaman kirjallisen julkisuuden välillä olevan yhteyden on huomannut myös kriitikko Päivi Heikkilä-Halttunen, joka kommentoi uutisanalyyssissaan (HS, 14.11.2012) seuraavasti:

Finlandia Junior -palkinto on nykyisin liki ainoa mediapiikki, joka nostaa lasten- ja nuortenkirjallisuuden uutisotsikoihin. -- Siksi jo valmiiksi myyntitilastoissa keikkuvat teokset voisi suosiol-la jättää ehdokasasettelun ulkopuolelle.

6.3.1 Ulkomaiset naiskirjailijat myydyimpiä

Toisin kuin Satakunnan Kansassa, Helsingin Sanomissa on ilmestynyt kotimaisen fiktion jälkeen toiseksi eniten juttuja ulkomaisesta kaunokirjallisuudesta. Suomen Kustannusyhdistyksen mukaan kolme myydyintä käännettyä kaunokirjaa ovat vuonna 2012 olleet J. K. Rowlingin ”Paikka vapaana”, Patricia Cornwellin ”Punainen usva” ja Tess Gerritsen ”Eloonjäänyt”. Vaaleista naiskirjailijoista, englantilaisesta Rowlingista ja amerikkalaisesta Cornwellista, on tutkimusaineistossani juttuja, mutta tummahiuksisesta kiinalais-amerikkalaisesta naiskirjailijasta Gerritsenistä ei. Samoin kuin aineistoni suomalaiskirjailijoista, myös muunmaalaisista tekijöistä suurin osa on miehiä. Silti naiskirjailijat kohoavat tähtiin ja myyvät.

Suomen Kustannusyhdityksen mukaan bestsellereihin ei ole lukeutunut lehdissä neljäneksi kirjoitetuimman englantilaismiehen, J. R. R. Tolkienin, teokset. Edesmenneeltä fantasiakirjailijalta ei luonnollisestikaan ole ilmestynyt uusia teoksia – vanhat klassikot löytyvät jo kirjahyllystä. 20 myydyimmän joukossa ovat sen sijaan loistaneet muun muassa amerikkalaiskirjailija John Irvingin, ruotsalainen kirjailijasalanimen Lars Keplerin (Alexander ja Alexandra Ahndoril) ja naisdekkaristin Camilla Läckbergin teokset. He ovat myös saaneet palstatilaa sanomalehdissä syksyllä.

Kansalliskirjaston tilaston mukaan vuonna 2012 Suomessa julkaistuista ruotsinkielisistä teoksista on yksittäisenä ryhmänä eniten kaunokirjallisuutta. Toiseksi eniten on ilmestynyt ruotsinkielistä tietokirjallisuutta aiheesta ”Historia, elämäkerrat”, kolmanneksi ”Kielitieteestä”. Saman tilaston mukaan muunkielisistä teoksista kolme julkaistuinta aihe ryhmää ovat puolestaan olleet ”Luonnontieteet”, ”Insinööritieteet, tekniikka ja teollisuus” ja ”Lääketiede”. Tutkimukseni luokittelussa ne kuuluvat luokkiin ”Luonto- ja IT-ala” sekä ”Terveys”. Kansalliskirjaston mukaan muunkielistä kaunokirjallisuutta on julkaistu Suomessa hyvin vähän. (ks. Liite 1.)

Tutkimukseni mukaan sanomalehdissä on julkaistu ruotsalaiskirjailijoista yllättävän vähän juttuja – naapurikirjailijamme ovat nimittäin jääneet englantilais- ja yhdysvaltalaiskollegoidensa jalkoihin. Aineistossani ulkomaisten kirjailijoiden teoksista on kirjoitettu journalistisia juttuja pääasiassa silloin, kun kyseessä on ollut käännetty kaunokirjallisuus tai tietokirjallisuuden aihe ryhmät ”Historia ja yhteiskunta” ja ”Harrastukset”. Sen sijaan aihe luokista ”Luonto- ja IT-ala” sekä ”Terveys” on julkaistu artikkeleja hyvin vähän.

6.3.2 Jalkapalloilijätähden elämäkerrasta talouteen ja utopiaan

Tietokirjallisuudesta kertovien juttujen osuus on prosentuaalisesti verrattuna hieman suurempi Satakunnan Kansassa kuin Helsingin Sanomissa, mikä kertoo osaltaan maakuntalehdessä tapahtuneesta astetta voimakkaammasta journalistisesta käännteestä. Eniten lehdissä on ilmestynyt juttuja tietokirjallisuuden aihe ryhmästä ”Historia ja yhteis-

kunta”. Kategorian ”Historia, elämäkerrat” kirjoja on vuonna 2012 julkaistu eniten myös Kansalliskirjaston mukaan (ks. Liite 1). Lisäksi Suomen Kustannusyhdistyksen⁵⁷ mukaan myydyimpien 20 tietokirjan joukossa on lehdissä julkisuutta saaneita, kuten ruotsalaiskirjailija David Lagercrantz jalkapalloilijatahden elämäkerrallaan ”Minä, Zlatan Ibrahimovic”, Sixten Korkman teoksellaan ”Talous ja utopia” ja Björn Wahlroos kirjallaan ”Markkinat ja demokratia”. Teosten saama suosio osittain kirjallisen julkisuuden kautta on merkki paitsi henkilöitymistä myös siitä, että valiojoukkoon kuuluvien tunnettujen taloustaitajien sanoma on kiinnostanut huonossa taloustilanteessa vuonna 2012.

Wahlroosin teoksen kirja-arviossa (SK, 9.11.2012) arvioija Matti Mörttinen on todennut seuraavasti: ”Jos tekstin olisi tuottanut joku muu, sille ei voisi ennustaa huomattavaa menestystä sen enempää kaupallisesti kuin keskustelun herättäjänä.” Tietokirjailija-ekonomista Korkmanista on puolestaan ollut muun muassa henkilökuvajuttu yhdessä tyttärensä kanssa lokakuun Kuukausiliitteessä (HS, 2012). Julkisuuden henkilöiden elämät ja sanat näyttävät siis saavan paitsi näkyvyyttä myös kaupallista menestystä, minkä vuoksi on kannattavaa julkaista heistä kirjoja ja kirjoittaa lehtijuttuja. Tietokirjallisuuden aihe on henkilöön liittyvien uutiskriteerien valossa täydellinen: se liittyy vahvasti eliittiin ja nostaa esille tarinoita persoonallisuuksista, joiden kertomista asioista voi joskus löytyä uutta ja yllättävää sisältöä.

Julkaistujen kirjojen ja niistä tehtyjen journalististen juttujen välinen yhteys ei koske ainoastaan aiheluokkaa ”Historia”. Toiseksi eniten vuonna 2012 on julkaistu kirjoja aihe ryhmästä ”Arkkitehtuuri, taide”. Se kuuluu tutkimuksessani luokkaan ”Kansa ja kulttuuri”, joka on lehdissä tietokirjallisuuden alaluokista toiseksi kirjoitetuin. Kansalliskirjaston mukaan kolmanneksi eniten on julkaistu tietokirjoja aiheesta ”Luonnontieteet”, neljänneksi ”Insinööritieteet, tekniikka, teollisuus”. Molemmat kuuluvat tutkimuksessani aihe ryhmään ”Luonto ja IT-ala”. Siitä on kirjoitettu lehdissä yhteensä 20 artikkelia viiden kuukauden aikana, joten aihe ryhmän näkyvyys on ollut vähäinen. Tä-

⁵⁷ Suomen Kustannusyhdistys. Myydyimmät tietokirjat vuonna 2012. Saatavilla: <http://www.kustantajat.fi/files/output/690/bestsellerit+2012.pdf>. Viitattu 14.4.2014.

hän yhteys julkaistujen tietokirjojen ja niistä tehtyjen journalististen juttujen välillä näyttää loppuvan.

Uutiskriteerit hylkäävät kategorian ”Luonto- ja IT-alaan”, koska teokset eivät useimmiten tuo esille uutta, viihdyttävää tai yllättävää tarinaa eliittijoukoista. Luontokirjat eivät vaikuta olleen kovin hyvässä huudossa: esimerkiksi Helsingin Sanomien kirjallisuustoimittaja Antti Majander kyseenalaistaa peräti Tieto-Finlandian perusteita siksi, että vuonna 2011 professori Alf Rehn myönsi palkinnon ”Suomen jäkäläoppaalle” (HS, 9.11.2012).

Kustannusyhdistyksen mukaan hyvin myytyjä ovat sen sijaan tutkimusaineistoni kategoriaan ”Harrastukset” kuuluvat Hanna ja Alexander Gullichsenin ”Safkaa”, Sini Visan ”Kinuskikissa leipoo. Tervetuloa juhliin!” sekä Tuomas Milonoffin ja Riku Rantalan ”Mad Manners – Seikkailijan etiketti”. Yhteistä niille on elämäntapaan, ruokaan ja matkailuun liittyvä tietous. Suomen Urheilutietäjien mukaan⁵⁸ suomalaisten urheilukirjojen määrä on ollut vuonna 2012 aiempaa suurempi. Urheilijoiden henkilökirjat ovatkin saaneet näkyvyyttä julkisuudessa (HS, 9.11.2012).

⁵⁸ Suomen Urheilutietäjät ry. Vuoden 2012 Urheilukirjoja. Saatavilla: <http://www.saunalahti.fi/~sut/kesa2013/kirjat12.html>. Viitattu 21.5.2014.

7 LOPUKSI

Tutkimukseni todistaa omalta osaltaan, että kirjallisuuden ja journalismin suhde on nykyään uutismainen, henkilöitynyt, viihdepainotteinen ja eliittinen. Journalismin yhteiskunnallisen tehtävän kannalta kirjallisuusjournalismin monipuolistuminen on edullista. Kirjailijoiden kuviteltu kamppailu kirjallisuuspalkinnoista näyttää kuitenkin inspiroivan yhä useampia lehtijuttuja. Journalistinen huomio keskittyy menestyjiin. Lukijoita on alettu kosiskella päätäntävällällä: Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinto sai vuonna 2012 rinnalleen ensimmäistä kertaa toisen palkinnon, ”paras esikoisteoksen kansi”, jonka ”voittajan” lukijat valitsivat verkkolehdestä. Visuaalinen houkuttelevuus on paitsi uutiskriteeri myös arvostettu ominaisuus kirjojen kansissa.

Kvantitatiivisen sisällön erittelyn avulla saamani tulokset antavat suuntaviivoja tutkia kirjallisuudesta kertovaa journalismia sanomalehdissä lisää myös kvalitatiivisesti. Näkisin jatkotutkimuksen paikan esimerkiksi siinä, millaisia diskursseja kirjallisuudesta luodaan mediassa. Tutkimukseni pohjalta olisi mielenkiintoista laajentaa otantaa muihin medioihin: miten kirjallisuusjournalismia tehdään netissä, aikakauslehdissä, iltapäivälehdissä ja televisiossa?

Analysoin vielä lopuksi lyhyesti muutamaa kuvaavaa sanomalehtien kirjallisuusjournalismin ilmentymää vuodelta 2012. Ensimmäiseksi nostan esille arviot ja uutiset norjalaisen Aage Borchgrevinkin kirjoittamasta kirjasta, joka kertoo traagisten terrori-iskujen tekijästä Breivikistä. Tapauksessa yhdistyvät uutiskriteereistä ainakin draama, suuruus, tärkeys, läheisyys ja negatiivisuus. Jaakkola (2012, 142, 144) on todennut kriitikon ja toimittajan roolien tulleen entistä lähemmäs toisiaan. Väittäisin niiden itse asiassa olevan nykyisessä kirjallisuusjournalismissa yksi ja sama rooli.

Toisena ilmiönä esittelen esimerkkiuutisen otsikolla ”Päätalon pojan äiti antoi haastattelun Seuralle”. Siinä raportoidaan kirjailija Kalle Päätalon aviottoman pojan äidin kertoneen seurustelustaan kirjailijan kanssa. Lopuksi mainitaan Päätalon pojanpojan julkaiseen esikoisrunokokoelman ”Pygmi” (Helsingin Sanomat, 16.11.2012). Tapaus on esimerkki korkeakulttuurin murenemisestä kulttuurijournalismissa, mikäli se tarkoittaa viihteellisyyden lisääntymistä. Uutuutta, esikoisrunokokoelmaa, myydään henkilöiden ihmissuhdekiemuroiden kautta. Vuonna 2014 Helsingin Sanomissa on myös julkaistu humoristinen juttu ”Kirjavau! Pelastaisivatko klikkiotsikot suomalaisen kirjallisuus-

den?”, missä on keksitty iltapäivälehtimäisiä nettiotsikoita klassikkokirjoista ajatuksella, että se voisi parantaa vuoden 2013 hiipunutta kirjamyyntiä⁵⁹.

Kolmannessa esimerkissäni taas yhdistyvät ”uusi” ja ”vanha” media eli sosiaalinen media ja kirjainstituutio: Nyt-liitteessä (23.11.2012) julkaistiin muun muassa kirjailijoiden Juha Itkosen, Tuija Lehtisen, Riku Korhosen ja Pirjo Hassisen kirjoittamat lyhyet Twitter-novellit. Kirjojen ja lehtien lukeminen on vähentynyt, mutta en silti haluaisi uskoa, että ihmiset jaksavat keskittyä enää vain 140 merkin pituiseen tekstiin. Vuonna 2013 etsittiin kuitenkin suurten historiallisten tarinoiden kertojaa, kun valittiin kaunokirjallisuuden Finlandia-palkinnon saajaa⁶⁰. Satakunnan Kansan pääkirjoitus (5.11.2012) on ottanut aiheeseen kantaa jo vuotta aiemmin otsikolla ”Kirjallisuutemme tarvitsee uusia terapeutteja”. Kirjoitus esittää, että maamme ”kaipaa väinölinnamaista otetta”, jota lähellä Sofi Oksanen on tarttuessaan vaikeisiin aiheisiin:

Nykyään kirjallisuudesta on vaikea löytää suuria tarinoita. Ylikaupallisuuden seurauksena viihteellisyys on vakavasti haastanut ihmisten ajankäytön, tarpeen lukea ja ajatella kriittisesti. -- Myös kirjallisuudessa itsessään on ollut havaittavissa muutospaineita viihteellisyyden suuntaan. -- Teosten sanoma on uhannut jäädä pintajulkisuuden varjoon.

Millaiseksi sanomalehtien asema kirjallisuuden käsittelyssä muodostuu tulevaisuudessa verrattuna muihin medioihin? Häviävätkö ne täysin nettikirjoituksille ja kirjallisuuslehdille? Esimerkiksi Anne Mölsä (2012) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan pienilevikeisten kirjallisuuslehtien asemaa. Mukana ovat lehdet Kerberos, Kirjo, Lumooja, Nuori Voima, Särö ja Tuli&Savu. Mölsän tutkimus osoittaa, että lehdillä on valtaa: vaikka ne ovat medioina vaihtoehtoisia, ne toimivat kirjallisuusmaailman keskiössä, sillä niitä tilaavat monet kustantamot, toimitukset, kirjailijat ja muut kirjallisuusvaikuttajat.

Vuonna 2014 yhteiskunnallinen vaikuttaminen kirjallisuuden kautta on näyttänyt vahvistuvan entisestään. Esimerkiksi Pentti Sainion teos ”Kummolan kääntöpiiri – Urheilu-

⁵⁹ Helsingin Sanomat (12.2.2014): Kirjavau! Pelastaisivatko klikkiotsikot suomalaisen kirjallisuuden?. Saatavilla: <http://nyt.fi/a1305782349096>. Viitattu 29.5.2014.

⁶⁰ Suomen Kirjasäätiö. Finlandia-lautakunnan puheenjohtaja Raisa Rauhamaan puhe Finlandia-palkinnon ehdokkaiden julkistamistilaisuudessa 12.11.2013. Saatavilla: <http://kirjasaatio.fi/palkinnot/finlandiaehdokkaat2013/raisarauhamaa/> Viitattu 31.8.2014.

viihteen kulissien takaista peliä” paljastaa faktoja urheilun hyvä veli -verkoston toiminnasta; Perussuomalaisten puheenjohtajan Timo Soinin teos ”Peruspomo” puolestaan sai julkaisupäivänään runsaasti huomiota, sillä vallassa olevan eliitin edustaja arvostelee siinä muun muassa kansanedustajakollegoitaan.⁶¹

Kun minulle todettiin Ilta-Sanomissa työskennellessäni, että kirjailija Asko Sahlbergin epäonni Göteborgissa on ehdottomasti pääjuttuni Finlandia-ehdokkaiden julkistamistilaisuudesta, minua kismitti. Eihän sillä ollut mitään tekemistä itse kirjallisuuden kanssa. Tapaus täytti kuitenkin hyvin iltapäivälehdien kirjallisuusjournalismin uutiskriteerit. Eliittiin kuuluva, kuuluisa kirjailija sai päähänsä monta tikkiä, mikä oli yllättävä, negatiivinen uutinen vuosittain jatkuvasti seuratussa, kirjallisen julkisuuden tärkeässä uutistapahtumassa. Lisäksi jokainen suomalainen voi samaistua kirjailijan onnettomuuteen.

En pidä mahdottomana, että tulevaisuudessa sanomalehtien tekemä kirjallisuusjournalismi muuttuisi yhä iltapäivälehtimäisemmäksi, viihdyttävämmäksi ja henkilöityneemmäksi. Myös kirjallisuudesta tehtävän journalismin pitää miellyttää suurta yleisöä, sillä lehtien on pakko valloittaa mahdollisimman monen tilaajan sydän taloudellisista syistä. Marginaalinen kirjallisuuseliitti hakenee lukunautintonsa erikoistuneimmista medioista. Vai onko vielä mahdollista, että sanomalehtien kirjallisuusjournalismista kehittyisi entistä syvällisempää? Voidaanko enää keskittyä teosten analysointiin pitkissä kirjarvioissa – ja unohtaa kirjailijoiden henkilökohtaiset elämät?

⁶¹ Cult24 (3.4.2014): Kohuttu Kummola-kirja julkaistaan vihdoinkin toukokuussa. Saatavilla: <http://cult24.fi/kohuttu-kummola-kirja-julkaistaan-vihdoinkin-toukokuussa/>. Viitattu 4.4.2014.

Ilta-Sanomien (4.4.2014): Kansanedustaja nukkui yön yli, raivo Soinin kirjasta vain yltyi: ”Täysin valhe!”. Saatavilla: <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1288673550529.html>. Viitattu 4.4.2014.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

- Bourdieu, Pierre (1980): *Sosiologian kysymyksiä*. Alkuteos: *Questions de sociologie*.
Suom. Roos, J. P. (1985): Tampere: Vastapaino.
- Golding, Peter & Elliott, Philip (1979): *Making the news*. Lontoo ja New York: Longman. Uusi painos (1990) University Microfilms International.
- Halonen, Katri (2011): *Kulttuurituottajat taiteen ja talouden risteyskohdassa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Harcup, Tony & O'Neill, Deirdre (2001): *What Is News? Galtung and Ruge revisited*. *Journalism Studies* 2:2, 261-280. Linkki artikkeliin (12.12.2010): <http://dx.doi.org/10.1080/14616700118449>. Nettiosoite: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14616700118449>.
- Hatavara, Mari (2012): *Kirjallisuudesta – taiteena ja keinona*. Tieteessä tapahtuu 4/2012, 9–14.
- Heikkilä, Martta (2012): *Johdanto: Taiteesta puheeseen*. Teoksessa Heikkilä, Martta (toim.): *Taidekritiikin perusteet*. Helsinki: Gaudeamus, 11–54.
- Hellman, Heikki & Jaakkola, Maarit (2009): Kulttuuritoimitus uutisopissa – Kulttuurijournalismin muutos Helsingin Sanomissa 1978–2008. *Media ja Viestintä* 32 (4–5), 24–42.
- Herkman, Juha (2011): *Journalismi markkinoilla. Konserni- ja mediajournalismia*. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 32–49.
- Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (1997): *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hurri, Merja (1993): *Kulttuuriosasto. Symboliset taistelut, sukupolvikonflikti ja sananvapaus viiden pääkaupunkilehden kulttuuritoimituksissa 1945–80*. *Acta Universitatis Tamperensis* ser A vol 389. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jaakkola, Maarit (2012): *Pohjoismaisia avauksia kulttuurijournalismin tutkimukseen*. *Media & viestintä* 35: 3–4, 137–151.

- Jokinen, Elina (2010): *Vallan kirjailijat. Valtion apurahoituksen merkitys kirjailijoille vuosituhanen vaihteen Suomessa*. Helsinki: Finland.
- Järvelä, Jari (2007): *Rakastajatar Thaimaasta*. Teoksessa Levola, Kari (toim.): *Kirjailijan työmaat*. Helsinki: Tammi, 53–65.
- Karvonen, Erkki (1999): *Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kellner, Douglas (1995): *Media Culture. Cultural studies, identity and politics between the modern and the postmodern*. Routledge. Oittinen, Riikka (suom. 1998): *Mediakulttuuri*. Tampere: Vastapaino.
- Korhonen, Kuisma (2012): *Kirjallisuuskritiikki: Tekstejä teksteistä*. Teoksessa Heikkilä, Martta (toim.): *Taidekriittikin perusteet*. Helsinki: Gaudeamus, 55–83.
- Kuutti, Heikki (1995): *Tutkiva journalismi. Journalistinen suuntaus ja suomalaisen journalismin tutkivuus*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto: Atena.
- Kuutti, Heikki (2006): *Mediasanasto*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy. Saatavilla myös: Media Doc Oy. Mediasanasto: <http://www.mediadoc.fi/pdf/H.pdf>.
- Laakso, Hannu (1999): *Brandit kilpailuetuna – miten rakennan ja kehitän tuotemerkin*. Yrityksen tietokirjat. Helsinki: Kauppakaari Oyj ja Hannu Laakso.
- Lehtonen, Mikko (2001): *Post Scriptum – Kirja medioitumisen aikakaudella: Luku 4 Medioituva kirjallinen julkisuus*. Tampere: Vastapaino, 113–167.
- Moran, Joe (2000): *Star Authors, Literary Celebrity in America*. London: Pluto Press.
- Mäkipää, Leena & Mörä, Tuomo (2011): *Henkirikos yhdistää*. Teoksessa Väliaverronon Esa (toim.): *Journalismi murroksessa*. Helsingin University Press: Gaudeamus, 207–221.
- Mölsä, Anne (2012): *Rihmasto, vaihtoehtoisuus ja valta. Pienilevikkiset kirjallisuuslehdet suomalaisessa kirjallisuusmaailmassa*. Pro gradu –tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Niemi, Juhani (1994): *Kirjallisuus*. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.): *Joukkoviestintä Suomessa*. Alkuperäinen painos *Suomen viestintäjärjestelmä* (1986). Porvoo: Weilin+Göös, 148–156.
- Niemi, Juhani (2007): *Tekijät ja lukijat muuttuvilla markkinoilla. Kirjailijan asema muutoksessa*. Teoksessa Hypén, Tarja-Liisa (toim.) *Kirjan matka tekijöiltä lukijoille. Puheenvuoroja kotimaisen kaunokirjallisuuden luomisen ja*

- lukemisen ehdoista 2000-luvulla*. Tampere: Tampere University Press, 13–24.
- O'Neill, Deirdre & Harcup, Tony (2009): *News Values and Selectivity*. Teoksessa Wahl-Jorgensen & Hanitzsch: *The Handbook of Journalism Studies*. New York & Lontoo: Routledge, 161–174.
- Pietilä, Jyrki (2008): *Kirjoitus, juttu, juttuelementti. Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pietilä, Veikko (1976): *Sisällön erittely*. Toinen korjattu painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Preston, Paschal (2009): *Making the News: Journalism and News Cultures in Europe*. Yhdysvallat & Kanada: Routledge.
- Railo, Erkki (2006): *Lehdistön lemmikit ja median möröt*. Teoksessa Pernaa, Ville & Pitkänen, Ville (toim.): *Poliitikot taistelevat, Media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981–2006*. Helsinki: Ajatus Kirjat, 88–126.
- Räty, Panu (1998): *Henkilökuva ajan kuvana*. Teoksessa Kantola, Anu & Mörä, Tuomo (toim.): *Journalismia! Journalismia?!*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY Arena, 137–150.
- Seppänen, Janne & Väliaverronen, Esa (2012): *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.
- Siljamäki, Jaana (2009): *Viihteen ja vakavuuden välimaastossa. Henkilöjournalismi sanomalehtien lukemistotoimituksissa toimittajan näkökulmasta*. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Sinervo, Helena (2007): *Kirjailijaelämää murrosten keskellä*. Teoksessa Levola, Kari (toim.): *Kirjailijan työmaat*. Helsinki: Tammi, 167–185.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2011): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Valli, Raine (2001): *Johdatus tilastolliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Vehkoo, Johanna (2011): *Painokoneet seis! Kertomuksia uuden journalismin ajasta*. Helsinki: Teos.
- Wimmer, Roger D. & Dominik, Joseph R. (1994): *Mass media research. An introduction*. Wadsworth Publishing Company. Belmont, California, 163–185.

LEHDET

Aurén, Jussi (30.10.2012): *Satu aikuisenkin makuun*. Kulttuuri. Satakunnan Kansa.

Aurén, Jussi (15.11.2012): *Suomentaja raiskaa John Rebusin*. Kulttuuri. Satakunnan Kansa.

Aurén, Jussi (16.11.2012). *Pyyntö presidentti Tarja Haloselle*. Kolumni. Kulttuuri. Enemmän. Satakunnan Kansa.

Elo, Mikko I. (30.9.2012): *Brändikö on avain menestykseen?*. Kulttuuri. Enemmän. Satakunnan Kansa.

Helsingin Sanomat 1.8.–31.12.2012

Helsingin Sanomat (22.9.2012): *Svenska Dagbladet säästää rajusti*. C-osa.

Helsingin Sanomat (7.1.2013): *Ensimmäinen HS-tabloidi on tässä*. Kotimaa. Saatavilla myös: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1305634313648>
Viitattu 7.1.2013.

Hyvönen, Eero (30.12.2012): *Media on uudistunut hitaasti ja harvoin*. Kolumni. Pääkirjoitus. Helsingin Sanomat.

Hämäläinen, Karo (28.10.2012): *Syksystä jouluuun*. Kolumni. Kulttuuri. Enemmän. Satakunnan Kansa.

Hämäläinen, Unto (24.10.2012): *Halonen puhuu nyt asiat halki*. Kotimaa. Helsingin Sanomat.

Journalisti (10/2010): *Alainen kuin painajainen*. Suomen Journalistiliitto. Saatavilla: http://m.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2010/10/artikkelit/alainen_kuin_painajainen/
Viitattu 7.5.2014.

Kallionpää, Katri (26.8.2012): *Meitä on käytetty hyväksi*. Kulttuuri. Helsingin Sanomat.

Kallionpää, Katri (10.11.2012): *WSOY:n väki muuttaa nyt Korkeavuorenkadulle*. Kulttuuri. Helsingin Sanomat.

Kauhanen, Anna-Liisa (30.12.2012): *Naapurini Breivik*. Ulkomaat. Helsingin Sanomat.

Lyytinen, Jaakko (28.8.2012): *Sananvapaus koskee kaikkia*. Näkökulma. Kulttuuri. Helsingin Sanomat.

Majander, Antti (9.11.2012): *Jäkälä-pykälä tarkentaa Finlandian perusteita*. Näkökulma. Kulttuuri. Helsingin Sanomat.

- Majander, Antti (16.11.2012): *Finlandia-ehdokkaat edustavat samaa maisemaa*. Kulttuuri. Helsingin Sanomat.
- Heikkilä-Halttunen, Päivi (14.11.2012): *Kirjanteossa turha hoppu pois!*. Uutisanalyysi. Kulttuuri. Helsingin Sanomat.
- Hänninen, Jyri (1.9.2012): *Vuoden kallein kirja kiinnostaisi eniten*. Talous. Helsingin Sanomat.
- Mörttinen, Matti (9.11.2012). *Kun on pakko ärsyttää, niin kaviaarikin käy*. Kulttuuri. Enemmän. Satakunnan Kansa.
- Rislakki, Jukka (31.8.2012): *Presidentti Ilves, olisiko tässä kunniamerkin paikka?*. Kulttuuri. Helsingin Sanomat.
- Sallinen, Paula (6/2014): *Analyytikko: Mediatyhtiöiden vikabisnekset syynä yt-sumaan*. Ajassa. Journalisti (6/2014). Suomen Journalistiliitto.
- Satakunnan Kansa 1.8.–31.12.2012
- Satakunnan Kansa (5.11.2012): *Kirjallisuutemme tarvitsee uusia terapeutteja*. Pääkirjoitus.
- Sihto, Juha (16.12.2012): *Blogistit maustavat kirjakeiton*. Enemmän. Satakunnan Kansa.

ELEKTRONISET LÄHTEET

Alma Median verkkosivut: Yritystietoa. Saatavilla:

http://www.almamedia.fi/yritystietoa/tuotteet-ja-palvelut/_&

<http://www.almamedia.fi/kestavamedia/ajatusjalki/>

Viitattu 3.4.2014.

CrimeTimen verkkosivut: *Dekkariosuuskunnassamme jo 14 kirjailijaa*. Saatavilla:

<http://www.crime.fi/2011/11/dekkariosuuskunnassamme-jo-14->

[kirjailijaa/](http://www.crime.fi/2011/11/dekkariosuuskunnassamme-jo-14-kirjailijaa/)

Viitattu 22.10.2013.

Cult24 (3.4.2014): *Kohuttu Kummola-kirja julkaistaan vihdoinkin toukokuussa*. Saata-

villa: <http://cult24.fi/kohuttu-kummola-kirja-julkaistaan-vihdoinkin->

[toukokuussa/](http://cult24.fi/kohuttu-kummola-kirja-julkaistaan-vihdoinkin-toukokuussa/)

Viitattu 4.4.2014.

Cult24.fi -nettisivusto. Mediakortti. Saatavilla: <http://cult24.fi/mediakortti/>

Viitattu 4.4.2014.

Helsingin Sanomat (12.2.2014): *Kirjavau! Pelastaisivatko klikkiotsikot suomalaisen*

kirjallisuuden?. HS.fi. Saatavilla: <http://nyt.fi/a1305782349096>

Viitattu 29.5.2014.

Helsingin Sanomat (22.6.2010): *WSOY:n ykköspomo haluaa kirjailijan astuvan kammi-
osta julkisuuteen*. Kulttuuri. HS.fi. Saatavilla:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/WSOYn+ykk%C3%B6spomo+haluaa>

[+kirjailijan+astuvan+kammioista+julkisuuteen/1135258046568](http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/WSOYn+ykk%C3%B6spomo+haluaa+kirjailijan+astuvan+kammioista+julkisuuteen/1135258046568)

Viitattu 7.5.2011.

Helsingin Sanomat (29.4.2011): *Sanoma myy kirjankustantaja WSOY:n*. Talous. HS.fi.

Saatavilla:

<http://www.hs.fi/talous/artikkeli/Sanoma+myy+kirjankustantaja+WSOY>

[n/1135265739188](http://www.hs.fi/talous/artikkeli/Sanoma+myy+kirjankustantaja+WSOYn/1135265739188)

Viitattu 7.5.2014.

Helsingin Sanomat (3.1.2013): *Nimekkäät suomalaistoimittajat perustivat pitkien juttu-*

jen palvelun. Kulttuuri. HS.fi. Saatavilla:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/a1305632916095>

Viitattu 7.5.2014.

Helsingin Sanomat (8.12.2012): *Kirjallisuus versoo verkossa*. Kulttuuri. HS.fi. Saatavilla:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/Kirjallisuus+versoo+verkossa/a1354864910261>

Viitattu 7.5.2014.

HS.fi uutiset (14.4.2011): *Satakunnan Kansa muuttuu tabloidiksi*. Talous. HS.fi. Saatavilla:

<http://www.hs.fi/talous/artikkeli/Satakunnan+Kansa+muuttuu+tabloidiksi/1135265392181>

Viitattu 6.5.2014.

Ilkka. Vapaalla, kulttuuri ja viihde. Luettu 3.12.2010. Saatavilla:

<http://www.ilkka.fi/teemat/kulttuuriteematarticle.jsp?article=549540>

Viitattu 24.1.2011.

Iltasanomat (4.4.2014): *Kansanedustaja nukkui yön yli, raivo Soinin kirjasta vain yltyi:*

"Täysin valhe!". Saatavilla: <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1288673550529.html>

Viitattu 4.4.2014.

Journalismin joukkorahoituspalvelu Rapport. Saatavilla:

<http://www.rapport.fi/rapport/index2.php?k=225114>

Viitattu 7.5.2014.

Kansallinen Mediatutkimus. KMT 2012 (1.3.2013). Saatavilla: http://www.tns-gallup.fi/doc/uutiset/KMT_Lukija_-tiedote_maaliskuu_2013.pdf.

Viitattu 7.5.2014.

Kirjallisuusfoorumi Kertomus.fi verkkosivut. Saatavilla: <http://www.kertomus.fi/>

Viitattu 8.5.2014.

Kohvakka, Rauli (15.6.2007): *Kirjan menestystarinoita*. Tilastokeskuksen Elinolot-yksikkö. Hyvinvointikatsaus 2/2007. Saatavilla:

http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-06-15_001.html?s=0

Viitattu 18.3.2013.

Kulmala, Markku (3.12.2010): *Kirjallinen julkisuus kertoo myös mediasta*. Kolumni. Kulttuuri. Ilkka.fi. Saatavilla:

<http://www.ilkka.fi/teemat/kulttuuriteematarticle.jsp?article=549540>

Viitattu 24.1.2011.

Kultti.net. Verkkolehti. Saatavilla: <http://www.kultti.net/lehti/53/> ja
<http://www.kultti.net/uutiset/266/>

Viitattu 19.3.2013.

Kulttuurilehti Kritiikin Uutiset. Sarv.fi. Saatavilla: <http://www.kritiikinuutiset.fi/> ja
http://www.sarv.fi/fi/kritiikin_uutiset/

Viitattu 8.5.2014.

Long Play. Parempaa journalismia. Longplay.fi. Saatavilla:
http://longplay.fi/parempaa_journalismia/

Viitattu 6.11.2013.

Lukukeskus. Lukukeskus.fi. Saatavilla: <http://www.lukukeskus.fi/julkaisut/>

Viitattu 3.4.2014.

Luomisgalleria Aukea.net. Saatavilla: <http://aukea.net/>

Viitattu 8.5.2014.

Markkinointi & Mainonta (5.6.2012): *Cult24 Magazine lakkautetaan – ”Mainosmarkkinat ovat olleet todella jäätävät”*. Saatavilla:

<http://www.marmai.fi/uutiset/cult24+magazine+lakkautetaan++mainosmarkkinat+ovat+olleet+todella+jaatavat/a2251769>.

Viitattu 1.9.2014.

Nuoren Voimain Liitto. Verkkosivut. Saatavilla:

<http://www.nuoreuvoimanliitto.fi/etusivu/>

Viitattu 4.3.2014.

Oikotie.fi. -nettisivu. Avoimet työpaikat. Saatavilla: <http://tyopaikat.oikotie.fi/avoimet-tyopaikat/lifestyle-ja-palvelujournalismin-toimitussihteeri/770046>

Viitattu 17.4.2014.

Osuuskunta Poesia. Nettisivut. Saatavilla: <http://www.osuuskuntapoesia.fi/osuuskunta/>

Viitattu 22.10.2013.

Raevaara, Tiina (8.3.2014): *Kahden kastin kirjailijat ja hukatut mahdollisuudet*. Kirjailijoiden blogi Alaston kirjailija!. Saatavilla:

<http://kirjailijoidensalaseura.wordpress.com/category/julkisuus/>

Viitattu 6.5.2014.

Raision kirjastotalo. Tietokirjallisuus. Saatavilla:

http://www.raisio.fi/kirjasto/aineistot/fi_FI/tietokirjallisuus/

Viitattu 16.3.2013.

Sanoma Media Finland. Verkkosivut. Saatavilla: <http://media.sanoma.fi/>

Viitattu 3.4.2014.

Sanomalehtien Liitto. Sanomalehtitieto. Levikki. Saatavilla:

http://www.sanomalehdet.fi/sanomalehtitieto/levikki/suomen_10_suurinta_sanomalehtea_levikin_mukaan

Viitattu 9.4.2014.

Sanomalehtien Liitto. Sanomalehti opetuksessa. Saatavilla:

http://www.sanomalehdet.fi/files/19/mika_on_sanomalehti.pdf

Viitattu 9.4.2014.

Sanomalehtien Liitto. Sanomalehdet. Sanomalehtitieto. Saatavilla:

<http://www.sanomalehdet.fi/sanomalehtitieto/sanasto>;

http://www.sanomalehdet.fi/files/19/mika_on_sanomalehti.pdf;

<http://www.sanomalehdet.fi/sanomalehdet>

Viitattu 7.5.2014.

Suomen Arvostelijain Liitto (21.2.2013): *Sanomalehdet ahdistamassa viestinnän moniäänisyyttä*. Kannanotto. SARV.fi. Saatavilla:

http://www.sarv.fi/2010/index.php?p=sarvin_kannanotto

Viitattu 8.5.2014.

Suomen Arvostelijain Liitto. SARV.fi. Saatavilla: <http://www.sarv.fi/>

Viitattu 8.5.2014.

Satakunnan Kansan nettisivu. Asiakaspalvelu. Yhteistoimituksen yhteystiedot. Saatavilla:

<http://www.satakunnankansa.fi/asiakaspalvelu/yhteystiedottoimitus>

Viitattu 4.4.2014.

Suomen Kirjasäätiö. Finlandia-lautakunnan puheenjohtaja Raisa Rauhamaan puhe Finlandia-palkinnon ehdokkaiden julkistamistilaisuudessa 12.11.2013. Saatavilla:

<http://kirjasaatio.fi/palkinnot/finlandiaehdokkaat2013/raisarauhamaa/>

Viitattu 31.8.2014.

Suomen Kustannusyhdistys. Tilastointi. Saatavilla:

<http://tilastointi.kustantajat.fi/PublicReporting/Yearly.aspx?reportName=FirstEditionsInPrint.txt&language=FIN>

Viitattu 12.4.2014.

Suomen Kustannusyhdistys. Myydyimmät tietokirjat vuonna 2012. Saatavilla:

<http://www.kustantajat.fi/files/output/690/bestsellerit+2012.pdf>

Viitattu 14.4.2014.

Suomen Kustannusyhdistys. Bestsellerit vuodelta 2012. Saatavilla:

<http://www.kustantajat.fi/files/output/690/bestsellerit+2012.pdf>

Viitattu 14.4.2014.

Suomen Tietokirjailijat ry. Tietokirjallisuuden lajit. Saatavilla:

<http://www.suomentietokirjailijat.fi/jasenyys/liittyminen/tietokirjallisuuden-lajit/>

Viitattu 16.3.2013.

Suomen Urheilutietäjät ry. Vuoden 2012 Urheilukirjoja. Saatavilla:

<http://www.saunalahti.fi/~sut/kesa2013/kirjat12.html>

Viitattu 21.5.2014.

Tilastokeskus (16.4.2007): *Kirja Suomessa – pitkän linjan menestystarina*. Saatavilla:

<http://www.stat.fi/tup/suomi90/huhtikuu.html>

Viitattu 6.5.2014.

Tilastokeskus. Kirja. Saatavilla: <http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/kirja.html>

Viitattu 6.5.2014.

Yle Uutiset (8.1.2013): *Journalismia syvemmältä ja hitaammin*. Uutiset. Saatavilla:

http://yle.fi/uutiset/journalismia_syvemmalta_ja_hitaammin/6442391

Viitattu 8.5.2014.

MUUT LÄHTEET

Kansalliskirjaston tilasto Suomessa julkaistusta kirjallisuudesta vuonna 2012. Saatu

FileSeender -ohjelman kautta tutkimusta varten 14.4.2014.

Hannu Raittilan henkilökohtainen tiedonanto Finlandia-palkinnon ehdokkuuksien jul-

kistamistilaisuudessa Helsingissä 13.11.2013.

LIITTEET

LIITE 1 KANSALLISKIRJASTON TILASTO SUOMESSA JULKAISTUSTA KIRJALLISUUDESTA

Suomessa julkaistu kirjallisuus aihepiireittäin 2012	Kaikki 2012	vuonna	Pienpainatteet (5–48 sivua)	Kirjat (yli 48 s.)
Yhteensä		11 513	1 309	10 204
Yleisteokset		209	14	195
Filosofia, psykologia		297	8	289
Uskonto		340	38	302
Sosiologia, tilasto		159	8	151
Politiikka, kansantalous		433	47	386
Oikeus, julkinen hallinto		637	79	558
Sotataito ja -tiede		118	6	112
Kasvatus		506	126	380
Kansatiede, kansanrunous		67	2	65
Kielitiede		413	16	397
Matematiikka		255	24	231
Luonnontieteet		708	65	643
Lääketiede		618	40	578
Insinööritieteet, teknikkka, teollisuus		700	62	638
Maa- ja metsätalous		234	23	211
Kotitalous		217	11	206
Liiketalous, liikenne		524	41	483
Arkkitehtuuri, taide		903	110	793
Pelit, urheilu		179	12	167
Kirjallisuuden historia		82	2	80
Kaunokirjallisuus		2837	544	2293
Maantiede, matkailu		167	19	148
Historia, elämäkerrat		910	12	898
Luokittelematta		776		
Lähde: Kansalliskirjasto				

Suomessa julkaistu kirjallisuus aihepiireittäin 2012	Suomenkielisiä	Ruotsinkielisiä	Muunkielisiä
Yhteensä	9 279	426	1 808
Yleisteokset	179	8	22
Filosofia, psykologia	268	4	25
Uskonto	304	14	22
Sosiologia, tilasto	120	10	29
Politiikka, kansantalous	318	23	92
Oikeus, julkinen hallinto	561	28	48
Sotataito ja -tiede	103	5	10
Kasvatus	427	13	66
Kansatiede, kansanrunous	56	2	9
Kielitiede	196	44	173
Matematiikka	191	6	58
Luonnontieteet	351	8	349
Lääketiede	350	20	248
Insinööritieteet, teknikkka, teollisuus	412	3	285
Maa- ja metsätalous	190	12	32
Kotitalous	206	8	3
Liiketalous, liikenne	369	11	144
Arkkitehtuuri, taide	786	15	102
Pelit, urheilu	161	8	10
Kirjallisuuden historia	62	5	15
Kaunokirjallisuus	2713	94	30
Maantiede, matkailu	137	17	13
Historia, elämäkerrat	819	68	23
Lähde: Kansalliskirjasto			

LIITE 2 LUOKITUSRUNKO

1. Osastoluokat

- 1) Pääkirjoitussivu (Satakunnan Kansassa Enemmän-osion aukeama: Pääkirjoitus, Alakerta, Kolumni, 50 vuotta sitten / Lukijan kommentti, Mitä kuuluu, Verkossa sanottua, Sitaatit, Päivän luku)
- 2) Kulttuuri*
- 3) Etusivu (Satakunnan Kansan koko lehden etusivu ja Enemmän-osion etusivu sekä Helsingin Sanomien ensimmäinen journalistinen uutissivu, johon on koottu vinkit lehden sisällä olevista jutuista)
- 4) Uutiset (Helsingin Sanomien ”Kotimaa” ja ”Kaupunki”, jonka alaluokkana on myös ”Mesta”)
- 5) Ulkomaat (Satakunnan Kansassa merkitty ingressin alkuun iskusanana ja/tai Uutiset-osasto, jossa on julkaistu ainoastaan ulkomaan uutisia)
- 6) Urheilu
- 7) Mieli-pide
- 8) Ihmiset
- 9) Sunnuntai
- 10) Nyt-liite
- 11) Kuluttajan elämä (Helsingin Sanomat: Työelämä, Elämä, Matka, Tiede, Koti, Kuluttaja, Ruoka, Tekniikka, Minne mennä -tärpit, joissa journalistisesti tuotettua tekstiä)
- 12) Kuukausiliite
- 13) Radio ja televisio (myös tv-liitteen journalistiset artikkelit, Satakunnan Kansan Treffin kansi)

- 14) Enemmän (Satakunnan Kansa: Tänään, Tänään + Menot, Ruoka, Menot, Hyvä arki, Auto ja liikenne, Hyvinvointi)
 - 15) Muut (teemakoosteet, Helsingin Sanomien kirjallisuusliite ”Kirja” (24.10.2012), veroliitteet, Satakunnan Kansan Pori-liite)
 - 16) Talous
- Helsingin Sanomien kulttuuriosastolla on ajoittain omistettu kokonainen sivu kirjoille, ja se on nimetty suurilla punaisilla kirjaimilla: ”Kirjat”. Olen luokitellut sen osastoluokkaan ”Kulttuuri”. Kirjallisuusliite ”Kirja” taas on luokiteltu luokkaan ”Muut”.

2. Journalististen juttutyyppeiden luokat

- 1) Kirja-arvio
- 2) Henkilöjuttu (Sisältää henkilökuvat ja -haastattelut – jutut, joissa kirjailija on keskiössä. Myös jutut, jotka on kirjoitettu kokonaan kirjailijan sitaattina.)
- 3) Reportaasi (Kirjailijan ja teoksen aiheen käsittelyä laajasti, kirjallisuustestit, luovasti toteutetut juttukokonaisuudet)*
- 4) Uutinen (Voi olla muun muassa tapahtuma- tai myyntiuutinen, jossa kerrotaan kirjan kääntämisestä eri kielille ja sen myyntiluvuista, uutinen kirjailijoiden kuntalaisaloitteesta ja muusta yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta)*
- 5) Mielipide (Kolumnit, kommentit, esseet, analyysit, uutisanalyysit, teatteri- ja elokuva-arviot, pääkirjoitus, yleisönosastokirjoitukset, näkökulmat ja mielipiteet, Helsingin Sanomien palstat ”Henkilökohtaista”, ”Tällä viikolla tv:ssä”, ”Toimittaja suosittelee”)*
- 6) Kirjailijan kannanotto (Kirjailijoiden kolumnit, lausunnot yhteiskunnallisista asioista, kaunokirjalliset tekstit lehdessä, esimerkiksi kirjallisuuden lukemisen kampanjaan liittyen: Luetko sinä? -kampanjan kirjailija Vilja-Tuulia Huotarisen novellit)
- 7) Nekrologi (Muistokirjoitus, myös vinjetin alla ”Kuolleet”)

- 8) Etusivun vinkki
- 9) Muu vinkki (Muut kuin etusivun vinkit, kuten: näyttävä oikaisu, HS:n poimintoja (11.8.2012) syksyn tulevasta kaunokirjallisuudesta, Vuoden lasten- ja nuorten kirjat (HS, 17.12.2012), Satakunnan Kansassa ”3x tällä viikolla” -palsta, täripit, menovinkit, uutiseen liittyvä tarina kirjasta kainalojuttuna (SK, 17.9.2012), ilmoitukset väitöksistä Satakunnan Kansan Enemmän-osastolla, kirjamesut, liputuspäivät kirjailijoiden kunniaksi, ”Muut mediat” -palsta, lyhyesti kerrotut tulevat elokuvat/teatteriesitykset/radio-ohjelmat kirjojen pohjalta, Satakunnan Kansan ”50 vuotta sitten” -palsta)
- Kirjailija Leena Krohn taistelee kirjastaan ”Ihmisen vaatteissa” tehdyn elokuvan oikeuksista suomalaisen elokuvayhtiö Lumifilmin kanssa (HS, 17.11.2012). Puolalainen tuotantoyhtiö on tekemässä kirjasta animaatioelokuvaa. Jutun otsikko on ”Taistelu pelikaaniherrasta”. Olen määritellyt juttutyypiksi uutisreportaasi.
 - Lyhyet uutiset, jossa on mainittu eri genrejä edustavia kirjailijoita, olen luokitellut genrejen mukaan erillisiksi havainnoiksi. Vaikka heidät voi journalistisessa tekstissä niputtaa samaan artikkeliin, kirjallista julkisuutta tutkivassa tutkimuksessa ei voi. Kuitenkin: lyhyet uutiset, joissa käsitellään esimerkiksi monitaiteista työtä siten, että kirjat ja/tai kirjailijat ovat lueteltuina pienessä roolissa, jäävät otannastani ulos.
 - Helsingin Sanomien ”Kuiskaaja”-palstan pikkujutut olen määritellyt tapauksesta riippuen joko mielipiteeksi, uutiseksi tai muuksi vinkiksi.

3. Tekijän sukupuoliluokat

- 1) Mies
- 2) Nainen
- 3) Useita kirjailijoita*

- Kun kirjailijoita on vähintään kaksi, luokittelen heidät luokkaan ”useita kirjailijoita”. En ota aineistooni pääasiassa yhdestä kirjailijasta tai kirjasta kertovan artikkelin intertekstuaalisia viittauksia toisiin kirjailijoihin tai teoksiin, elleivät ne ole erittäin oleellisia juttukokonaisuuden kannalta. Jos kyseessä on esimerkiksi lyhyt uutinen kirjailijoista, jotka ovat saaneet kirjallisuuspalkinnon, luokittelen jutun luokkaan ”useita kirjailijoita” – erottelematta heitä eri havaintoyksiköiksi. Jos taas jutussa mainittujen kirjailijoiden erotteleminen on merkityksellistä tutkimukseni kannalta, luokittelen heidät eri havaintoyksiköiksi.

ESIMERKKEJÄ KIRJAILIJOISTA:

- Kun toimittaja-kirjailija Suvi Ahola nimetään Helsingin Sanomissa ”toimittajaksi” ja hän kirjoittaa toimittajan roolissa, hän ei toimittajana ole tutkimukseni otannassa. Määrittelen Aholan kirjailijaksi silloin, kun hänet on sellaiseksi erikseen nimetty.
- Itsenäisyyspäivänä Linnan juhliissa rouva Jenni Haukio on presidentti Sauli Niinistön puoliso, linnan emäntä – hän ei ole kirjailijan roolissa, vaikka hän on kirjoittanut kolme runokokoelmaa (Helsingin Sanomat, 7.12.2012). Helsingin Sanomien Linnan juhlien monisivuisessa reportaasissa mainitaan vain yksi kirjailija, Pro Finlandia -mitalilla palkittu kirjailija Sofi Oksanen.
- Kirjankustantaja, toimittaja ja tietokirjailija Niklas Herlin on yksi tutkimusaineistoni rajatapauksista. Olen luokitellut hänet myös kirjailijaksi (Satakunnan Kansa, 15.9.2012: pitkä neljän sivun reportaasi Enemmän-osiossa).
- Action-elokuvatähti James Bond sai aukeaman verran huomiota Satakunnan Kansan Enemmän-sivulla (30.9.2012). Aukeaman alalaidassa on ”Mikä?”-boksi, jossa esitellään elokuvan takana oleva kirjailija Ian Fleming. Luokittelen juttukokonaisuuden reportaasiksi, joka kuuluu kirjalliseen julkisuuteen. Kun taas Bond on lokakuussa vuonna 2012 esillä Satakunnan Kansassa, en ota artikkeleja tutkimusaineistooni. Tuolloin ne kertovat nimenomaan näyttelijästä ja elokuvasta – fiktiivisen hahmon takana olevaa kirjailijaa ei ole tuotu esille.

4. Tekijän kansalaisuusluokat

- 1) suomalainen
- 2) muu* (ks. Liite 5)
 - Helsingin Sanomat on kerännyt ”poimintoja syksyn tulevasta tietokirjallisuudesta” (12.8.2012). Olen luokitellut kirjailijat suomalaisiksi, vaikka joukossa on myös käännösteoksia. Tarjontaan on kerätty pääasiassa suomalaisia teoksia, ja olisi ollut liian työlästä eritellä jokainen vinkki erikseen.
 - Esikoiskirjailijan, entisen Al Jazeeraan toimittajan Pia Heikkilän englanninkielinen ”chick-litiä”, suomennettuna ”pimukirjallisuutta”, edustava, Afganistaniin sijoittuva seksintäyteinen seikkailuromaani ”Operation Lipstick, Operaatio Huulipuna” (HS, 9.12.2012) olisi suomalaisen kirjailijan mukaan luokiteltuna kotimaista kaunokirjallisuutta. Teos on englanniksi, ja se on julkaistu Intiassa, joten olen luokitellut sen ulkomaiseksi kaunokirjallisuudeksi.

5. Teoksen genreluokat ja tietokirjallisuuden aihe ryhmät

- 1) Kotimainen kaunokirjallisuus (fiktio genret eli proosa, draama ja lyriikka, sarjakuvat)
- 2) Ulkomainen kaunokirjallisuus (eli käännetty fiktio, kuuluvat sekä suomeksi käännettyt että suomentamattomat ulkomaiset kaunokirjalliset teokset.)
- 3) Lasten- ja nuortenkirjallisuus*

TIETOKIRJALLISUUDEN AIHERYHMÄT

- 4) Viestintä (media, myös mediaurheilu ja eläinkommunikointi)
- 5) Talous (teollisuus, tuotantotalous)
- 6) Yhteiskunta (ekologisuus, politiikka, sosiologia, koulutus, kasvatus, tulevaisuusraportti, valtiotiede, hallitsijat, rikollisuus)

Myös rajatapaukset: psykologian väitös, joka on yhteiskunnallisesti kantaaottava koulutuksen kannalta (SK, 9.11.2012: ”Tutkija: Joka kouluun psykologi”) ja tietokirjailija Jukka Tarkan teos ”Karhun kainalossa” (HS, 23.11.2012).

- 7) Historia (myös henkilökeskeinen tietokirjallisuus eli muistelmat ja elämäkerrat. Huom: omaelämäkerrallinen romaani kotimaista kaunokirjallisuutta)*
 - 8) Kansa ja kulttuuri (filosofia, psykologia, uskonto ja teologia, kielet ja myös oppikirjat niistä, kirjallisuus, taide, musiikki, maantiede ja kansatiede, kulttuurihistoria, jossa painotuksena on kulttuuri)
 - 9) Luonto ja IT-ala (fysiikka, kemia, biologia, matematiikka, energia, IT-ala, eläimet)
 - 10) Terveys (lääketiede, fyysinen ja psyykinen terveys, hyvinvointi myös ihmisuhteissa, esim. kirja hyväksikäyttökokemuksista)
 - 11) Harrastukset (tekniikka, autot, kotitalous, sisustus, liikunta, urheilu, leikit, hovit, bloggaus, käsityö, matkailu, ravintolat, ruokakirjat, pelit ja pelaaminen, muoti, ufot)
 - 12) Yleinen tietokirjallisuus (oppikirjat, usean alan tietokirjoja samassa artikkelissa; teoksia, jotka sisältävät useita tieteitä)
- Aluksi harkitsin lasten- ja nuortenkirjallisuuden erottelua, mitä on pohdittu myös kirjallisuuspalkintoja jaettaessa: Finlandia Junior on tarkoitettu kahdelle eri genrelle, lasten- ja nuortenkirjallisuudelle. Esimerkiksi Satakunnan Kansan artikkelissa (14.11.2012) tarkastellaan kahden genren yhteenliittymää Finlandia Junior -ehdokkaiden julkistamisen yhteydessä. Lehden kirjallisuuskriitikko Jussi Aurén kommentoi nuorten- ja aikuistenkirjallisuuden häilyvää rajaa kirja-arviossaan ”Satu aikuiseenkin makuun” (SK, 30.10.2012) kirjailija Seita Vuorelan teoksesta ”Karikko”: ”Hyvällä kirjallisuudella ei ole ikää tai sukupuolta. Vain huono kirjallisuus tarvitsee eteensä määritelmän, joka kertoo kenelle se on kirjoitettu.”
 - Toimittaja ja kirjallisuuskriitikko Suvi Ahola on nostanut Helsingin Sanomissa esille ilmiön **nuorten aikuisten kirjallisuudesta** (Young Adult Fiction). Ahola käsittelee aihetta lauantaisessaan (HS, 17.11.2012) ja mainitsee esimerkkeinä muun muassa Eoin Colferin Artemis Fowlin, J. K. Rowlingin Harry Potterin ja Stephenie Meyerin vampyyreista kertovan Twilight-sarjan. Hän analysoi suosion johtuvan monimediaalisuudesta, nuoruuden ajan venymisestä ja viattoman

lapsuuden nostalgiaa. Kun kirjallisuusjutuissa on selvästi kirjoitettu ”nuorten aikuisten kirjoista”, olen sijoittanut ne ulkomaisen tai kotimaisen kaunokirjallisuuden luokkiin – en lasten- ja nuortenkirjoihin.

- Jutussa ”HS listasi lukuvinkkejä lapsille ja nuorille” (12.9.2012) lehti on selvästi määritellyt Harry Potterit, Taru sormusten herrasta -trilogian ja Risto Räppääjän kuuluvan lasten- ja nuortenkirjallisuuteen. Siksi olen myös luokitellut ne kategoriaan ”lasten- ja nuortenkirjallisuus”.
- Kirjailija Tove Janssonin ”Muumit” olen artikkelin kontekstista riippuen sijoittanut joko kotimaiseen kaunokirjallisuuteen tai lastenkirjallisuuteen.
- Reportaasi Markus Itkosen väitöskirjasta, joka kertoo kirjainmuotoilun historiasta (HS, 28.10.2012) on oivallinen esimerkki luokkieni rajapintojen hienoisesta häilyväisyydestä. Teos voisi kuulua kolmeen luokkaan: ”historia”, ”kansan ja kulttuuri” sekä ”viestintä”. Olen sijoittanut tapauksen luokkaan ”historia”, koska teos keskittyy selvästi menneeseen aikaan.
- Raamattun olen sijoittanut luokkaan ”Kansan ja kulttuuri”.

6. Juttujen kokoluokat

1) Lyhyt*

2) Keskipitkä

3) Pitkä*

- Enemmän-osion kulttuurisivuilla on esimerkiksi palsta nimeltä ”Nopeat”, missä on lyhyitä kulttuuriuutisia.
- Satakunnan Kansan jutussa (22.12.2012) rapmuusikko Palefacen joululahjavinkeihin sisältyy kirjoja. Artikkelin on kokonaisuudessaan mitaltaan pitkä, mutta itse viittaukset kirjoihin ovat lyhyitä. Olen luokitellut sen pitkäksi reportaasiksi, sillä katson juttukokonaisuuden ratkaisevaksi tekijäksi.

7. Kuvaluokat

- 1) ei kuvaa
- 2) kuva sekä kirjailijasta että teoksesta
- 3) kuva kirjailijasta
- 4) kuva teoksesta

Helsingin Sanomat 11.8.2012

Vihreä väri = Keskipitkä etusivun vinkki

LAUANTAINA 11. ELOKUUTA 2012

HELSINGIN SANOMAT

SUOMALAISET LYPSY-LEHMÄT VÄHENEVÄT

Maitotilat vähenevät Suomessa niin kovaa vauhtia, että maidon omavaraisuus on laskenut. *Kotimaa A 6*

OXSASEN TULEVA KIRJA ON VUODEN TAPAUS

Sofi Oksasen teos ratkaisee kaupallisen kirjavuoden menestyksen. HS antaa kirjatarjinnat syksyyn. *Kulttuuri C 2*

HS LISTASI KIINNOSTAVAT MUSEOAUTO-KOKOELMAT

Auto D 1

A KOTIMAA, KAUPUNKI, SAA

Helsingin yliopisto halusi Kivimäen

Tanskassa vakolittuomion saanut professori Timo Kivimäki valittiin lehtoriksi Helsingin yliopistoon. *Kotimaa A 10*

Asiakkaat haikailevat vanhan Manalan perään

SYKSYN KAUNOKIRJALLISUUS

Suomen seuratuin kirja käsittelee Viroa

UUTISANALYYSI: Fantasia työntyy valtavirtaan, ja runous syrjäytyy syyskauden tulevassa kirjatarjonnassa, kirjoittaa Helsingin Sanomien kirjallisuustoimittaja Antti Majander.

Antti Majander HS-anttimajander@fi

TORSTAINA 30. elokuuta ratkaistaan 2012 hyvä kirjaksi tai ei. Silloin ilmestyy Soffi Oksasen romaani Kuu ja kaisleet kutsuvat...

Kuun kirjasto on pukea jättimäisiä ensipainoksia Soffi Oksasen romaaneista, joka hylkää kaappiin etokim lojassa.

MUISTA viedä nimenä on, että yksi pyynninleikki viittaa palastaan valitun vuoden viihdyttävään tarintaan. Alalla jolle ei luulla kaavonkymä. Viimeistään pohdittava on, olivat muassa Da Vinci -koodi ja Harry Potter...

Kuun kirjasto on pukea jättimäisiä ensipainoksia Soffi Oksasen romaaneista, joka hylkää kaappiin etokim lojassa.

Kuun kirjasto on pukea jättimäisiä ensipainoksia Soffi Oksasen romaaneista, joka hylkää kaappiin etokim lojassa.

Kuun kirjasto on pukea jättimäisiä ensipainoksia Soffi Oksasen romaaneista, joka hylkää kaappiin etokim lojassa.

Kuun kirjasto on pukea jättimäisiä ensipainoksia Soffi Oksasen romaaneista, joka hylkää kaappiin etokim lojassa.

Kuun kirjasto on pukea jättimäisiä ensipainoksia Soffi Oksasen romaaneista, joka hylkää kaappiin etokim lojassa.

Kuulalle. Koko kirjaan voi tutustua kustantamojen omilla nettisivuilla. Siinä jättimäisiä kauneuskirjallisuudessa on ainakin Linnarssonin, ja erityisesti Valtavirta...

Runous näyttäisi olevan hipupimassa kustantamojen valikoimasta.

RUNOUS sen sijaan näyttää lähtevän elävän hipupimassa perinteisten kustantamojen valikoimasta. Oksanen ja Tammen syytyshetimitä on vain kaksi vuotta kokonaisuudessaan. Toisella puolella, Gummeruksen ja Likellin ei yhtään...

KIRJALLISUUSKIRJASTON laajentaminen ja kustantamot tulokseen saattaneet. Oksanen ja Tammen syytyshetimitä on vain kaksi vuotta kokonaisuudessaan...

HS:n poimintoja syksyn tulevasta kaunokirjallisuudesta

Kulttu

Kah Pentti Ots

Häiri Rönkä... PARI VUOTTA sitten...

KAMPITUKO ON... Oksanen, onas...

Sina ovi melkein... Kallel' alvansa...

Onnasta miehen... pitävät taitoa, vast...

100 OJA Oksanen... on erittäin kädyn...

Mitä päätyy j... rchä-ompele k... kehittäminen k... hien muotoihin ja j... san, tavalle k... m...

Helsingin Sanomat 7.8.2012

Vihreä väri = Keskipitkä kirja-arvio Juha Seppälästä

C2 HELSINGIN SANOMAT
TIISTAINA 7. E. KUUKUUTA 2012

Kulttuuri
Valuutasta luonnonlaiksi

Raha nujertaa Euroopan ja ihmiset

Juha Seppälä
kirjoittaa kylmäväädä jätkeä Paholaisen haarukalle.

KIRJAT
Juha Seppälä: Mr. Smith. WSOY. 279 s. 33 e.

JUHANKÄSI Ilmeisesti Juha Seppälän Mr. Smith mukautus länsi-julkaistun huuvak-tuoston (2008), jonka Finlan-dia varten kirjoitettiin ennakkö-väliseen tuokseen onnensa vuoksi.

Mr. Smith on elokuksaan pölyttynyt versio ja verrat-taan kovempaan launappi-sä-mään väliin.

MUUKAPIN esteettistä on yhä-tä kutsua kuin tunnettu rak-kautekko, mutta maailman-karussa matkassa kassaa jopa muutama kirjalas vahto-elävi romaaneillekin, joihin lukija tarttuu henkensä hädäs-sä.

Ennenmiten kolme sivua ovat harvinaisen melodra-maattisesti suorakäden odot-

taa sovittua meikkii rakastet-tuissa ikävuorossa, ei näe sitä, karguus silloille rakastetu-ryntää peitin, huutaa hänen viinensä.

Välitien puorakainen ei työssä paa edellä tuolemaan.

HEMPELYN jälkeen Seppälä kynnistää tutun tekstin renessanssin perustalle kol-mi, taloudellinen lause jai-kaa lartman ja hämmät pala-siksi.

Mr. Smith on yksi paholai-sen haarukista, opitella haavaa, jossa henkilöt virittelevät ajassa, rarrnotta ja toistuvaa elämää.

Romaanin rakenne ei ole tarkko sitä ei tarvitse edes yrittää hahmottaa. Seppälä

tarjoa laihdutuspuhelin eikä rahkaa perheillä, kuen muuttama khti linnoituksen miettyä uusia kotoja.

Mr. Smith putka anteeton informaatioyhteiskunnan tuottamia dilemmissä.

Tyyppi, asetelma, on mahtia-va. Seppälä heittä sen nos-tiin.

SEN SIVUIN hän kertoo Mr. Smithin toisesta, herra Schmidtsin, joka kty kauppaa ihmisillä ja tavaroilla-kupilan kannoilla 1900-luvun velt-teessä.

Stin kertoo Brindlsta ja Ranesta, jotka elämä muok-rot sopivuuksittokäsit löh-dettäjät teollisen.

Jän kertoo kirjallista, ai-koittavasti päättämättä ja tärkeitä modifikaatioista re-kentävää peijasta.

Käteen kättä hän siirtää sekaisin kun kuvat ja staa-pölytykset Facebookin, missä ihassa muutama tavoittele-

tyytille rakentaa ihannetu-vat Raeslän.

SEPPÄLÄN maailma on tyhjiä, jossa ihmistä liikuttaa ra-ha, jos sitä ei ole, kay kuin po-riainen edellisen vuorok. Jä-hä Makonin (2010) mieheille, jille nauttii on "biologinen kottelo" vailla muuttava.

Poholeksen haarukin pitkiä läpeltänyt vuoden 2009 finans-sikriisin. Nyt Seppälä koodis-ta kirurgin katoensta euroon, jota Kvaikka, Sepälä ja maia-ovat tappamassa.

"Hyvästi Eurooppa", kauloo kirjailijan lämpöä.

Erjestelmä on tehty mur-tuunaksi kuin sillon roma-nien. Aina rousse suut kas-tukseen aikaa, sillä liikume-ton liikuttaja, paloma, ei joo-ke.

NAUKKUNUTUONIA on Seppi-lästä yhä vohor pakottaja kuin gravaatio. Tässä ei ole mit-tään uutta ja tyyli, Mr. Smith

hoida arystitvoh voh ajatun ja kielen vaaneeri.

Dialogi rakuttaa liian tut-ta ja työssä. Pörmänt, ja-reksti rumunkalvolet vire-tyt saarnaat kulkuvan työtin, omille ihmeeseen työtin it-teryyksiin - vanha keino-kin.

hänä arystitvoh voh ajatun ja kielen vaaneeri.

Dialogi rakuttaa liian tut-ta ja työssä. Pörmänt, ja-reksti rumunkalvolet vire-tyt saarnaat kulkuvan työtin, omille ihmeeseen työtin it-teryyksiin - vanha keino-kin.

hänä arystitvoh voh ajatun ja kielen vaaneeri.

Dialogi rakuttaa liian tut-ta ja työssä. Pörmänt, ja-reksti rumunkalvolet vire-tyt saarnaat kulkuvan työtin, omille ihmeeseen työtin it-teryyksiin - vanha keino-kin.

WATTI, kun Seppälä aikaa 2012 kaavonlaissa, hän voopy ri-keitävän taimitin hyviä vilkkydyksiin.

Erven ja kirjallisen parok-keelleen istuttama matkoo-kuksa vertaustuu joutua, muuta sähkeistä omistajia.

Kävi kääntyy keltä väliä kty "suurantolainen", kaulis-tut silmiä".

SIUN Juha Seppälä siirtänyt kaulun ja näkee siellä kau-aa tuhoavun maailman.

hänä arystitvoh voh ajatun ja kielen vaaneeri.

Dialogi rakuttaa liian tut-ta ja työssä. Pörmänt, ja-reksti rumunkalvolet vire-tyt saarnaat kulkuvan työtin, omille ihmeeseen työtin it-teryyksiin - vanha keino-kin.

SUOMALAISEN kirjallisu-
on käyttö saattanut särp-
pään joo vahaista yllä kudin
vaakaa vatti.

Seppälä ei ihassa enää tal-
votua. Hän näyttää rakovan
muuttam yllä lähtänyt kuin
pakotte kiven hirtelle.

Ollaan niin yllästä vaho-
sista, jossa katta "hämmä" ei
yhteyttänyt jouteeen,
vasta verratuu laonnan-
lään.

Koro Hämäläisen kirjoitus
ja hirtteen esittämisen sokeus
Hittellä rahan perässä laukon
vati, vatti jout ovat enen
kääntä toinen romaanihen-
kellä, karttuu tili ihertään
sivoh toivii.

lokkiläisen fatali tui-
puhala myös Kari Hevokai-
saa viime vuonna ilmest-
yneessä Romanissa amsessa,
jossa kiltava lausa Kiltavaa
vahaan kettä työtin joutee
vattajampit kotti tuove-
suutta, jossa taarnamen
läisetti ei sekään vosa emus-
taa.

Kuka voi nähdä myhävun?

Helsingin Sanomat 11.8.2012

Vihreä väri = Keskipitkä nekrologi

ielä avoinna sitten, kun

i kohua on kuitenkin
it läheltä.
n 2007 eduskuntavaa-
indtman sai Elämän-
lta 300 euroa RAY:n
uki paljastui syksyllä
utta muun vaaliraha-
eskellä paria satalap-
juuri noteerattu.

IAN Vantaan kunnai-
kassa syntyi viime
iso skandaali. Kau-
ohtaja Jukka Peltomä-
li lahjus- ja naissotku-
menettänyt ryhmän-
muksen. Lindtmanilla
sotkujen kanssa mi-
emistä, mutta Peltomä-
hän pitkäaikainen

1.
i nuori valtuustopoi-
i valitsemaan lojaali-
ja poliittisten tösiväliltä.

sä puhelussa Lindt-
oitti Peltomäelle, että
n erottava.
urani tähän asti koka,
mutta hyvä muis-
itä, että kun näihin
i lähree, kaikki ei ole
suilla tanssimista."

LEHTIKUVA

jälkiviisautta ja toinen arvailua. Mieluiten puhuvat ne, joista ei ole tekijöiksi. Tyhvimpiä kysyvät ne, joita eivät vastaukset edes kiinnosta. Tyhjä puhe täyttää tyhjää tilaa. Teot näyttävät, mitä sen puheen takana on. Riittääkö rohkeus, kestäkö selkä, pelastuuko talousalue.

KUOLLEET

Lämminhenkisen viihdekirjallisuuden taitaja

Kirjailija
Maeve Binchy

IRLANTILAINEN kirjailija Maeve Binchy kuoli 30. heinäkuuta Dublinissa Irlannissa lyhyen aikaa sairastettuaan. Hän oli 72-vuotias, syntynyt Dalkeyssä Irlannissa 28. toukokuuta 1940.

Maeve Binchy oli kansainvälisesti suosittu bestsellerkirjailija. Hänen romaanejaan on myyty yli 40 miljoonaa kappaletta 37 eri kielellä. Suomeksi Binchyn tuotanto on ilmestynyt lähes kokonaan.

Maeve Binchy kirjoitti Irlantiin sijoittuvia lukuromaneja, joissa hän tarkasteli muun muassa vanhempien ja lasten suhteita, maaseudun ja kaupunkielämän ristiriitoja sekä muutoksia Irlannin kulttuurissa ja hengellisessä elämässä viime vuosisadan loppupuolella.

BINCHYN romaanit ovat lämminhenkistä, perinteistä tarinankerrontaa edustavaa viihdekirjallisuutta. Ne tekivät hänestä kansainvälisen bestselleristin ja yhden Britannian kymmenestä suosituimmasta kirjailijasta. Monesta Binchyn romaanista on myös tehty elokuva tai tv-sarja.

Binchy valmistui Dublinin University Collegesta ja työskenteli jonkin aikaa opettajana, kunnes 1968 sai paikan toimittajana Irish Times

Maeve Binchy (1940–2012)

lehdessä. Aluksi hän saikin mainetta Irish Timesin nokkelana kolumnistina. Vuonna 1977 hän avioitui radiotoimittaja Gordon Snellin kanssa.

Vuonna 1982 Binchy julkaisi ensimmäisen romaaninsa *Light a Penny Candle* (suom. Ei aina käy niin, 1983). Kaikkiaan hän kirjoitti viisitoista romaania, jotka on kaikki suomennettu. Viimeisin, *Minding Frankie* (suom. Koko kadun kasvatti), ilmestyi 2010.

Romaanien lisäksi Binchy kirjoitti kymmenkunta novellikokoelmaa ja muutaman pienoisoromaanin.

Perti Avola

MUISTAMME

Helsingin Sanomat 7.8.2012

Keltainen väri = Lyhyt uutinen

lauksista voimakkaita. täytyvät uudella katso-
atna erilaisilta, ja
nan maalauksen koko-
ena vaikutelma vair-
ju.

tona nuorten naisten jouk-
koon on päässyt myös kaksi
maalausta vanhoista naisista:
mummoenergiaa!

Anu Uimonen

Paulo Coelho lyttää James Joycen Odyssseian

eau yhdistyivät Sirkka-
aakisen sulosoitintiseen
amoreen, syntyi hive-
oimntien väreilyä, läpi-
aa polyfonista melo-
aa ja ilmavasti liikku-
sikuviotoita.

ku Luolajan-Mikko-
a da gamba ja barokki-
iero Falviaisen arkki-
ja Pesteri Pitkon cem-
urut muodostivat con-
yhmän, joka antoi mu-
joustavaa rytmistä sy-
a lämpimän värikästä
ohjaa.

tuttavuus oli saksalai-
Christoph Graupner
760), joka yhdisti valoi-
viihdyttävissä teoksis-
alialaista tyyliä uuteen
eimin koulun tyyliin.
nann viehätti ja ylätti
rran omapäisellä kekse-
lellään. Vivaldin so-
oi lopuksi venetsialais-
karnevaalirunnelmaa.
n käänteessä kohtasi
katuteatteriesityksen.
Iiri Lampila

Paulo Coelho lyttää James Joycen Odyssseian

KIRJAILIJA Paulo Coelho sanoo brasilialaiselle Folha S. Paulo -lehdelle antamassaan haastattelussa, että irlantilaisen James Joycen masiivinen epos *Odyssseia* on vahingoittanut kirjallisuutta.

Coelhon mielestä Joyce keskittyi ainoastaan tyyliin, jolloin teoksen sisältö jäi ontoksi. *Odyssseia* laukaisi yhtenä osatekijänä kokeellisuuden aallon, jonka seurauksena "kirjailijat haluavat vain tehdä vaikutuksen toisiin kirjailijoihin."

Päinvastaisesta suuntauksesta Coelho mainitsee itsensä.

"Kirjoitan vaikeista asioista helppoja, jolloin voin kommunikoida koko maailman kanssa."

Haastattelusta kertoi ensimmäisenä The Guardian. HS

LIITE 4 AINEISTOSTA ESILLE NOUSSEET TEKIJÄNIMET

TAULUKKO 1

Kirjailija	Helsingin Sanomat (kerta)
Sofi Oksanen	45
Riikka Ala-Harja	18
J. K. Rowling	12
J. R. R. Tolkien	12
Johan Bäckman	10
Riku Korhonen	9
Riikka Pulkkinen	9
Suvi Ahola	9
Väinö Linna	9

TAULUKKO 2

Kirjailija	Satakun- nan Kansa (kerta)
Sofi Oksanen	27
Elina Wallin	13
J. R. R. Tolkien	9
J. K. Rowling	8
Johan Bäckman	8
Kimmo Ahonen	8
Väinö Linna	7

LIITE 5 TAULUKOITA ANALYSOINNIN POHJALLA

1. Koko aineisto

	Lehden osasto	Juttutyyppi	Genre	Sukupuoli	Jutun koko	Kuva	Kansalaisuus
Havaintojen määrä (N)	1835	1834	1808	1793	1832	1832	1825
Puuttuvia	0	1	27	42	3	3	10

2. Jutut osastoittain

	Esiintyvyys	%
Kulttuuri	914	49,8
Etusivu	143	7,8
Uutiset	99	5,4
Muut perusosastot	133	7,2
Erikoisosastot	188	10,2
Kuluttajan elämä	114	6,2
Radio ja televisio	90	4,9
Enemmän	154	8,4
Yht.	1835	100,0

3. Juttutyyppit

	Esiintyvyys	%
Kirja-arvio	394	21,5
Henkilöjuttu	158	8,6
Reportaasi	119	6,5
Uutinen	409	22,3
Mielipide	267	14,6
Kirjailijan kannanotto	178	9,7
Nekrologi	25	1,4
Etusivun vinkki	200	10,9
Muu vinkki	84	4,6
Yht.	1834	99,9
Puuttuvia	1	,1
Yht.	1835	100,0

4. Faktan ja fiktion suhde

	Esiintyvyys	%
Kaunokirjallisuus	1195	65,1
Tietokirjallisuus	613	33,4
Yht.	1808	98,5
Puuttuvia	27	1,5
Yht.	1835	100,0

5. Genret ja tietokirjallisuuden aiheoryhmät

	Esiintyvyys	%
Kotimainen kaunokirjallisuus	786	42,8
Ulkomainen kaunokirjallisuus	318	17,3
Lasten- ja nuortenkirjallisuus	91	5,0
Viestintä, tietokirjallisuus	16	,9
Talous, tietokirjallisuus	35	1,9
Yhteiskunta, tietokirjallisuus	96	5,2
Historia	172	9,4
Kansa ja kulttuuri	138	7,5
Luonto ja IT-ala	20	1,1
Terveys	24	1,3
Harrastukset	84	4,6
Yleinen tietokirjallisuus	28	1,5
Yht.	1808	98,5
Puuttuvia	27	1,5
Yht	1835	100,0

6. Yhdistetyt genreluokat

	Esiintyvyys	%
Kotimainen kaunokirjallisuus	786	42,8
Ulkomainen kaunokirjallisuus	318	17,3
Lasten- ja nuortenkirjallisuus	91	5,0
Historia ja yhteiskunta	303	16,5
Kansa ja kulttuuri	138	7,5
Harrastukset	84	4,6
Muu tietokirjallisuus	88	4,8
Yht.	1808	98,5
Puuttuvia	27	1,5
Yht.	1835	100,0

7. Sukupuoli ja määrä

	Esiintyvyys	%
mies	875	47,7
nainen	549	29,9
useita kirjailijoita	369	20,1
Yht.	1793	97,7
Puuttuvia	42	2,3
Yht.	1835	100,0

8. Jutun koko

	Esiintyvyys	%
Lyhyt	676	36,8
Keskipitkä	781	42,6
Pitkä	375	20,4
Yht.	1832	99,8
Puuttuvia	3	,2
Yht.	1835	100,0

9. Kuvallisuus

	Esiintyvyys	%
ei kuvaa	650	35,4
kuva	1182	64,4
Yht.	1832	99,8
Puuttuvia	3	,2
Yht.	1835	100,0

10. Kuva kirjailijasta ja teoksesta

	Esiintyvyys	%
ei	650	35,4
kuva kirjailijasta & teoksesta	142	7,7
kuva kirjailijasta	556	30,3
kuva teoksesta	484	26,4
Yht.	1832	99,8
Puuttuvia	3	,2
Yht.	1835	100,0

11. Kansalaisuusluokat

	Esiintyvyys	%
suomalainen	1336	72,8
muu	489	26,6
Yht.	1825	99,5
Puuttuvia	10	,5
Yht.	1835	100,0

12. Kaikki kansalaisuudet

	Esiintyvyys	%
suomalainen	1336	72,8
venäläinen	30	1,6
saksalainen	26	1,4
kiinalainen	11	,6
yhdysvaltalainen	100	5,4
norjalainen	13	,7
unkarilainen	6	,3
hollantilainen	7	,4
useita kansallisuuksia	73	4,0
perulainen	1	,1
skotlantilainen	4	,2
ruotsalainen	47	2,6
tanskalainen	10	,5
espanjalainen	6	,3
englantilainen	95	5,2
virolainen	5	,3
valkovenäläinen	1	,1
ranskalainen	11	,6
itävaltalainen	1	,1
irlantilainen	7	,4
kanadalainen	6	,3
belgialainen	3	,2
italialainen	6	,3
australialainen	5	,3
islantilainen	2	,1
afrikkalainen	1	,1
brasilialainen	1	,1
tsekkiläinen	1	,1
sveitsiläinen	2	,1
argentiinalainen	2	,1
japanilainen	2	,1
portugalilainen	1	,1
walesiläinen	1	,1
kreikkalainen	1	,1
iranilainen	1	,1
Yht.	1825	99,5
Puuttuvia	10	,5
Yht.	1835	100,0

LIITE 6 TAULUKOITA VERTAILUN POHJALLA

1. Kirjallisuusjutut osastoittain

										Yht.
		Kulttuuri	Etusivu	Uutiset	Muut perus- osastot	Erikoisosastot	Kuluttajan elämä	Radio ja televisio	Enemmän	
Helsingin	Määrä	556	127	48	74	185	114	61	0	1165
Sanomat	%	47,7%	10,9%	4,1%	6,4%	15,9%	9,8%	5,2%	0,0%	100,0%
Satakunnan	Määrä	358	16	51	59	3	0	29	154	670
Kansa	%	53,4%	2,4%	7,6%	8,8%	0,4%	0,0%	4,3%	23,0%	100,0%
Yht.	Määrä	914	143	99	133	188	114	90	154	1835
	%	49,8%	7,8%	5,4%	7,2%	10,2%	6,2%	4,9%	8,4%	100,0%

2. Lehtien juttutyypit

											Yht.
		Kirja- arvio	Henkilöjuttu	Reportaasi	Uutinen	Mielipide	Kirjailijan kannanotto	Nekrologi	Etusivun vinkki	Muu vinkki	
Helsingin	Määrä	254	107	65	212	199	104	22	148	54	1165
Sanomat	%	21,8%	9,2%	5,6%	18,2%	17,1%	8,9%	1,9%	12,7%	4,6%	100,0%
Satakunnan	Määrä	140	51	54	197	68	74	3	52	30	669
Kansa	%	20,9%	7,6%	8,1%	29,4%	10,2%	11,1%	0,4%	7,8%	4,5%	100,0%
Yht.	Määrä	394	158	119	409	267	178	25	200	84	1834
	%	21,5%	8,6%	6,5%	22,3%	14,6%	9,7%	1,4%	10,9%	4,6%	100,0%

3. Lehtien genreluokat

									Yht.
		Kotimainen kirjallisuus	Ulkomainen kirjallisuus	Lasten- ja nuor- tenkirjallisuus	Historia ja yhteiskunta	Kansa ja kulttuuri	Harrastukset	Muu tietokirjal- isuus	
Helsingin	Määrä	497	228	61	186	77	48	57	1154
Sanomat	%	43,1%	19,8%	5,3%	16,1%	6,7%	4,2%	4,9%	100,0%
Satakunnan	Määrä	289	90	30	117	61	36	31	654
Kansa	%	44,2%	13,8%	4,6%	17,9%	9,3%	5,5%	4,7%	100,0%
Yht.	Määrä	786	318	91	303	138	84	88	1808
	%	43,5%	17,6%	5,0%	16,8%	7,6%	4,6%	4,9%	100,0%

4. Lehtien kuvallisuus

						Yht.
		ei	kuva kirjailijasta & teoksesta	kuva kirjailijasta	kuva teoksesta	
Helsingin Sanomat	Määrä	385	94	372	314	1165
	%	33,0%	8,1%	31,9%	27,0%	100,0%
Satakunnan Kansa	Määrä	265	48	184	170	667
	%	39,7%	7,2%	27,6%	25,5%	100,0%
Yht.	Määrä	650	142	556	484	1832
	%	35,5%	7,8%	30,3%	26,4%	100,0%

5. Lehtien sukupuolijakauma

					Yht.
		mies	nainen	useita kirjailijoita	
Helsingin Sanomat	Määrä	561	348	241	1150
	%	48,8%	30,3%	21,0%	100,0%
Satakunnan Kansa	Määrä	314	201	128	643
	%	48,8%	31,3%	19,9%	100,0%
Yht.	Määrä	875	549	369	1793
	%	48,8%	30,6%	20,6%	100,0%

6. Lehtien kansalaisuusjakauma

				Yht.
		suomalainen	muu	
Helsingin Sanomat	Määrä	808	353	1161
	%	69,6%	30,4%	100,0%
Satakunnan Kansa	Määrä	528	136	664
	%	79,5%	20,5%	100,0%
Yht.	Määrä	1336	489	1825
	%	73,2%	26,8%	100,0%